บุญที่ประกอบด้วยปัญญา

เรื่องน่ารู้

สังฆทาน สลากภัต

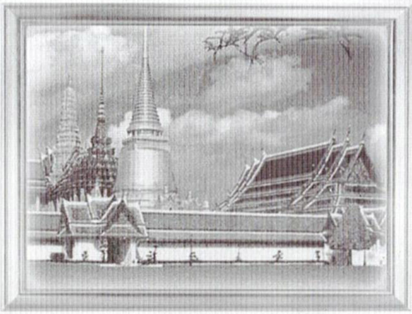
มตกภัต มหาชาติ

ผ้าป่า กฐิน

คุณารักษ์ นพคุณ

บุญที่ประกอบด้วยปัญญา

เรื่องน่ารู้

สังฆทาน สลากภัต

มตกภัต มหาชาติ

ผ้าป่า กฐิน

คุณารักษ์ นพคุณ

คำนำ

บุญเป็นสิ่งที่ควรทำ เพราะมีอานิสงส์หรือคุณประโยชน์มากมายที่ช่วยให้บุคคลมีความสุข ความเจริญ และประสบความสำเร็จตามที่มุ่งหวัง บุญมีหลายอย่าง เช่น การให้ทาน การรักษาศีล การเจริญภาวนา เป็นต้น ซึ่งแต่ละอย่างมีอานิสงส์ไม่เหมือนกัน ฉะนั้นจึงควรทำบุญหลายๆ อย่าง ตามโอกาสและความสามารถ

การทำบุญนี้ต้องมีศรัทธาเชื่อในเรื่องกรรมและผลของกรรมด้วยจึงจะสามารถสั่งสมบุญได้มาก นอกจากนี้ก็ต้องอาศัยปัญญา คือมีความรู้ความเข้าใจด้วยจึงจะสมบูรณ์ อย่างน้อยควรจะรู้ความหมายเข้าใจเหตุผลในเรื่องนั้นๆ เพราะการทำบุญก็เหมือนกับการทำงานต่างๆ ถ้าขาดความรู้ความเข้าใจแล้วผลที่ได้รับย่อมขาดตกบกพร่อง ไม่สมบูรณ์

บุญนี้ควรทำบ่อยๆ เพื่อสั่งสมไว้เป็นอริยทรัพย์ สามารถติดตามไปอำนวยผลให้แก่ตนได้ในภายภาคหน้า หากไม่ทำบุญไว้บ่อยๆ เมื่อบุญให้ผลแล้วก็หมดได้ คนที่หมดบุญก็เหมือนกับคนหมดทรัพย์ ย่อมถึงความลำบาก เพราะไม่มีอะไรเกื้อหนุน ฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงแนะนำไว้ว่า "ถ้าบุคคลจะทำบุญ ควรทำบุญนั้นบ่อยๆ ควรทำความพอใจในบุญนั้น เพราะการสั่งสมบุญเป็นเหตุนำสุขมาให้" และตรัสว่า "ไม่ควรดูหมิ่นบุญว่าเล็กน้อยจะไม่ให้ผล ผู้มีปัญญาสั่งสมบุญทีละน้อยๆ ย่อมเต็มด้วยบุญได้ เหมือนหม้อน้ำยังเต็มได้ด้วยหยดน้ำที่ตกลงมาทีละหยดๆ ฉันใดก็ฉันนั้น"

ในเล่มนี้ นอกจากแสดงเรื่องบุญทั่วๆ ไปแล้ว จะกล่าวเรื่องน่ารู้เหล่านี้ คือ สังฆทาน สลากภัต มตกภัต เทศน์มหาชาติ ผ้าป่า และกฐิน เป็นต้น เพื่อให้คนที่ยังไม่เข้าใจในเรื่องเหล่านี้จะได้เข้าใจ เมื่อเข้าใจแล้วก็ทำบุญได้ถูกต้อง อย่างไรก็ตาม การทำบุญทุกครั้งควรมีการพิจารณาด้วย คือ พิจารณาว่าเรามีกรรมเป็นสมบัติของตน เป็นผู้รับผลของกรรม เราทำกรรมดีก็จักได้รับผลดี พิจารณาถึงอานิสงส์หรือประโยชน์ที่จะได้รับ หรือพิจารณาในแง่วิปัสสนา คือ ความเป็นรูปนาม ขันธ์ ๕ และไตรลักษณ์ เพื่อให้การทำบุญนั้นๆ ประกอบด้วยปัญญา

ขอบุญกุศลอันเกิดจากการทำหนังสือเรื่อง "บุญที่ประกอบด้วยปัญญา" นี้ จงแผ่ไปถึงบิดามารดา ครูอาจารย์ ท่านผู้มีพระคุณ ตลอดจนญาติมิตรทั้งหลาย

คุณารักษ์ นพคุณ
๑ มีนาคม ๒๕๕๔

สารบัญ

บุญกุศล

บุญ แปลว่า สิ่งที่ชำระจิตใจให้สะอาดหมดจด แต่โดยอรรถหมายถึง ความดี กรรมดี กุศล สุจริต เป็นต้น ซึ่งคำเหล่านี้เป็นคำไวพจน์กัน หรือคำพ้องความหมาย ใช้แทนกันได้ โดยมากในพระสูตรใช้คำว่า "บุญ" ในพระอภิธรรมใช้คำว่า "กุศล" ในภาษาไทยใช้คำว่า "ความดี"

อย่างไรก็ตาม ความดีตามความเชื่อของคนทั้งหลายในแต่ละศาสนา แต่ละลัทธิอาจจะไม่เหมือนกัน ฉะนั้น จึงควรทำความเข้าใจให้ถูกต้องด้วย ความดีตามหลักพระพุทธศาสนา หมายถึง การตั้งใจงดเว้นจากความชั่วที่จัดว่าเป็นกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต อีกอย่างหนึ่ง หมายถึง การตั้งใจทำความดีต่างๆ มีการให้ทาน การรักษาศีล การเจริญภาวนา เป็นต้น ถ้ากล่าวอย่างย่อๆ การมีเจตนาดีที่กระทำโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นนั้นแลจัดว่าเป็นความดี

บุญเป็นสิ่งที่ไม่มีโทษ ให้ผลเป็นสุข ตรงกันข้ามกับบาปซึ่งเป็นสิ่งที่มีโทษ ให้ผลเป็นทุกข์

คนจำนวนไม่น้อยมักเข้าใจผิดเกี่ยวกับเรื่องบุญและบาป คือเข้าใจสิ่งที่ไม่ใช่บุญว่าเป็นบุญ เข้าใจสิ่งที่ไม่ใช่บาปว่าเป็นบาป เช่นเข้าใจว่าการกินผักเป็นบุญ การกินเนื้อสัตว์เป็นบาป เป็นต้น ความจริง บุญและบาปไม่ได้อยู่ที่ตัวอาหาร ไม่ได้อยู่ที่กิริยาการกิน แต่อยู่ที่จิตใจในขณะที่กิน กล่าวคือ ไม่ว่าจะกินผักหรือกินเนื้อสัตว์

ถ้ากินด้วยสติปัญญาก็จัดว่าเป็นบุญ ถ้ากินด้วยกิเลสต่างๆ มีโลภะ (ความอยาก ความติดในรูป กลิ่น รส) โทสะ (ความไม่พอใจ) โมหะ (ความหลง) เป็นต้น ก็จัดว่าเป็นบาป

ถ้ากินผักแล้วทำให้มีสุขภาพดี สบายกาย ไม่เป็นโรคภัยไข้เจ็บก็กินไปเถิด ไม่มีโทษอะไร แต่ถ้าคิดว่าการกินผักเป็นข้อปฏิบัติที่ประเสริฐสามารถทำให้ไปสวรรค์หรือนิพพานได้ อย่างนี้จัดเป็นสีลัพพตปรามาส คือการยึดถือข้อปฏิบัติที่ผิดๆ เพราะไม่ตรงกับหลักความจริง หากเป็นอย่างนั้นจริง สัตว์บางชนิดที่กินแต่พืชอย่างเดียวจนตลอดชีวิตก็คงจะได้บุญมาก แล้วไปเกิดบนสวรรค์เป็นแน่ แท้จริงการที่จะได้บุญนั้นขึ้นอยู่กับเจตนาและวิรัติ กล่าวคือต้องมีเจตนาที่จะงดเว้นความชั่ว หรือมีเจตนาที่จะทำความดีด้วยจึงจะเป็นบุญ ส่วนวิรัตินั้น หมายความว่า ต้องมีสมาทานวิรัติ คือตั้งใจงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ เป็นต้น ด้วยการสมาทานศีล หรือมีสัมปัตตวิรัติ คืองดเว้นจากการฆ่าสัตว์ เป็นต้น ในขณะที่ประสบเหตุการณ์เฉพาะหน้า ถ้ามีวิรัติอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้บุญแล้ว ถ้ามีทั้ง ๒ อย่างก็ได้บุญ ๒ ต่อเลย

บางคนกล่าวหนักเลยว่า ผู้ที่กินเนื้อสัตว์ก็บาปเท่ากับคนฆ่าสัตว์นั่นแหละ อย่างนี้เป็นการตีความเอาเอง ซึ่งไม่ถูกหลัก เพราะคนฆ่าสัตว์นั้นผิดศีลข้อที่ ๑ คือปาณาติบาต ที่ประกอบด้วยองค์ ๕ คือ สัตว์มีชีวิต รู้ว่าสัตว์มีชีวิต มีจิตคิดจะฆ่า พยายามฆ่า และสัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น ส่วนคนที่กินเนื้อสัตว์ไม่ได้ผิดศีลข้อที่ ๑

ฉะนั้น จะบาปเท่ากันได้อย่างไร ? คนที่ฆ่าสัตว์นั้นย่อมเป็นบาปแน่นอน และเป็นอกุศลกรรมบถ คือนำไปทุคติได้ ส่วนคนที่กินเนื้อสัตว์อาจจะเป็นบาปได้บ้างในกรณีที่กินด้วยโลภมูลจิต แต่ก็ไม่ใช่บาปร้ายแรง ไม่เป็นอกุศลกรรมบถ คือไม่นำไปทุคติ แต่ถ้ากินด้วยสติปัญญาพิจารณาเสียก่อนว่ากินเพื่อให้มีชีวิตอยู่ แล้วจะทำประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น อย่างนี้ก็ไม่บาปเลย กลับได้บุญด้วยซ้ำไป เปรียบเหมือนคนที่ฆ่านายแดงตาย กับคนที่ไปเผาศพนายแดง จะกล่าวว่า ๒ คนนี้บาปเท่ากันได้หรือ ? คนที่ฆ่านายแดงย่อมเป็นบาป เพราะผิดศีลข้อที่ ๑ ส่วนคนที่ไปเผาศพนายแดงกลับได้บุญ เพราะไปร่วมบำเพ็ญกุศล

บาปย่อมเกิดได้ ๓ ทางเท่านั้น คือ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ ในกรณีที่กินเนื้อสัตว์นั้น ถ้าไม่ได้ฆ่าเอง ไม่ได้ใช้ให้เขาฆ่า และไม่ได้มีจิตคิดให้เขาฆ่า ก็ไม่เป็นบาป แต่พระพุทธเจ้าก็ทรงสอนภิกษุทั้งหลายว่า ไม่ควรฉันเนื้อที่เห็นเขาฆ่า ได้ยินเสียงที่เขาฆ่า และสงสัยว่าเขาฆ่าเจาะจงเพื่อตน และทรงห้ามฉันเนื้ออีก ๑๐ อย่าง มีเนื้อมนุษย์ เป็นต้น เหตุที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงห้ามภิกษุฉันเนื้อทุกชนิด เพราะประสงค์ให้ภิกษุทั้งหลายเป็นผู้เลี้ยงง่ายและสันโดษด้วยปัจจัยตามมีตามได้ ชาวบ้านเขาใส่บาตรหรือถวายภัตตาหารอะไรมาก็ฉันได้ ไม่เลือก ไม่รบกวนชาวบ้าน แต่ก่อนฉันก็ต้องพิจารณาเสียก่อนว่าฉันเพื่อให้มีชีวิตอยู่เพื่อจะได้ประพฤติพรหมจรรย์เป็นต้น แม้คฤหัสถ์ก็ควรปฏิบัติตามที่พระพุทธเจ้าสอนไว้เหมือนกัน

แต่บางคนกลับคิดว่า สัตว์ดิรัจฉานทั้งหลาย เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา เป็ด ไก่ เป็นต้น เป็นอาหารของมนุษย์ เพราะฉะนั้น การฆ่าสัตว์เหล่านี้จึงไม่บาป อย่างนี้ก็เป็นการตีความเอาเอง ซึ่งไม่ถูกหลักอีกเหมือนกัน เพราะผิดศีลข้อที่ ๑ คือปาณาติบาต ความจริงสัตว์ทั้งหลายเกิดมาเพราะกรรมของตนเช่นเดียวกับมนุษย์เรา สัตว์ทุกชนิดย่อมรักชีวิตของตนย่อมสะดุ้งต่ออาชญาเครื่องประหัตประหารและกลัวตายด้วยกันทั้งนั้น

ในบรรดางานการกุศลทั้งหลาย งานการกุศลบางอย่าง เช่น มวยการกุศล ดนตรีการกุศล เป็นต้น มักจะมีการโฆษณาเชิญชวนว่าถ้าซื้อบัตรเข้าชมงานแล้วก็จะได้ทั้งความบันเทิงสนุกสนาน ได้ทั้งกุศล เพราะจะนำเงินที่ได้เหล่านี้ไปบริจาคให้วัดสร้างศาลาการเปรียญ หรือให้โรงเรียนสร้างอาคารเรียน เป็นต้น ในกรณีนี้ถามว่า ผู้ซื้อบัตรเข้าชมงานจะได้กุศลจริงหรือ ? ตอบว่า บางคนก็ได้บ้าง บางคนไม่ได้เลย ที่ว่าบางคนได้บ้างนั้น หมายความว่า มีกุศลจิตเกิดบ้าง คือมีเจตนาบริจาคเงินให้วัดหรือโรงเรียนนั้นๆ แต่ได้บุญไม่มาก เพราะเป็นกุศลที่ไม่ประกอบด้วยปัญญา และเป็นสสังขาริก คือมีผู้อื่นชักชวนหรือกระตุ้น ไม่ได้ตั้งใจทำกุศลอย่างแท้จริง และขณะที่เข้าชมงานดูมวยหรือดูดนตรีนั้น โดยมากจิตก็เป็นอกุศลโลภมูลจิต โทสมูลจิต โมหมูลจิต ส่วนที่ว่าบางคนไม่ได้กุศลเลยนั้นหมายถึง คนที่มุ่งแต่ความสนุกสนานรื่นเริงอย่างเดียว กุศลจิตไม่ได้เกิดเลย ฉะนั้น การทำบุญแบบนี้จึงไม่ใช่วิธีทำบุญที่ถูกหลัก

แต่ถ้าพอใจที่จะทำก็ทำไปเถิด หรือบางคนก็ไม่ต้องการได้บุญมาก คิดว่าช่วยๆ กันไปเท่านั้น เช่นนี้ก็ทำไปเถิด อย่างน้อยงานแบบนี้ก็ยังดีกว่างานอื่นๆ ที่คนจัดหาเงินเข้ากระเป๋าตนเอง

เราจะเข้าใจเรื่องบุญกุศลอย่างถูกต้องชัดเจน ต้องรู้จักแม่บทที่ว่าด้วยกุศล เป็นต้น (กุสลติกมาติกา) ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในพระอภิธรรม[๑] ดังนี้

๑. **กุสลา ธมฺมา** สภาวธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศล มีอยู่ ได้แก่ กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ กล่าวง่ายๆ สิ่งที่จัดว่าเป็นบุญกุศล ได้แก่ จิตที่ดี ซึ่งประกอบด้วยเจตสิก (ธรรมชาติที่เกิดในจิต) ที่ดีทั้งหลาย เช่น สัทธา สติ หิริ โอตตัปปะ เป็นต้น

๒. **อกุสลา ธมฺมา** สภาวธรรมทั้งหลายที่เป็นอกุศล มีอยู่ ได้แก่ อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ กล่าวง่ายๆ สิ่งที่จัดว่าเป็นบาปอกุศล ได้แก่ จิตที่ไม่ดีซึ่งประกอบด้วยเจตสิกที่ไม่ดีทั้งหลาย เช่น โลภะ โทสะ โมหะ เป็นต้น

๓. **อพฺยากตา ธมฺมา** สภาวธรรมทั้งหลายที่เป็นอัพยากตะ คือ ไม่ใช่กุศลและอกุศล มีอยู่ ได้แก่ วิบากจิต ๓๖ กิริยาจิต ๒๐ เจตสิก ๓๘ รูป ๒๘ นิพพาน อัพยากตธรรมนี้มีความหมายกว้างกว่า ๒ อย่างข้างต้น เพราะมีทั้งจิต เจตสิก รูป และนิพพาน สำหรับจิตนั้นเป็นพวกวิบากจิต คือจิตที่เป็นผลของบุญและบาป และกิริยาจิต คือ จิตที่เกิดขึ้นทำหน้าที่ของตนแล้วก็ดับไป ไม่มีผลต่อไป ซึ่งโดยมากเป็นจิตของพระอรหันต์

---

[๑] อภิ. สงฺ. ๑/๑

จะเห็นว่าบุญกุศลได้แก่จิตกับเจตสิกที่ดีเท่านั้น ส่วนรูปหรือวัตถุต่างๆ นั้นไม่ใช่บุญเลย ยกตัวอย่าง เช่น ในขณะใส่บาตร จิตที่ดีซึ่งมีเจตนาในการให้ทานของผู้ที่กำลังใส่บาตรนั่นแหละเป็นบุญ ส่วนร่างกายของผู้ใส่บาตรก็ดี ข้าวปลาอาหารก็ดี กิริยาการใส่บาตรก็ดี หาใช่เป็นบุญไม่ เป็นเพียงส่วนประกอบที่ช่วยให้เกิดบุญเท่านั้น

บางคนเข้าใจว่าบุญกับกุศลต่างกันก็มี โดยกล่าวว่าบุญนั้นเป็นความดีแต่ไม่ฉลาด ส่วนกุศลเป็นความดีด้วย ฉลาดด้วย ความจริงบุญกับกุศลต่างกันโดยพยัญชนะเท่านั้น แต่ว่าโดยอรรถและสภาวะแล้วเหมือนกัน เพราะคำว่า บุญ กับ กุศล เป็นคำไวพจน์กัน หรือคำที่มีความหมายเหมือนกัน ใช้แทนกันได้ ถึงแม้ตามตัวหนังสือ กุศล (กุสล) จะแปลว่า ฉลาด ก็จริง แต่กุศลนี้ก็มีทั้งญาณสัมปยุต คือประกอบด้วยปัญญา และญาณวิปปยุต คือไม่ประกอบด้วยปัญญา ถ้าสังเกตดูจะพบว่า กุศล ที่แปลว่า ฉลาด นั้นโดยมากใช้กับคน เช่น **กุสโล สพฺพธมฺมานํ** = เป็นผู้ฉลาดในธรรมทั้งปวง, **ปุริโส มคฺคกุสโล** = บุรุษผู้ฉลาดในหนทาง เป็นต้น

บางคนเชื่อว่า การไปปิดทองฝังลูกนิมิต ๗ วัดแล้วจะไม่ตกนรกบ้าง การไปไหว้พระ ๙ วัดแล้วจะไม่ตกนรกบ้าง การไปนมัสการสังเวชนียสถานทั้ง ๔ ที่ประเทศอินเดียแล้วจะไม่ตกนรกบ้าง การฟังเทศน์มหาชาติ ๑๓ กัณฑ์ให้จบภายในวันเดียวแล้วจะไม่ตกนรกบ้าง การกระทำเหล่านี้เป็นบุญกุศลก็จริงแต่ไม่ใช่เป็นหลักประกันที่แน่นอน ถ้าทำเพียงเท่านี้แล้วไม่ทำกุศลอื่นอีก

แต่กลับทำบาปต่างๆ ก็ตกนรกได้ ถ้าทำกุศลอื่นอีกและทำอยู่เรื่อยๆ พร้อมทั้งเว้นจากกายทุจริต ๓ วจีทุจริต ๔ มโนทุจริต ๓ ก็ไม่ตกนรกค่อนข้างแน่ ความจริง ถึงแม้จะไม่ได้ทำสิ่งเหล่านั้น คือการไปปิดทองฝังลูกนิมิต ๗ วัด เป็นต้น แต่ทำกุศลอย่างอื่นและเว้นจากอกุศลกรรมบถ ๑๐ ก็ไม่ตกนรกเหมือนกัน มีแต่ไปสุคติ

บางคนเชื่อว่า คนที่อายุยังน้อยไม่ควรเป็นเจ้าภาพทอดกฐิน เพราะจะทำให้อายุสั้นและเสียชีวิตได้ เนื่องจากกุศลชนิดนี้แรงมาก เปรียบเหมือนการกินยาที่แรงเกินไปทำนองนั้น ข้อนี้ไม่ตรงกับหลักธรรมหรือกฎแห่งกรรม ความจริงบุญกุศลมีแต่ให้คุณ ไม่ให้โทษ มีแต่ช่วยรักษา ไม่ทำร้ายใคร ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า "ธรรมแลย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม" ธรรมในที่นี้ก็คือบุญกุศลนั่นเอง และตรัสว่า "ท่านทั้งหลายอย่ากลัวบุญเลย คำว่าบุญนี้เป็นชื่อของความสุข"

ความเชื่อแบบนี้อาจเกิดจากการเห็นเหตุการณ์บางอย่างแล้วไม่เข้าใจเหตุผล เช่น เห็นคนที่อายุน้อยเป็นเจ้าภาพทอดกฐินแล้วประสบอุบัติเหตุเสียชีวิต ก็คิดว่าที่เขาเสียชีวิตเพราะเป็นเจ้าภาพทอดกฐิน ความจริงไม่ใช่เช่นนั้น เขาเสียชีวิตเพราะกรรมอื่นมาตัดรอน (อุปฆาตกกรรม) ต่างหาก แต่พอดีมาตัดรอนในช่วงนี้ ส่วนบุญกุศลที่เกิดจากการเป็นเจ้าภาพทอดกฐินนั้นก็เป็นอาสันนกรรม (กรรมที่ทำเมื่อใกล้ตาย) ส่งให้ไปเกิดในสุคติได้

บางคนเข้าใจว่า การแสดงหนัง แสดงละคร เล่นตลกให้ผู้อื่นดู หรือร้องเพลงให้ผู้อื่นฟังนั้นเป็นบุญ เพราะได้ให้ความสุขแก่ผู้อื่น

แต่ตามหลักแล้วหาเป็นเช่นนั้นไม่ เพราะจิตของผู้แสดงหนัง แสดงละคร เล่นตลก หรือร้องเพลงนั้นไม่ได้เป็นกุศล แต่ว่าเป็นอกุศล คือโดยมากเป็นโลภมูลจิต ที่หวังค่าจ้างรางวัล ชื่อเสียง หรือความนิยมชมชอบจากผู้ดูผู้ฟัง นอกจากนี้ยังทำให้ผู้ดูผู้ฟังเกิดราคะ โทสะ โมหะ แม้ความสุขที่เกิดกับผู้ดูผู้ฟังนั้นก็เป็นไปในทางอกุศลที่เรียกว่า โลภโสมนัส ยกเว้นคนที่แสดงละครเพื่อเป็นคติสอนใจ เป็นอุทาหรณ์สอนให้คนเว้นชั่วทำดี หรือร้องเพลงที่เกี่ยวกับศีลธรรม เพื่อปลูกจิตสำนึกที่ดีแก่คนทั้งหลาย และในขณะที่แสดงละคร หรือร้องเพลงก็ไม่ได้หวังค่าจ้างรางวัล ชื่อเสียง และความนิยมชมชอบ มุ่งแต่ประโยชน์เท่านั้น

บางคนเข้าใจว่า การฆ่าสัตว์ที่กำลังเจ็บปวดทุกข์ทรมานเพื่อให้พ้นทุกข์ ที่สมัยนี้เรียกว่า "การุณยฆาต" นั้นเป็นบุญก็มี เข้าใจว่าการฆ่าสัตว์ที่เกิดมาไม่ดีเพื่อให้ไปเกิดใหม่เป็นบุญก็มี เข้าใจว่าการฆ่าสัตว์เพื่อบูชายัญเป็นบุญก็มี ความจริงการฆ่าสัตว์ทุกชนิดไม่ว่ากรณีใดๆ เป็นบาปทั้งสิ้น เพราะผิดศีลข้อ ๑ คือปาณาติบาต หากบุคคลที่กำลังเจ็บป่วยทุกข์ทรมานนั้นเป็นบิดามารดาของตน แล้วไปทำให้บุคคลนั้นเสียชีวิตด้วยคิดว่าจะช่วยให้พ้นทุกข์ อย่างนี้ก็เป็นบาปหนัก (อนันตริยกรรม) ถ้าจะช่วยก็ต้องช่วยด้วยวิธีอื่น อาจจะแนะนำให้ผู้ป่วยนั้นเจริญภาวนาอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ ซึ่งเคยมีคนใช้ความเจ็บปวดนี้เป็นอารมณ์กรรมฐาน เจริญวิปัสสนา (เวทนานุปัสสนา) จนได้บรรลุมรรคผลมาแล้วก็มี แต่ถึงแม้ไม่ได้

บรรลุธรรมแล้วตายไปก็ยังมีโอกาสไปเกิดในสุคติ

บุญกุศลนั้น เมื่อว่าโดยสภาวะ ได้แก่ กุศลจิตที่ประกอบด้วยเจตสิกที่ดีๆ ทั้งหลาย เช่น สัทธา สติ หิริ โอตตัปปะ เป็นต้น แต่เมื่อว่าโดยการกระทำแล้วมี ๑๐ อย่าง ซึ่งเรียกว่าบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ดังนี้

๑. การให้ทาน (ทานมัย)

๒. การรักษาศีล (ศีลมัย)

๓. การเจริญภาวนา (ภาวนามัย)

๔. การเคารพอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ (อปจายนมัย)

๕. การช่วยเหลือกิจการงานต่างๆ ที่ไม่มีโทษ (เวยยาวัจจมัย)

๖. การให้ส่วนบุญแก่ผู้อื่น (ปัตติทานมัย)

๗. การอนุโมทนาบุญของผู้อื่น (ปัตตานุโมทนามัย)

๘. การฟังธรรม (ธัมมัสสวนมัย)

๙. การแสดงธรรม (ธัมมเทสนามัย)

๑๐. การทำความเห็นให้ตรง (ทิฏฐุชุกรรม)

บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ เหล่านี้เมื่อย่อลงแล้วเหลือ ๓ ดังนี้

๑. ทาน การให้ทาน

๒. ศีล การรักษาศีล

๓. ภาวนา การเจริญภาวนา

การเคารพอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ (อปจายนมัย) และการช่วยเหลือกิจการงานต่างๆ (เวยยาวัจจมัย) สงเคราะห์เข้าในศีล, การให้ส่วนบุญ

แก่ผู้อื่น (ปัตติทานมัย) และการอนุโมทนาบุญของผู้อื่น (ปัตตานุโมทนามัย) สงเคราะห์เข้าในทาน, การฟังธรรม (ธัมมัสสวนมัย) การแสดงธรรม (ธัมมเทสนามัย) และการทำความเห็นให้ตรง (ทิฏฐุชุกรรม) สงเคราะห์เข้าในภาวนา อีกอย่างหนึ่ง การทำความเห็นให้ตรง (ทิฏฐุชุกรรม) สงเคราะห์เข้าได้ทั้ง ๓ คือ ทาน ศีล ภาวนา

การทำบุญเหล่านี้สามารถทำได้ ๓ ทาง คือ

๑. ทางกาย (กายทวาร) เช่น การให้ทานด้วยมือตนเอง เป็นต้น

๒. ทางวาจา (วจีทวาร) เช่น การเปล่งวาจาว่า **"สงฺฆสฺส ทานํ เทมิ** = ข้าพเจ้าขอถวายทานแก่พระสงฆ์" เป็นต้น

๓. ทางใจ (มโนทวาร) เช่น การตั้งใจให้ทาน เป็นต้น

ถ้าทำทั้ง ๓ ทาง ย่อมได้อานิสงส์มากกว่าทำทางเดียว หรือสองทาง

อนึ่ง ในการทำบุญควรมีเจตนาทั้ง ๓ กาล ดังนี้

๑. เจตนาก่อนทำ (ปุพพเจตนา) คือ การตั้งใจไว้ก่อนว่าจะทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ พร้อมทั้งมีฉันทะความพอใจใคร่ที่จะทำ หรือการตระเตรียมที่จะทำบุญนั้นๆ

๒. เจตนาขณะกำลังทำ (มุญจนเจตนา) คือ การตั้งใจในขณะที่กำลังทำ โดยคิดว่าเป็นลาภของตนที่มีโอกาสได้ทำบุญนี้

๓. เจตนาหลังทำ (อปรเจตนา) คือ การหวนนึกถึงบุญกรรมนั้น

ด้วยความปลาบปลื้ม เจตนาหลังทำนี้ยังแยกได้เป็น ๒ อย่าง คือ หลังจากทำเสร็จใหม่ๆ (อปรเจตนา) อย่างหนึ่ง และหลังจากที่ทำผ่านไปแล้วเป็นเวลานาน (อปราปรเจตนา) เช่น ๑ วัน ๑ เดือน ๑ ปี เป็นต้น อย่างหนึ่ง

การทำบุญที่มีเจตนาครบทั้ง ๓ กาลนี้ย่อมได้บุญเต็มเปี่ยม ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า

ปุพฺเพว สุมโน ทานา ททํ จิตฺตํ ปสาทเย

ทตฺวา อตฺตมโน โหติ เอสา ยญฺญสฺส สมฺปทา.[๑]

ก่อนให้ก็มีใจยินดี ขณะกำลังให้ก็มีใจเลื่อมใส หลังจากให้แล้วก็มีใจเบิกบาน นี้เป็นความถึงพร้อมแห่งการให้ทาน

บุญขั้นต่ำขั้นกลางขั้นสูง

บุญนี้อาจแบ่งได้ ๓ ขั้น ดังนี้

๑. บุญขั้นต่ำ ได้แก่ ทาน เพราะถึงแม้จะให้ทานสักเท่าไรก็ไม่เท่าศีล การให้ทานอาจทำให้ไปเกิดในเทวโลกได้ก็จริง แต่ก็เป็นเทวโลกชั้นต่ำ

๒. บุญขั้นกลาง ได้แก่ ศีล เพราะถึงแม้จะรักษาศีลสักเท่าไรก็ไม่เท่าภาวนา การรักษาศีลอาจทำให้ไปเกิดในเทวโลกชั้นสูง แต่ก็ไม่สามารถไปเกิดในพรหมโลกได้ และไม่สามารถบรรลุมรรคผลนิพพานได้

---

๑ ขุ. เปต. ๒๖/๑๘๔

๓. บุญขั้นสูง ได้แก่ ภาวนา เพราะสามารถทำให้บรรลุฌาน อภิญญา มรรค ผล นิพพานได้ กล่าวคือ สมถภาวนาทำให้บรรลุฌาน อภิญญา เมื่อตายแล้วก็ไปเกิดในพรหมโลก ส่วนวิปัสสนาภาวนา ทำให้บรรลุมรรค ผล นิพพาน พ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด และพ้นจากทุกข์ทั้งปวง

อย่างไรก็ตามไม่ได้หมายความว่าควรทำแต่บุญขั้นสูงเท่านั้น หรือทำเพียงอย่างใดอย่างหนึ่งก็พอ โดยที่แท้ควรทำทั้ง ๓ อย่าง คือ ทาน ศีล ภาวนา เพราะแต่ละอย่างมีอานิสงส์ไม่เหมือนกัน กล่าวคือ ทานทำให้มีโภคทรัพย์ (ทานโต โภควา) ศีลทำให้มีผิวพรรณดี (สีลโต วณฺณวา) ภาวนาทำให้มีปัญญา (ภาวนโต ปญฺญวา) นอกจากนี้ ทานก็ช่วยอุดหนุนศีล คือช่วยกล่อมเกลาจิตใจให้อ่อนโยนพร้อมที่จะรักษาศีล ศีลก็เป็นฐานของภาวนา

ในการทำบุญนั้น คนที่บริจาคทรัพย์มากก็ใช่ว่าจะได้บุญมากกว่าคนที่บริจาคทรัพย์น้อยเสมอไป การบริจาคทรัพย์มากแต่มีศรัทธาน้อย และจิตในขณะนั้นก็มีคุณภาพต่ำ คือไม่ประกอบด้วยปัญญา เป็นสสังขาริก และอุเบกขา อย่างนี้ก็ได้บุญไม่มาก ส่วนการบริจาคทรัพย์น้อยแต่มีศรัทธามาก และจิตในขณะนั้นมีคุณภาพสูง คือประกอบด้วยปัญญา เป็นอสังขาริก และโสมนัส ย่อมได้บุญมาก ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า **“นตฺถิ จิตฺเต ปสนฺนมฺหิ, อปฺปกา นาม ทกฺขิณา** = เมื่อจิตเลื่อมใสแล้ว ทักษิณาทานไม่ชื่อว่าน้อยเลย” เพราะฉะนั้น การจะได้บุญมาก บุญน้อย มิใช่เอาวัตถุสิ่งของ หรือ

เงินทองที่บริจาคเป็นเครื่องวัด แต่เอาคุณภาพของจิตเป็นเครื่องวัด ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า **"สเม จิตฺเต สมํ ผลํ** = เมื่อจิตเสมอกัน ผลย่อมเสมอกัน" สรุปว่า คนที่บริจาคเงินมาก ถ้าเป็นการทำบุญเพื่อต้องการให้คนยกย่องสรรเสริญ หรือเพื่อชื่อเสียงก็ได้บุญน้อย ส่วนคนที่บริจาคเงินตามกำลังทรัพย์ไม่ว่าจะมากหรือน้อย ถ้าเป็นการทำบุญด้วยศรัทธาจริงๆ และประกอบด้วยปัญญาก็ได้บุญมาก

การทำบุญตามแนวไตรสิกขา

การทำบุญ นอกจากทำตามแนวบุญกิริยาวัตถุ ๓ หรือ ๑๐ เหล่านั้นแล้ว ยังสามารถทำตามแนวไตรสิกขาได้เช่นเดียวกัน ซึ่งมีหลักดังนี้

๑. ศีล ได้แก่ การรักษาศีล ๕ ศีล ๘ เป็นต้น

๒. สมาธิ ได้แก่ การเจริญสมถภาวนา

๓. ปัญญา ได้แก่ การเจริญวิปัสสนาภาวนา

ไตรสิกขาอย่างสามัญย่อมเป็นประโยชน์ในปัจจุบัน และทำให้ไปเกิดในสุคติภูมิ ส่วนไตรสิกขาอย่างเข้มเป็นอธิศีล อธิจิต อธิปัญญา ทำให้บรรลุมรรค ผล นิพพาน

การทำบุญตามแนวโอวาทปาติโมกข์

นอกจากนั้น อาจทำบุญตามแนวโอวาทปาติโมกข์ก็ได้ ซึ่งมีหลักดังนี้

๑. การไม่ทำบาปทั้งปวง คือ การงดเว้นจากการทำความชั่วต่างๆ ทั้งทางกาย ทางวาจาและทางใจ (เรียกย่อๆ ว่า เว้นชั่ว)

๒. การทำกุศลให้สมบูรณ์ คือ การทำบุญกุศลต่างๆ ทั้งโลกิยะและโลกุตระ (เรียกย่อๆ ว่า ทำดี)

๓. การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว คือ การเจริญภาวนาอบรมจิตของตนให้สะอาดหมดจดจากนิวรณ์ และถอนอนุสัยกิเลส (เรียกย่อๆ ว่า ทำใจให้ผ่องแผ้ว)

การทำบุญตามแนวอริยทรัพย์ ๗

นอกจากนั้นอาจทำบุญตามแนวอริยทรัพย์ ๗ ก็ได้ซึ่งมีหลักดังนี้

๑. **สัทธา** เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ เช่น เชื่อในเรื่องกรรมและผลของกรรม เป็นต้น

๒. **ศีล** รักษาศีล ๕ ศีล ๘ เป็นต้น

๓. **หิริ** มีความละอายต่อการทำความชั่ว

๔. **โอตตัปปะ** มีความเกรงกลัวต่อบาป

๕. **พาหุสัจจะ** มีการได้ยินได้ฟังมากในเรื่องที่มีประโยชน์

๖. **จาคะ** บริจาคทรัพย์ เป็นต้น เพื่อทำบุญกุศล

๗. **ปัญญา** มีความรู้ความเข้าใจสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง

อริยทรัพย์ คือ ทรัพย์อันประเสริฐที่โจรก็ลักไปไม่ได้ และไม่เสียหายไปด้วยภัยต่างๆ มีอัคคีภัย วาตภัย เป็นต้น ทั้งยังสามารถติดตามไปอำนวยผลให้แก่ตนได้ในสัมปรายภพ

การทำบุญตามแนวมรรค ๘

นอกจากนั้น อาจทำบุญตามแนวมรรค ๘ ก็ได้ ซึ่งมีหลักดังนี้

๑. ความเห็นถูกต้อง คือ มีความเห็นชอบ (สัมมาทิฏฐิ) ๑๐ อย่าง ดังนี้

- การให้ทานมีผล
- การบูชามีผล คือ การบูชาผู้ที่ควรบูชามีผล
- การสักการะมีผล คือ การทำสักการะผู้ที่ควรสักการะมีผล
- ผลของกรรมดีกรรมชั่วมี
- โลกนี้มี คือ สัตว์ที่มาจากภูมิอื่น แล้วมาเกิดในโลกนี้มี
- โลกอื่นมี คือ สัตว์ที่ตายจากโลกนี้ไปแล้ว ไปเกิดในภูมิอื่นมี
- มารดามี คือ การทำดีและทำชั่วต่อมารดามีผลมาก
- บิดามี คือ การทำดีและทำชั่วต่อบิดามีผลมาก
- สัตว์ที่เป็นโอปปาติกะมี คือ สัตว์ที่ผุดเกิดโตทันที เช่น เทวดา พรหม สัตว์นรก เปรต อสุรกาย มีอยู่
- สมณพราหมณ์ทั้งหลายผู้ดำเนินชอบ ปฏิบัติชอบ รู้แจ้งโลกนี้และโลกอื่นด้วยตนเองแล้วแสดงได้อย่างแจ่มแจ้ง ในโลกมีอยู่

หมายความว่าพระสัพพัญญูพุทธเจ้าผู้รู้แจ้งโลกด้วยพระองค์เอง แล้วประกาศให้ชาวโลกรู้ มีอยู่

๒. ความนึกคิดถูกต้อง เช่น นึกคิดอย่างมีเมตตาและกรุณาต่อผู้อื่น เป็นต้น

๓. การกล่าววาจาอย่างถูกต้อง คือพูดจาดีมีสาระ และไม่เบียดเบียนผู้อื่นด้วยวาจา (เว้นวจีทุจริต ๔)

๔. การกระทำทางกายอย่างถูกต้อง คือไม่เบียดเบียนผู้อื่นด้วยกาย เกี่ยวกับชีวิตและทรัพย์สิน (เว้นกายทุจริต ๓)

๕. การเลี้ยงชีวิตอย่างถูกต้อง คือ การประกอบอาชีพสุจริต ไม่ผิดกฎหมาย ไม่ผิดศีลธรรม (เว้นมิจฉาอาชีวะ)

๖. ความเพียรถูกต้อง คือ เพียรพยายามเว้นชั่ว ทำดี

๗. ความระลึกถูกต้อง คือ การมีสติในกิจการงานทุกอย่าง

๘. ความตั้งใจมั่นถูกต้อง คือ การมีสมาธิในการงานต่างๆ ที่ไม่มีโทษ

มรรค ๘ เหล่านี้สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ เพราะเป็นประโยชน์ปัจจุบันและเป็นทางไปสุคติ แต่เป็นเพียงโลกิยมรรค จึงยังไม่ใช่หนทางไปนิพพาน สำหรับหนทางไปนิพพานนั้น เรียกว่า อริยมรรค มีองค์ ๘ มี สัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบ คือเห็นอริยสัจ ๔ เป็นต้น ซึ่งต้องอาศัยการเจริญวิปัสสนาจึงจะเกิดพร้อมกันทั้ง ๘ เป็นมรรคสมังคี สามารถตัดกิเลสได้เด็ดขาด ทำให้บรรลุมรรค ผล นิพพาน

การทำบุญตามแนวกุศลกรรมบถ ๑๐

นอกจากนั้น อาจทำบุญตามแนวกุศลกรรมบถ ๑๐ ก็ได้ ซึ่งมีหลักดังนี้

กายสุจริต ๓

๑. เว้นจากการฆ่าสัตว์

๒. เว้นจากการลักทรัพย์

๓. เว้นจากการประพฤติผิดในกาม

วจีสุจริต ๔

๑. เว้นจากการพูดเท็จ

๒. เว้นจากการพูดส่อเสียด คือยุยงให้เขาแตกกัน

๓. เว้นจากการพูดคำหยาบ

๔. เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ

มโนสุจริต ๓

๑. ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของคนอื่นมาเป็นของตน (อนภิชฌา)

๒. ไม่คิดพยาบาทปองร้ายผู้อื่น (อพยาบาท)

๓. มีความเห็นชอบ (สัมมาทิฏฐิ)

กุศลกรรมบถ คือ กุศลกรรมที่เป็นทางไปสุคติ

บุญทำแทนกันได้หรือไม่

ถาม : บุญทำแทนกันได้หรือไม่ ?

ตอบ : ไม่ได้ เราไม่สามารถกินข้าวแทนกันได้ ฉันใด ก็ไม่สามารถทำบุญแทนกันได้ ฉันนั้น คนไหนทำคนนั้นจึงได้บุญ อันเป็นเหตุให้ได้รับความสุข ส่วนคนที่ไม่ได้ทำก็ไม่ได้บุญ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า**“อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ** = ตนแลเป็นที่พึ่งของตน”

หมายความว่าผู้ที่ต้องการไปสุคติหรือนิพพานต้องทำบุญด้วยตนเอง ให้คนอื่นทำแทนไม่ได้

ถาม : ถ้าทำบุญแทนกันไม่ได้ เหตุไรจึงมีการบวชแทนคุณบิดามารดากัน

ตอบ : การบวชแทนคุณบิดามารดามิใช่เป็นการทำบุญแทน แต่เป็นการช่วยให้บิดามารดามีโอกาสทำบุญกุศลมากมายหลายอย่าง เริ่มตั้งแต่การจัดงานบวชให้ลูก ต่อมาก็เข้าวัดถวายทาน รักษาศีล ฟังธรรม เจริญภาวนา เป็นต้น อีกอย่างหนึ่ง การบวชแทนคุณบิดามารดา หมายถึง การตอบแทนคุณบิดามารดาด้วยการทำให้ท่านมีศรัทธา รักษาศีล เป็นต้น เหมือนกับเป็นการให้อริยทรัพย์แก่ท่าน

ถ้าลูกบวชแล้วก็ตั้งใจศึกษาและปฏิบัติ ตามพระธรรมวินัยด้วย ก็ยิ่งทำให้พ่อแม่ได้บุญมากขึ้นเรื่อยๆ เพราะได้เห็นหรือได้ยินข่าวพระลูกชายประพฤติดีปฏิบัติดีแล้วก็พอใจ สุขใจ และอนุโมทนา

ตรงกันข้าม ถ้าลูกนั้นบวชแล้วไม่ศึกษาพระธรรมวินัยและประพฤติตนไม่เหมาะสม สร้างปัญหาต่างๆ ให้แก่วัด ทำให้พระศาสนามัวหมองเสื่อมเสีย อย่างนี้กลับทำให้พ่อแม่ได้บาป เพราะได้เห็นหรือได้ยินข่าวพระลูกชายประพฤติไม่ดีแล้วก็เสียใจ ทุกข์ใจ

บุญให้กันได้หรือไม่

ถาม : บุญให้กันได้หรือไม่ ?

ตอบ : ได้

ถาม : ถ้าให้บุญกันได้ก็เท่ากับทำบุญแทนกันได้มิใช่หรือ เช่น ลูกทำบุญแล้วก็ให้แก่พ่อแม่

ตอบ : การให้บุญกันนั้นมิใช่ว่าอีกฝ่ายหนึ่งจะได้รับโดยตรง หรือได้รับทันที ต้องอนุโมทนาบุญของบุคคลนั้นจึงจะได้รับ เช่น ลูกทำบุญแล้วให้ส่วนบุญแก่พ่อแม่ นี้เรียกว่า ปัตติทานมัย (บุญเกิดจากการให้ส่วนบุญ) เมื่อพ่อแม่ทราบแล้วก็อนุโมทนาบุญของลูกจึงได้รับส่วนบุญนั้น เรียกว่า ปัตตานุโมทนามัย (บุญเกิดจากการอนุโมทนาส่วนบุญ)

บุญ ๔ ระดับ

บุญ หรือ กุศล มี ๔ ระดับ ดังนี้

๑. บุญสามัญ (กามาวจรกุศล) เช่น การให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา เป็นต้น

๒. บุญที่เกิดจากการเจริญสมาธิจนได้รูปฌาน (รูปาวจรกุศล)

๓. บุญที่เกิดจากการเจริญสมาธิจนได้อรูปฌาน (อรูปาวจรกุศล)

๔. บุญที่เกิดจากการเจริญวิปัสสนาจนบรรลุมรรคทั้ง ๔ มีโสดาปัตติมรรค เป็นต้น (โลกุตรกุศล)

อีกนัยหนึ่งอาจกล่าวได้ว่า กามาวจรกุศล เป็นบุญขั้นต่ำ, รูปาวจรกุศล และอรูปาวจรกุศล เป็นบุญขั้นกลาง, โลกุตรกุศล เป็นบุญขั้นสูง

บุญสามัญหรือกามาวจรกุศลนั้นบางทีก็เรียกว่า มหากุศลจิต เพราะเป็นจิตที่ดี ให้ผลกว้างขวาง เกิดได้กับบุคคลหลายจำพวก และหลายภูมิ ที่ว่าให้ผลกว้างขวาง หมายความว่า ให้ผลเกินตัว เปรียบเหมือนข้าวเปลือกเมล็ดเดียว เมื่อนำไปเพาะปลูกแล้วสามารถให้ผลเป็นข้าวเปลือกจำนวนมาก ที่ว่าเกิดได้กับบุคคลหลายจำพวก หมายความว่า เกิดกับมนุษย์ก็ได้ เกิดกับเทวดาก็ได้ เกิดกับสัตว์ดิรัจฉานก็ได้ ดังนี้เป็นต้น ที่ว่าเกิดได้หลายภูมิ หมายความว่า เกิดในมนุษยภูมิก็ได้ เกิดในเทวภูมิก็ได้ เกิดในพรหมภูมิก็ได้ เกิดในอบายภูมิก็ได้

กุศลจิตที่เกิดกับสัตว์ดิรัจฉานนั้น ในพระไตรปิฎกกล่าวไว้หลายเรื่อง เช่น ช้างปาลิไลยกะที่มาอุปัฏฐากพระพุทธเจ้าในป่า และลิงที่นำรวงผึ้งมาถวาย, สุนัขที่เห่าพระปัจเจกพุทธเจ้าด้วยความรัก, กบที่ได้ยินเสียงพระพุทธเจ้าแสดงธรรม, ค้างคาวที่ได้ยินเสียงภิกษุทั้งหลายสาธยายพระอภิธรรมในถ้ำ เป็นต้น สัตว์ดิรัจฉานเหล่านั้นเมื่อตายแล้วได้ไปเกิดในสุคติภูมิทั้งสิ้น

ในปัจจุบันนี้ ก็ยังมีสุนัขบางตัวชอบตามเจ้าของไปทำบุญตักบาตร ไปไหว้พระหรือฟังธรรม นี่ก็อาจจะมีกุศลจิตเกิดได้เช่นกัน แต่อย่างไรก็ตามโอกาสที่สัตว์ดิรัจฉานจะมีกุศลจิตเกิดหรือได้บุญนั้นมีน้อยมาก เพราะขาดสติปัญญานั่นเอง ถึงแม้มนุษย์เราจะมีโอกาสทำบุญได้มากกว่าสัตว์ดิรัจฉานก็จริง แต่บางคนก็ปล่อยให้โอกาสนี้หลุดลอยไป

มหากุศลจิต ๘

มหากุศลจิต หรือกามาวจรกุศลจิต มี ๘ ดวง แต่ละดวงมีองค์ประกอบหลัก ดังนี้

ดวงที่ ๑ จิตที่มีความดีใจ (โสมนัส), ประกอบด้วยปัญญา (ญาณสัมปยุต), ไม่มีการชักชวน (อสังขาริก)

ดวงที่ ๒ จิตที่มีความดีใจ (โสมนัส), ประกอบด้วยปัญญา (ญาณสัมปยุต), มีการชักชวน (สสังขาริก)

ดวงที่ ๓ จิตที่มีความดีใจ (โสมนัส), ไม่ประกอบด้วยปัญญา (ญาณวิปปยุต), ไม่มีการชักชวน (อสังขาริก)

ดวงที่ ๔ จิตที่มีความดีใจ (โสมนัส), ไม่ประกอบด้วยปัญญา (ญาณวิปปยุต), มีการชักชวน (สสังขาริก)

ดวงที่ ๕ จิตที่มีความเฉยๆ (อุเบกขา), ประกอบด้วยปัญญา (ญาณสัมปยุต), ไม่มีการชักชวน (อสังขาริก)

ดวงที่ ๖ จิตที่มีความเฉยๆ (อุเบกขา), ประกอบด้วยปัญญา (ญาณสัมปยุต), มีการชักชวน (สสังขาริก)

ดวงที่ ๗ จิตที่มีความเฉยๆ (อุเบกขา), ไม่ประกอบด้วยปัญญา (ญาณวิปปยุต), ไม่มีการชักชวน (อสังขาริก)

ดวงที่ ๘ จิตที่มีความเฉยๆ (อุเบกขา), ไม่ประกอบด้วยปัญญา (ญาณวิปปยุต), มีการชักชวน (สสังขาริก)[๑]

---

[๑] อภิ. สงฺคห. ๒-๓

ญาณสัมปยุต - ญาณวิปปยุต

มหากุศลจิตนี้ เป็นญาณสัมปยุต คือประกอบด้วยปัญญาก็มี เป็นญาณวิปปยุต คือไม่ประกอบด้วยปัญญาก็มี จิตที่ประกอบด้วยปัญญาย่อมมีความเข้าใจในเรื่องกฎแห่งกรรม โดยพิจารณาเห็นว่าสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของของตน (กัมมัสสกตาปัญญา) หรือมีความเข้าใจในเรื่องวิปัสสนา คือพิจารณาเห็นสิ่งต่างๆ โดยความเป็นรูปนามขันธ์ ๕ และมีไตรลักษณ์ (วิปัสสนาปัญญา) จิตที่ไม่ประกอบด้วยปัญญาก็คือไม่มีปัญญาเหล่านั้น หรือไม่รู้ความหมาย ไม่เข้าใจเหตุผล

ใน ๒ อย่างนี้ กุศลที่ประกอบด้วยปัญญา (ญาณสัมปยุต) ย่อมมีผลานิสงส์มากกว่ากุศลที่ไม่ประกอบด้วยปัญญา (ญาณวิปปยุต)

ผลานิสงส์ของการทำบุญที่ประกอบด้วยปัญญาคือทำให้มีสติปัญญาดีทั้งในชาตินี้และชาติหน้า วิบากที่ได้รับก็ยอดเยี่ยมและกว้างขวาง กล่าวคือ ในปัจจุบันชาตินี้ก็รู้จักคิดพิจารณาในเรื่องต่างๆ ไม่ทำอะไรโดยผลุนผลันตามอำนาจของกิเลส หรืองมงายไร้เหตุผล และเมื่อบุคคลนั้นตายแล้วไปเกิดใหม่ ก็จะเป็นผู้มีปัญญาแต่กำเนิด ผู้ที่มีปัญญาแต่กำเนิด (ในขณะปฏิสนธิ) นี้หากทำฌาน ฌานก็เกิดได้ หากเจริญวิปัสสนาก็สามารถบรรลุมรรค ผลได้ในชาตินั้น

อสังขาริก - สสังขาริก

มหากุศลจิตนี้ เป็นอสังขาริก คือไม่มีการชักชวนบ้าง เป็นสังขาริก คือมีการชักชวนบ้าง จิตที่เป็นอสังขาริก ไม่มีการชักชวน

หมายความว่า เป็นจิตที่เข้มแข็ง เกิดขึ้นฉับไว กล้าเสียสละ โดยที่ไม่ต้องมีคนอื่นชักชวนหรือกระตุ้น ส่วนจิตที่เป็นสสังขาริก มีการชักชวน หมายความว่า เป็นจิตที่ไม่เข้มแข็ง เกิดขึ้นช้า ไม่ค่อยกล้าเสียสละ ต้องมีคนอื่นชักชวนหรือกระตุ้นด้วยวิธีการต่างๆ หรือมีการกระตุ้นตนเองด้วยการคิดแล้วคิดอีก จึงจะตัดสินใจทำบุญนั้น

ใน ๒ อย่างนี้ กุศลที่เป็นอสังขาริก ไม่มีการชักชวน ย่อมมีผลานิสงส์มากกว่ากุศลที่เป็นสสังขาริก มีการชักชวน

ผลานิสงส์ของการทำบุญที่เป็นอสังขาริก คือ ทำให้ได้รับวิบากที่แรง เร็ว และกว้างขวาง

โสมนัส - อุเบกขา

มหากุศลจิตนี้ เกิดขึ้นพร้อมด้วยโสมนัสก็มี เกิดขึ้นพร้อมด้วยอุเบกขาก็มี จิตที่เกิดขึ้นพร้อมด้วยโสมนัสนั้น คือมีความดีใจ ยิ้มแย้มแจ่มใส ร่าเริงเบิกบาน ส่วนจิตที่เกิดขึ้นพร้อมด้วยอุเบกขา คือมีความเฉยๆ

ใน ๒ อย่างนี้ กุศลที่เกิดขึ้นพร้อมด้วยโสมนัส ย่อมมีผลานิสงส์มากกว่ากุศลที่เกิดขึ้นพร้อมด้วยอุเบกขา

ผลานิสงส์ของการทำบุญที่เป็นโสมนัสคือทำให้มีความสุขใจ เบิกบานใจ รื่นเริงใจเนืองๆ และเมื่อบุคคลนั้นตายแล้วไปเกิดใหม่ ปฏิสนธิจิตก็เป็นโสมนัส ผู้ที่ปฏิสนธิด้วยโสมนัสนี้จะเป็นคนที่มีหน้าตาสดใส ยิ้มง่าย ร่าเริง

มหากุศลจิตเหล่านี้ เมื่อเรียงลำดับตามคุณภาพแล้ว อาจจัดลำดับได้ ดังนี้

๑. จิตที่ประกอบด้วยปัญญา เป็นอสังขาริก และโสมนัส
๒. จิตที่ประกอบด้วยปัญญา เป็นอสังขาริก และอุเบกขา
๓. จิตที่ประกอบด้วยปัญญา เป็นสสังขาริก และโสมนัส
๔. จิตที่ประกอบด้วยปัญญา เป็นสสังขาริก และอุเบกขา
๕. จิตที่ไม่ประกอบด้วยปัญญา เป็นอสังขาริก และโสมนัส
๖. จิตที่ไม่ประกอบด้วยปัญญา เป็นอสังขาริก และอุเบกขา
๗. จิตที่ไม่ประกอบด้วยปัญญา เป็นสสังขาริก และโสมนัส
๘. จิตที่ไม่ประกอบด้วยปัญญา เป็นสสังขาริก และอุเบกขา

ลำดับที่ ๑ มีคุณภาพยอดเยี่ยมที่สุด และมีผลานิสงส์มากที่สุด ที่เหลือก็ลดหลั่นลงมาตามลำดับ

กุศลมูล ๓

บุญกุศลทั้งหลายย่อมมีมูล (รากเหง้า) หรือเหตุอยู่ ๓ อย่าง ดังนี้

๑. อโลภะ คือ ความไม่โลภ
๒. อโทสะ คือ ความไม่โกรธ
๓. อโมหะ คือ ความไม่หลง ซึ่งได้แก่ ปัญญา

อกุศลมูล ๓

บาปอกุศลทั้งหลายย่อมมีมูล (รากเหง้า) หรือเหตุอยู่ ๓ อย่าง ดังนี้

๑. โลภะ คือ ความโลภ

๒. โทสะ คือ ความโกรธ

๓. โมหะ คือ ความหลง

บุญสามารถทำได้ทุกที่ทุกเวลา

บุญนี้เราสามารถทำได้ทุกที่ทุกเวลา ถึงแม้ไม่ได้ทำทางกาย ทางวาจา ก็ยังทำทางใจได้ คือ เพียงแต่คิดดีก็เป็นบุญแล้ว หรือเจริญสติสมาธิด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง เช่น สังเกตลมหายใจเข้าออก เป็นต้น ก็เป็นบุญ นอกจากนี้ ขณะที่มีสติสัมปชัญญะก็เป็นบุญ ขณะที่มีหิริโอตตัปปะ ความละอายชั่วกลัวบาปก็เป็นบุญ ขณะที่มีขันติ ความอดทนก็เป็นบุญ ขณะที่มีเมตตากรุณาต่อผู้อื่นก็เป็นบุญ ดังนี้เป็นต้น

พึงทราบว่า โยนิโสมนสิการ (การทำใจโดยแยบคาย) เป็นเหตุให้เกิดบุญ สติ (ความระลึกได้) เป็นสัญลักษณ์ของบุญ หมายความว่า การมีสติระลึกได้ ไม่หลงลืม ไม่เลื่อนลอย ไม่เผลอตัว และมีความระมัดระวัง นี้เป็นเครื่องหมายของบุญ ฉะนั้น ถ้าต้องการให้เกิดบุญอยู่เรื่อยๆ ก็ต้องมีโยนิโสมนสิการ และมีสติรู้ตัวว่ากำลังทำอะไรอยู่ดีหรือชั่ว แล้วสามารถระงับยับยั้งความชั่วได้

วิธีโยนิโสมนสิการ : คิดอย่างฉลาด อย่างถูกทาง คือคิดแล้วจิตไม่ตกไปในฝ่ายอกุศล เช่น เมื่อประสบกับสิ่งต่างๆ เหตุการณ์ต่างๆ หรือเรื่องราวต่างๆ แล้ว ให้คิดในแง่กรรมและผลของกรรม คิดในแง่ความเป็นรูปนาม ขันธ์ ๕ และไตรลักษณ์ คิดในแง่ดี คิดอย่างมีเมตตากรุณาต่อผู้อื่น เป็นต้น

วิธีฝึกสติ: ถามตัวเองในใจบ่อยๆ ว่ากำลังทำอะไรอยู่ ดีหรือชั่ว

วิธีฝึกสัมปชัญญะ : พิจารณาว่าสิ่งที่ทำนั้นมีคุณหรือมีโทษ มีประโยชน์หรือไม่มีประโยชน์ ควรทำหรือไม่ควรทำ พร้อมทั้งเข้าใจเหตุผล

การให้ผลของบุญ

โดยมากเมื่อคนทำบุญแล้วก็อยากจะได้รับผลเร็วๆ และอยากให้ได้ทั้งหมดในชาตินี้เลย ไม่ต้องรอถึงชาติหน้า แต่ตอนทำบาปกลับไม่อยากได้รับผลเร็วๆ หรือไม่อยากให้มีผลเลย ไม่ว่าอย่างไรก็ตาม การให้ผลของบุญและบาปนั้นย่อมเป็นไปตามกฎแห่งกรรม ซึ่งเป็นกฎธรรมชาติ ไม่ได้เป็นไปตามความต้องการของใคร กล่าวคือ บุญที่เราทำแต่ละครั้งนั้นย่อมให้ผล ๓ ส่วนตามกาล ดังนี้ คือ ให้ผลในชาตินี้ (ทิฏฐธัมมเวทนียกรรม) ส่วนหนึ่ง, ให้ผลในชาติหน้า (อุปปัชชเวทนียกรรม) ส่วนหนึ่ง และให้ผลในชาติต่อๆ ไปตามกำลังและโอกาส (อปราปริยเวทนียกรรม) ส่วนหนึ่ง บุญส่วนที่ ๑ กับส่วนที่ ๒

ถ้าล่วงเลยเวลาของตนแล้ว แม้ยังไม่ให้ผลก็หมดสิทธิ์ให้ผล กลายเป็นอโหสิกรรมไป เช่น บุญส่วนที่ ๑ จะต้องให้ผลในชาตินี้เท่านั้น ถ้าไม่ได้ให้ผลเพราะมีเหตุขัดข้องอย่างใดอย่างหนึ่งก็หมดสิทธิ์ให้ผลไป บุญส่วนที่ ๒ ก็ทำนองเดียวกัน แต่บุญส่วนที่ ๓ สามารถติดตามไปได้เรื่อยๆ ไม่จำกัดภพชาติ จนกว่าบุคคลนั้นจะเข้าถึงนิพพาน หากมีโอกาสเมื่อไหร่ก็ส่งผลทันที เปรียบเหมือนเสือที่ไล่เนื้อ หากทันเมื่อไหร่ก็กัดทันที แต่ถ้าไม่มีโอกาสส่งผล เมื่อบุคคลนั้นเข้าถึงนิพพานแล้วก็เป็นอโหสิกรรมไป การให้ผลของบาปก็มีนัยเช่นเดียวกัน

สำหรับบุญที่ให้ผลในชาตินี้ ย่อมทำให้บุคคลนั้นได้เห็นรูปที่ดี ได้ยินเสียงที่ดี และได้รับกลิ่น รส สัมผัสที่ดี ซึ่งอาจเป็นลาภ ยศ สุข สรรเสริญก็ได้ แต่บางครั้งอาจไม่ส่งผลก็ได้ หากมีอกุศลกรรมอื่นมาเบียดเบียน หรือมีวิบัติต่างๆ เช่น กาลวิบัติ เป็นต้น

อีกอย่างหนึ่งการให้ผลของบุญยังขึ้นอยู่กับสมบัติ๔ เหล่านี้ คือ

๑. กาลสมบัติ ได้แก่ ยุคสมัยที่ผู้ปกครองบ้านเมืองมีคุณธรรม และคนส่วนมากมีศีลธรรม

๒. คติสมบัติ ได้แก่ การเกิดอยู่ในสุคติภูมิ คือ มนุษยภูมิ และเทวภูมิ

๓. อุปธิสมบัติ ได้แก่ การมีร่างกายครบถ้วน ไม่พิกลพิการ

๔. ปโยคสมบัติ ได้แก่ การมีความเพียรชอบ

เมื่อมีสมบัติ ๔ เหล่านี้ บุญย่อมส่งผลแน่นอน เปรียบเหมือนต้นไม้ที่มีความสมบูรณ์ ไม่มีโรค พร้อมทั้งได้ปัจจัย คือ ดิน น้ำ ปุ๋ย อากาศ ที่ดี ย่อมออกดอกออกผลตามฤดูกาลอย่างแน่นอน

นอกจากนี้ การให้ผลของบุญยังเกี่ยวข้องกับวิบัติ ๔ อย่าง ในฐานะที่เป็นตัวบั่นทอนการให้ผลของบุญ ดังนี้ คือ

๑. กาลวิบัติ ได้แก่ ยุคสมัยที่ผู้ปกครองบ้านเมืองไม่มีคุณธรรมและคนส่วนมากไม่มีศีลธรรม

๒. คติวิบัติ ได้แก่ การเกิดอยู่ในทุคติภูมิ คือ อบายภูมิ ๔

๓. อุปธิวิบัติ ได้แก่ การมีร่างกายพิกลพิการ

๔. ปโยควิบัติ ได้แก่ การมีความเพียรในทางที่ผิด

เมื่อมีวิบัติ ๔ เหล่านี้ แม้เพียงอย่างใดอย่างหนึ่ง บุญก็อาจไม่ส่งผลหรือส่งผลไม่เต็มที่ เปรียบเหมือนต้นไม้ที่อยู่ในภาวะแห้งแล้งจัด หรือถูกหักรานกิ่งก้าน หรือถูกพายุพัดกระหน่ำจนโค่นล้ม ไม่สามารถออกดอกออกผลได้ หรือออกดอกออกผลได้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น

บุญที่ให้ผลตามหน้าที่

บุญย่อมให้ผลตามหน้าที่ ๔ อย่าง ดังนี้

๑. ส่งให้เกิด (ชนกกรรม) คือ ส่งให้เกิดเป็นมนุษย์ เทวดา พรหม เป็นต้น

๒. อุปถัมภ์ (อุปัตถัมภกกรรม) คือ ช่วยสนับสนุนบุญกุศลอื่นให้ส่งผลด้วยดี หรืออุดหนุนอัตภาพ (รูปนาม) นั้นๆ ที่เกิดจากบุญ

๓. เบียดเบียน (อุปปีฬกกรรม) คือ เบียดเบียนบาปอกุศลไม่ให้ส่งผล หรือให้มีกำลังอ่อนลง

๔. ตัดรอน (อุปฆาตกกรรม) คือ ตัดรอนบาปอกุศลไม่ให้ส่งผล หรือตัดรอนบุญกุศลที่ต่ำกว่าไม่ให้ส่งผลแล้วตนเองส่งผลแทน

แม้ในฝ่ายบาปก็มีนัยเช่นเดียวกัน

บุญที่ให้ผลตามลำดับ

บุญย่อมให้ผลตามลำดับ ๔ อย่าง ดังนี้

๑. บุญหนัก (ครุกกรรม) ได้แก่ ฌานสมาบัติ ๘

๒. บุญที่ทำเมื่อใกล้ตาย (อาสันนกรรม)

๓. บุญที่ทำบ่อยๆ หรือทำเป็นประจำ (อาจิณณกรรม)

๔. บุญที่เคยทำไว้แล้ว (กตัตตากรรม)

บุญที่ให้ผลตามลำดับนี้เกี่ยวกับการส่งให้เกิดเป็นสัตว์โลกต่าง ๆ นั่นเอง หมายความว่า ถ้ามีบุญทั้ง ๔ อย่างดังกล่าวนั้น บุญลำดับที่ ๑ คือบุญหนัก อันได้แก่ ฌานสมาบัติ ย่อมส่งให้เกิดเป็นพรหมชั้นใดชั้นหนึ่งตามสมควรแก่ฌานนั้นๆ ถ้าไม่มีบุญลำดับที่ ๑ บุญลำดับที่ ๒ ย่อมส่งให้เกิดเป็นมนุษย์ หรือเทวดา, ถ้าไม่มีบุญลำดับที่ ๒ บุญลำดับที่ ๓ ย่อมส่งให้เกิดเป็นมนุษย์หรือเทวดา, ถ้าไม่มีบุญลำดับที่ ๓ บุญลำดับที่ ๔ ย่อมส่งให้เกิดเป็นมนุษย์หรือเทวดา

แม้ในฝ่ายบาปก็มีนัยเช่นเดียวกัน

พระพุทธพจน์ที่กล่าวถึงเรื่องบุญ

พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงบุญ และอานิสงส์หรือคุณประโยชน์ของบุญไว้เป็นอันมาก เช่น

ธมฺมจารี สุขํ เสติ.

ผู้ประพฤติธรรมย่อมอยู่เป็นสุข

(คำว่า ธรรม ในที่นี้หมายถึง บุญ)

ธมฺโม หเว รกฺขติ ธมฺมจารึ.

ธรรมแลย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม

สุโข ปุญฺญสฺส อุจฺจโย.

การสั่งสมบุญเป็นเหตุนำสุขมาให้

ปุญฺญานิ ปรโลกสฺมึ ปติฏฺฐา โหนฺติ ปาณินํ.

บุญทั้งหลายเป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งหลายในปรโลก

น หิ ธมฺโม อธมฺโม จ อุโภ สมวิปากิโน
อธมฺโม นิรยํ เนติ ธมฺโม ปาเปติ สุคฺคตึ.

ธรรมและอธรรม สองอย่างนี้หามีผลเสมอกันไม่ อธรรมย่อมนำไปนรก ส่วนธรรมย่อมส่งให้ถึงสุคติ

(ธรรม หมายถึง บุญ, อธรรม หมายถึง บาป)

อภิตฺถเรถ กลฺยาเณ ปาปา จิตฺตํ นิวารเย
ทนฺธํ กรโต ปุญฺญํ ปาปสฺมึ รมตี มโน.

พึงรีบขวนขวายทำความดี พึงห้ามจิตจากบาป เพราะว่า
เมื่อบุคคลทำบุญช้า ใจย่อมยินดีในบาป

ผลของบุญและบาป

พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงผลของบุญและบาปไว้ดังนี้

กลฺยาณการี กลฺยาณํ ปาปการี จ ปาปกํ.

ทำดี ได้ดี ทำชั่ว ได้ชั่ว

เนื้อความตามพระพุทธพจน์นี้บางคนอาจเชื่ออย่างหนักแน่น บางคนอาจเชื่อครึ่งไม่เชื่อครึ่ง บางคนอาจสงสัยแล้วตั้งคำถามว่า

๑. ทำดี ไม่ได้ดี มีบ้างไหม ?

๒. ทำดี ได้ชั่ว มีบ้างไหม ?

๓. ทำชั่ว ได้ดี มีบ้างไหม ?

เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องชัดเจนจะวิสัชนาทีละประเด็น ดังนี้

๑. ทำดี ไม่ได้ดี ก็มีบ้าง กล่าวคือ ความดีหรือบุญกุศลที่ทำแต่ละครั้งย่อมมีผล ๓ ส่วนด้วยกัน คือ ให้ผลในชาตินี้ (ทิฏฐธัมมเวทนียกรรม), ให้ผลในชาติที่ ๒ หรือชาติหน้า (อุปปัชชเวทนียกรรม) และให้ผลตั้งแต่ชาติที่ ๓ เป็นต้นไป (อปราปริยเวทนียกรรม) สำหรับ ๒ ส่วนข้างต้น คือ ทิฏฐธัมมเวทนียกรรม และอุปปัชชเวทนียกรรม อาจไม่ให้ผลก็ได้ ถ้ามีกรรมอื่นมาเบียดเบียนหรือตัดรอน หรือมีวิบัติ ๔ อย่าง คือ กาลวิบัติ คติวิบัติ อุปธิวิบัติ ปโยควิบัติ อย่างใดอย่างหนึ่ง

นอกจากนี้ ถ้าการทำความดีนั้นไม่ได้ตั้งใจทำอย่างจริงจัง เพียงแต่ทำอย่างเผินๆ ทำไปอย่างนั้นเอง ก็อาจไม่ส่งผลเลยทั้ง ๓ ส่วน กลายเป็นอโหสิกรรมไปก็ได้

๒. ทำดี ได้ชั่วนั้น ไม่มีเลย เพราะการทำดี หมายถึง กุศลจิตนั่นเอง และผลของกุศลจิตก็คือ วิบากจิตที่ดี เช่น ได้เห็นรูปที่ดี ได้ยินเสียงที่ดี เป็นต้น และได้ปฏิสนธิหรือเกิดใหม่ดี เปรียบเหมือนบุคคลหว่านเมล็ดข้าวเปลือกลงในนา ย่อมได้ผลเป็นข้าวเช่นเดียวกัน ไม่กลายเป็นถั่วหรือพืชชนิดอื่น

๓. ทำชั่ว ได้ดี ก็ไม่มีเลย เพราะการทำชั่ว หมายถึง อกุศลจิตนั่นเอง และผลของอกุศลจิตก็คือ วิบากจิตที่ไม่ดี เช่น ได้เห็นรูปที่ไม่ดี ได้ยินเสียงที่ไม่ดี เป็นต้น และได้ปฏิสนธิหรือเกิดใหม่ไม่ดี

ส่วนที่เห็นว่า บางคนทำทุจริตแล้วร่ำรวย มียศ มีอำนาจ มีหน้ามีตา มีความสุขสบาย แล้วคิดว่า "เขาทำชั่วแต่กลับได้ดี" ความคิดเห็นแบบนี้เกิดจากความไม่เข้าใจเรื่องกรรมอย่างถ่องแท้ และเชื่อมโยงระหว่างเหตุกับผลผิด ความจริงผลของความชั่วหรืออกุศลจิตโดยตรง คือ อกุศลวิบากจิต ซึ่งเป็นนามธรรมเหมือนกัน ส่วนอย่างอื่นนั้นเป็นผลโดยอ้อม สำหรับคนที่ทำทุจริตแล้วร่ำรวย มียศ มีอำนาจ มีหน้ามีตา มีความสุขสบาย นั้นอาจวิเคราะห์ได้ ดังนี้

(๑) กรรมชั่วที่เขาทำยังไม่ได้ให้ผล ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า "บาปกรรมที่ทำไม่ได้ให้ผลทันที เหมือนน้ำนมที่รีดในขณะนั้นยังไม่แปรไปเป็นนมส้ม ฉะนั้น"

(๒) คนที่ทำทุจริตก็อาจร่ำรวย มียศ มีอำนาจ มีหน้ามีตาได้บ้างในสมัยที่เป็นกาลวิบัติ คือ สมัยที่คนส่วนมากไม่ค่อยมีศีลธรรมจึงยกย่องสรรเสริญคนชั่ว แต่จะไม่มีในสมัยที่เป็นกาลสมบัติ

(๓) ความสุขสบายที่เขาได้รับนั้นย่อมมีผลข้างเคียงเป็นทุกข์ คือสุขก่อนแล้วทุกข์ทีหลัง เปรียบเหมือนน้ำตาลที่เคลือบยาพิษ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า“คนพาลย่อมเห็นบาปว่าดีมีรสหวานปานน้ำผึ้งตราบเท่าที่บาปนั้นยังไม่ให้ผล เมื่อใดบาปให้ผล เมื่อนั้นเขาย่อมประสบความทุกข์”

(๔) อาจเชื่อมโยงระหว่างเหตุกับผลผิดในบางกรณี หมายความว่า คนส่วนมากมักเชื่อมโยงเหตุกับผลในสิ่งที่อยู่ใกล้ๆ กันที่ตนมองเห็น ซึ่งความจริงอาจไม่ได้เป็นเช่นนั้น กล่าวคือ ผลดีที่เขากำลังได้รับอยู่นั้นไม่ใช่ผลของบาปกรรมที่เขาทำในปัจจุบัน แต่เป็นผลของบุญกรรมที่เขาเคยทำไว้ในอดีต

ข้อสังเกต

สิ่งที่อยู่ใกล้กันอาจไม่ได้เกี่ยวข้องกันก็ได้ เช่น สิ่งที่ตนกำลังได้รับอยู่นั้นอาจไม่ใช่ผลของกรรมที่เพิ่งทำไปใหม่ๆ ก็ได้ เปรียบเหมือนลูกยางที่ปลิวไปตกอยู่ใต้ต้นไม้อื่นก็หาใช่เป็นผลของต้นไม้นั้นไม่

สิ่งที่อยู่ไกลกันอาจเกี่ยวข้องกันก็ได้ เช่น ผลของกรรมที่ข้ามภพข้ามชาติมา เปรียบเหมือนลูกยางที่ปลิวไปไกลจากต้นแม่มาก แต่ก็จัดว่าเป็นผลของต้นยางนั้นนั่นเอง

การให้ทาน

การให้ทานนี้เป็นบุญกุศลที่สำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งมีเรื่องที่ควรทำความเข้าใจหลายอย่าง เบื้องต้นจะกล่าวเรื่องทานทั่วๆ ไปก่อน หลังจากนั้นจะกล่าวถึงทานที่มีผลมากต่อไป

ทาน หมายถึง เจตนาในการให้ (เจตนาทาน) ก็ได้ กิริยาการให้ก็ได้ วัตถุสิ่งของที่ให้ (วัตถุทาน) ก็ได้ ในการให้ทานต่างๆ นั้นย่อมมี ๓ อย่างนี้ประกอบกัน

ทานนี้มีความหมายใกล้เคียงกับจาคะ ปริจจาคะ คือการสละการบริจาค บางครั้งอาจใช้แทนกันได้ ให้สังเกตว่า ถ้าที่ไหนมีคำว่า "ทาน" อย่างเดียวก็หมายเอาจาคะ ปริจจาคะได้ด้วย ถ้าที่ไหนมีคำว่า "จาคะ" หรือ "ปริจจาคะ" อย่างเดียวก็หมายเอาทานได้ด้วย แต่ถ้าที่ไหนมีทั้ง ๒ คำ เช่นในทศพิธราชธรรมว่า **"ทานํ สีลํ ปริจฺจาคํ** = ทาน ศีล การบริจาค" เป็นต้น พึงทราบว่า ทาน หมายเอาการให้วัตถุสิ่งของ ส่วนจาคะ หรือ ปริจจาคะ (บริจาค) หมายเอา การเสียสละอื่นๆ

จุดมุ่งหมายในการให้ทานก็คือ การกำจัดความตระหนี่ ความเห็นแก่ตัว ซึ่งเป็นมลทินของจิตใจ และเป็นการทำบุญอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น

บางคนเข้าใจว่า การให้อาหารหรือสิ่งของแก่ภิกษุสามเณรเป็นการทำบุญ ส่วนการให้อาหารหรือสิ่งของแก่คนยากจนและสัตว์ดิรัจฉานเป็นการทำทาน ความจริง ไม่ว่าให้แก่ใครก็เป็นทานทั้งนั้น และทานก็เป็นบุญอย่างหนึ่งในบุญกิริยาวัตถุ ๓ อย่าง คือ ทาน ศีล ภาวนา

ฉะนั้น การไปแบ่งแยกเช่นนั้นจึงไม่ถูกหลัก แต่อาจกล่าวได้ว่าการให้ทานแก่บุคคลต่างๆ นั้นมีผลไม่เท่ากัน

ทานนี้ถ้าจะจำแนกแจกแจงให้ละเอียดแล้วก็มีมากมาย หลายประเภท แต่ในที่นี้จะไม่จำแนกแจกแจงละเอียดมากนัก จะกล่าวเป็นหลักย่อๆ พอเป็นแนวทางในการสร้างทานกุศล

การให้ทาน มี ๓ ลักษณะ ดังนี้

๑. ให้แก่ผู้มีคุณ

พระสงฆ์ บิดามารดา ครูอาจารย์ เป็นต้น เหล่านี้จัดว่าเป็นผู้ที่มีคุณ การถวายปัจจัย ๔ หรือเครื่องใช้ต่างๆ ที่สมควรแก่ภิกษุสามเณร นอกจากเป็นทานแล้วยังนับว่าเป็นการบูชาด้วย เพราะเราระลึกถึงคุณ มีความเป็นผู้ปฏิบัติดี เป็นต้น ของท่านแล้วจึงให้

การให้ปัจจัย ๔ หรือเครื่องใช้ต่างๆ แก่บิดามารดาและครูอาจารย์ ก็เช่นเดียวกัน นอกจากเป็นทานแล้วยังเป็นการบูชาด้วย เพราะระลึกถึงคุณของท่านแล้วจึงให้

โดยมากมักเข้าใจความหมายของคำว่า “บูชา” กันแคบๆ คือ เข้าใจว่า การบูชา หมายถึง การนำเครื่องสักการะ เช่น ดอกไม้ธูป เทียน เป็นต้น ไปกราบไหว้เท่านั้น แต่ตามหลักธรรมแล้วมีความหมายกว้างกว่านั้น การบูชาอาจแบ่งออกได้เป็น ๒ อย่าง ดังนี้

- อามิสบูชา คือ การบูชาด้วยวัตถุสิ่งของ เช่น ข้าว น้ำ เป็นต้น
- ธรรมบูชาหรือปฏิบัติบูชา คือ การปฏิบัติตามคำสั่งสอนของท่านผู้มีคุณนั้น

อีกนัยหนึ่ง การบูชาแบ่งเป็น ๓ อย่าง ดังนี้

- การบูชาด้วยกาย คือ การแสดงความเคารพนอบน้อมด้วยกาย เช่น การกราบไหว้ เป็นต้น

- การบูชาด้วยวาจา คือ การเปล่งวาจาแสดงความนอบน้อม

- การบูชาด้วยใจ คือ การนึกถึงบุคคลนั้นด้วยความนับถือ

อย่างไรก็ตาม การบูชาทุกอย่างต้องมีการระลึกถึงคุณของบุคคลนั้นด้วย เมื่อว่าโดยองค์ธรรมแล้ว ได้แก่ กุศลจิต ที่มีคุณของบุคคลนั้นเป็นอารมณ์นั่นเอง ฉะนั้น การระลึกถึงคุณของบุคคลนั้นแล้วให้สิ่งของไปจึงจัดเป็นอามิสบูชา

๒. ให้แก่มิตรสหาย

การให้อาหาร ขนม เครื่องดื่ม น้ำดื่ม เป็นต้น แก่มิตรสหาย เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมงาน ตลอดจนบุคคลต่างๆ ที่ได้พบเห็น ก็จัดเป็นทานอย่างหนึ่ง ซึ่งการให้แบบนี้เป็นการแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น ทำให้เป็นที่รักของคนทั้งหลาย เป็นหลักมนุษยสัมพันธ์ หรือสังคหวัตถุอย่างหนึ่ง ใน ๔ อย่าง ดังนี้

- การแบ่งปันสิ่งของเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น (ทาน)

- การพูดจาดีมีสาระ (ปิยวาจา)

- การทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น (อัตถจริยา)

- ความเป็นกันเอง ไม่ถือเนื้อถือตัว (สมานัตตตา)

๓. ให้แก่คนที่ตกทุกข์ได้ยากหรือสัตว์ดิรัจฉาน

การให้ข้าวปลาอาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค เป็นต้น แก่คนยากจนก็ดี การบริจาคทรัพย์หรือสิ่งของไปช่วยเหลือผู้ที่ประสบภัยต่างๆ ก็ดี การให้อาหารแก่สัตว์ดิรัจฉานก็ดี จัดเป็นทานอย่างหนึ่ง ซึ่งการให้แบบนี้เป็นการสงเคราะห์ผู้ที่ตกทุกข์ได้ยากลำบากเดือดร้อน หรือสงเคราะห์สัตว์ดิรัจฉาน

ในการให้ ๓ แบบนี้ การให้แก่ผู้ที่มีคุณย่อมได้ผลมากกว่าก็จริง แต่การให้อีก ๒ แบบนั้นก็ควรทำเหมือนกัน เพราะการให้แบบที่ ๒ เป็นการผูกมิตร และทำให้เป็นที่รักของคนทั้งหลาย ส่วนการให้แบบที่ ๓ เป็นการให้ด้วยความกรุณาปรานีต่อผู้ที่ตกทุกข์ได้ยาก ลำบากเดือดร้อน

การให้ทานที่มีผลมาก

ถ้าต้องการให้ทานของตนมีผลมาก ควรเลือกบุคคลที่จะให้และสิ่งของที่จะให้เป็นต้นด้วย โดยจะเปรียบเทียบให้เห็นทีละประเด็น ดังนี้

- การให้ทานแก่ผู้มีศีลย่อมมีผลมากกว่าการให้แก่ผู้ไม่มีศีล ผู้มีศีลนั้น ได้แก่ ภิกษุ สามเณร รองลงมาก็ได้แก่ คฤหัสถ์ที่รักษาศีลประพฤติธรรม

- การให้ทานแก่ผู้มีคุณมากย่อมมีผลมากกว่าการให้แก่ผู้มีคุณน้อย ผู้มีคุณมาก ได้แก่ มารดา บิดา เป็นต้น

- ตัวเราเองเป็นผู้มีศีลแล้วให้ทาน ย่อมมีผลมากกว่าการที่เราไม่มีศีลแล้วให้ทาน

เนื่องจากศีลเป็นฐานรองรับบุญกุศลทั้งหลาย เปรียบเหมือนภาชนะที่รองรับสิ่งของต่างๆ ฉะนั้น การมีศีลแล้วให้ทานจึงได้ผลมากกว่า นอกจากนี้ ศีลก็เป็นบุญกุศลอย่างหนึ่งที่ช่วยเสริมให้เราได้บุญมากขึ้น ด้วยเหตุนี้ในงานบุญต่างๆ จึงมีประเพณีให้ศีลรับศีลก่อน โดยพระสงฆ์เป็นผู้ให้ศีล และชาวบ้านเป็นผู้รับศีล

- ให้ของที่เราได้มาโดยชอบธรรมมีผลมากกว่าให้ของที่เราได้มาโดยไม่ชอบธรรม

ของที่ได้มาโดยชอบธรรมคือของที่ไม่ได้ไปทำทุจริตคดโกงใครมา ไม่ได้เป็นการฉ้อราษฎร์บังหลวง แต่ได้มาด้วยน้ำพักน้ำแรงจากการทำงาน หรือเป็นทรัพย์มรดกของตน อย่างนี้เมื่อนำไปบริจาคทานย่อมมีผลมาก

- ให้ของที่มีประโยชน์มากย่อมมีผลมากกว่าให้ของที่มีประโยชน์น้อย

ของที่มีประโยชน์มาก ได้แก่ ปัจจัย ๔ มีอาหาร เครื่องนุ่งห่มเป็นต้น นอกจากนี้ พวกอุปกรณ์การศึกษาวิชาการต่างๆ ที่ไม่มีโทษและสิ่งที่เขาขาดแคลนก็นับว่ามีประโยชน์มาก เมื่อให้สิ่งเหล่านี้ย่อมมีผลมาก

- การให้ทานต่างๆ นั้น ถ้าเรารู้ความหมายเข้าใจเหตุผลย่อมมี

ผลมากกว่าการที่เราทำไปโดยไม่รู้ความหมาย ไม่เข้าใจเหตุผล

การให้ทานนั้นมีหลายอย่าง เช่น สังฆทาน ผ้าป่า กฐิน เป็นต้น ฉะนั้น ควรมีความเข้าใจในเรื่องเหล่านี้ด้วยจึงจะมีผลมาก

- ในการให้ทานนั้น ถ้ามีจิตใจเข้มแข็งกล้าเสียสละ โดยไม่ต้องมีการชักชวนหรือมีสิ่งกระตุ้น ย่อมมีผลมากกว่าการมีจิตใจไม่เข้มแข็ง ต้องมีการชักชวนหรือมีสิ่งกระตุ้น

จิตที่เข้มแข็งกล้าเสียสละนั้นคือจิตที่คิดให้ทานเกิดขึ้นฉับไว ตัดสินใจเร็ว ส่วนจิตที่ไม่เข้มแข็ง คือ จิตที่คิดให้ทานเกิดขึ้นช้า ตัดสินใจช้า จะบริจาคทานได้ก็ต่อเมื่อมีการชักชวนหรือมีสิ่งกระตุ้น

- การสละให้ขาดย่อมมีผลมากกว่าการสละไม่ขาด คือ ยังมีความผูกพันในสิ่งนั้นอยู่

บางคนให้ของคนอื่นไปแล้วให้ไม่ขาด ยังมีความผูกพันในสิ่งนั้น หรือเป็นห่วงกังวลว่าจะเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ เช่น บางคนไปสร้างกุฏิถวายสงฆ์แล้วก็ยังยึดถือว่าเป็นกุฏิของตนอยู่ เมื่อมีภิกษุที่ตนไม่ชอบมาอยู่ที่กุฏินั้นก็รู้สึกไม่พอใจ บางคนถวายอาหารภิกษุสามเณรไปแล้วก็เป็นห่วงกังวลว่า ท่านจะฉันของเราหรือไม่ หรือถวายของใช้ เช่น ร่ม รองเท้า เป็นต้น ไปแล้วก็เป็นห่วงกังวลว่าท่านจะใช้ของเราหรือไม่ อย่างนี้ย่อมมีผลน้อย ฉะนั้น จึงไม่ควรมีความผูกพันหรือเป็นห่วงกังวลในสิ่งที่ให้ไปแล้ว การที่เราถวายอาหารหรือสิ่งของแก่ภิกษุสามเณรด้วยกุศลจิตก็ได้บุญในตอนนั้นแล้ว ส่วนภิกษุสามเณรจะฉันอาหารนั้นหรือไม่ จะใช้สิ่งของนั้นหรือไม่

ก็ไม่ได้ทำให้บุญของเราลดน้อยลง แต่ถ้าไปห่วงกังวลกลับจะทำให้จิตเป็นอกุศลและได้บุญน้อยลง

นอกจากนี้ สังฆทาน คือ การถวายทานแก่สงฆ์ย่อมมีผลมากกว่าปาฏิปุคคลิกทาน คือการถวายทาน โดยเจาะจงภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง

ฉะนั้นผู้ที่ประสงค์จะทำให้ทานมีผลมากจึงควรเลือกให้ทาน ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า **"วิเจยฺย ทานํ ทาตพฺพํ ยตฺถ ทินฺนํ มหปฺผลํ วิเจยฺย ทานํ สุคตปฺปสตฺถํ** = ควรเลือกให้ทานในที่มีผลมาก เพราะการเลือกให้ทาน พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญ"

สังฆทาน

สังฆทาน หมายถึง การถวายทาน มี อาหาร เป็นต้น แก่สงฆ์

คำว่า สังฆทาน มาจากคำบาลีว่า สงฺฆ (สงฆ์) กับ ทาน (การให้) ก่อนหน้านี้ได้อธิบายคำว่า "ทาน" ไปแล้ว ฉะนั้น ในตอนนี้จะอธิบายคำว่า "สงฺฆ (สงฆ์)" ให้เข้าใจอย่างถูกต้องชัดเจน เพราะบางคนยังสับสนระหว่างคำว่า "สงฆ์" ในพระวินัย กับคำว่า "สงฆ์" ในพระสูตร เมื่อเข้าใจผิดก็ทำให้เข้าใจเรื่องสังฆทานคลาดเคลื่อนไปด้วย

คำว่า สงฆ์ โดยสามัญ แปลว่า หมู่ แต่เมื่อกล่าวโดยพิเศษแล้ว มีความหมาย ๒ อย่าง คือ ผู้ทำลายกิเลส อย่างหนึ่ง และผู้ทำสังฆกรรมร่วมกันโดยพร้อมเพรียง อย่างหนึ่ง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๑. สงฆ์ หมายถึง ผู้ทำลายกิเลส ดังมีวิเคราะห์ว่า

สมฺมเทว กิเลสทรเถ หนตีติ สงฺโฆ[๑] = บุคคลใดย่อมฆ่า (ทำลาย) กิเลสอันเร่าร้อนทั้งหลายด้วยดี (คือโดยเด็ดขาด) เพราะฉะนั้น บุคคลนั้นชื่อว่า สงฆ์

สงฆ์ ที่หมายถึงผู้ทำลายกิเลสนี้เป็นสงฆ์โดยตรง ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในบทสังฆคุณว่า **"จตฺตาริ ปุริสยุคานิ อฏฺฐ ปุริสปุคฺคลา เอส ภควโต สาวกสงฺโฆ** = บุรุษ ๔ คู่ ๘ บุคคลนี้เป็นสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค" ซึ่งบุรุษ (บุคคล) ๔ คู่ ๘ บุคคลนั้น ได้แก่ โสดาปัตติมรรคบุคคล โสดาปัตติผลบุคคล, สกทาคามิมรรคบุคคล สกทาคามิผลบุคคล, อนาคามิมรรคบุคคล อนาคามิผลบุคคล, อรหัตตมรรคบุคคล อรหัตตผลบุคคล

สงฆ์ประเภทนี้เรียกว่า ทักขิไณยสงฆ์ ก็ได้ อริยสงฆ์ ก็ได้ ปรมัตถสงฆ์ ก็ได้

๒. สงฆ์ หมายถึง ผู้ทำสังฆกรรมร่วมกันโดยพร้อมเพรียง ดังมีวิเคราะห์ว่า

สํหนติ สมคฺคํ กมฺมํ สมุปคจฺฉตีติ สงฺโฆ[๒] = หมู่บุคคลใดย่อมเข้าถึงกรรม (ตามพระวินัย) พร้อมเพรียงกัน เพราะฉะนั้น หมู่บุคคลนั้นชื่อว่า สงฆ์

---

[๑] รูปสิทธิ. ๒๙๐ [๒] รูปสิทธิ. ๒๙๐

สงฆ์ ที่หมายถึง ผู้ทำสังฆกรรมร่วมกันโดยพร้อมเพรียงนี้ เป็นสงฆ์โดยอ้อมหรือโดยสมมุติ ได้แก่ บุคคลที่บวช (อุปสมบท) ถูกต้องตามพุทธบัญญัติ และมีสิทธิ์เข้าร่วมสังฆกรรม ความจริงการอุปสมบทมี ๘ อย่าง[๑] แต่ที่ใช้มากมีเพียง ๔ อย่าง คือ

(๑) **เอหิภิกขุอุปสัมปทา** คือ การอุปสมบทที่พระพุทธเจ้าประทานเองด้วยพระดำรัสว่า "เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้วจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด"

(๒) **สรณคมนูปสัมปทา** คือ การอุปสมบทที่พระสาวกกระทำให้แก่กุลบุตรผู้ต้องการบวช โดยให้รับไตรสรณคมน์ การอุปสมบทแบบนี้พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตไว้ในยุคแรกๆ ที่ส่งพระสาวกไปประกาศพระศาสนายังเมืองต่างๆ ภายหลังเลิกใช้ทำการอุปสมบทภิกษุ แต่เปลี่ยนมาใช้ทำการบรรพชาสามเณร

(๓) **อัฏฐวาจิกาอุปสัมปทา** คือ การอุปสมบทเป็นภิกษุณีด้วยกรรม ๒ ฝ่าย คือ ญัตติจตุตถกรรมฝ่ายภิกษุณีสงฆ์ และญัตติจตุตถกรรมฝ่ายภิกษุสงฆ์

(๔) **ญัตติจตุตถกัมมอุปสัมปทา** คือ การอุปสมบทที่มีการตั้งญัตติและสวดกรรมวาจา ๓ ครั้ง การอุปสมบทแบบนี้ใช้มาตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน

---

[๑] วิ. มหา. อ. ๑/๓๔๓-๓๔๔

ภิกษุและภิกษุณีที่อุปสมบทด้วยวิธีเหล่านี้เรียกว่าสมมุติสงฆ์ คือเป็นสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ (คำว่า สมมุติ ในที่นี้หมายถึง พุทธบัญญัติ)

ตัวอย่าง บุคคลที่เป็นอริยสงฆ์และสมมุติสงฆ์

- ผู้ที่เป็นอริยสงฆ์อย่างเดียว ได้แก่ คฤหัสถ์ที่เป็นอริยบุคคล เช่น อนาถบิณฑิกเศรษฐี นางวิสาขามหาอุบาสิกา จิตตคหบดี เป็นต้น
- ผู้ที่เป็นสมมุติสงฆ์อย่างเดียว ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี ที่เป็นปุถุชน เช่น พระสุภัททะ ภิกษุเฒ่าที่กล่าวจาบจ้วงพระธรรมวินัยในสมัยพุทธกาล เป็นต้น ตลอดจนภิกษุทั้งหลายตามวัดวาอารามต่างๆ ในปัจจุบันนี้ที่ยังเป็นปุถุชน
- ผู้ที่เป็นทั้งอริยสงฆ์และสมมุติสงฆ์ ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี ที่เป็นอริยบุคคล เช่น พระสารีบุตรเถระ พระโมคคัลลานเถระ พระเขมาเถรี พระอุบลวัณณาเถรี เป็นต้น

คำบางคำอยู่ในที่หนึ่งมีความหมายอย่างหนึ่ง แต่อยู่อีกที่หนึ่งอาจจะมีความหมายอีกอย่างหนึ่งก็ได้ หรืออาจจะมีความหมายกว้างกว่ากัน แคบกว่ากันก็ได้ เช่น คำว่า “สงฆ์” เป็นต้น ฉะนั้น จึงควรทำความเข้าใจในเรื่องนี้ด้วย เบื้องต้นจะกล่าวถึง สงฆ์ในที่ต่างๆ ก่อน เพื่อเปรียบเทียบกันแล้วจะชี้ให้เห็นว่าสงฆ์ในคำว่า “สังฆทาน” นั้นท่านมุ่งหมายบุคคลเช่นไร

สงฆ์ในพระวินัย

สงฆ์ที่กล่าวไว้ในพระวินัย หมายเอา ภิกษุและภิกษุณีเท่านั้น ไม่เกี่ยวกับคฤหัสถ์เลย กล่าวคือ ต้องเป็นบุคคลที่บวชถูกต้องตามพระวินัยหรือพุทธบัญญัติ และต้องมีจำนวน ๔ รูปขึ้นไปด้วย จึงจะเรียกว่า สงฆ์ สามารถทำสังฆกรรมต่างๆ ได้ตามสมควร โดยแบ่งเป็น ๕ ประเภท ดังนี้

๑. สงฆ์จตุวรรค คือ สงฆ์ที่กำหนดด้วยภิกษุ ๔ รูป สามารถทำสังฆกรรมได้หลายอย่าง ยกเว้น อุปสมบท ปวารณา อัพภาน

๒. สงฆ์ปัญจวรรค คือ สงฆ์ที่กำหนดด้วยภิกษุ ๕ รูป สามารถทำสังกรรมได้หลายอย่าง ยกเว้น อุปสมบท ในมัชฌิมชนบท (คือ ภาคกลางแห่งประเทศอินเดีย) และอัพภาน

๓. สงฆ์ทสวรรค คือ สงฆ์ที่กำหนดด้วยภิกษุ ๑๐ รูป สามารถทำสังฆกรรมได้เกือบทุกอย่าง ยกเว้นอัพภาน (คือ สังกรรมที่เกี่ยวกับปริวาส)

๔. สงฆ์วีสติวรรค คือ สงฆ์ที่กำหนดด้วยภิกษุ ๒๐ รูป สามารถสังฆกรรมได้ทุกอย่าง

๕. สงฆ์อติเรกวีสติวรรค คือ สงฆ์ที่กำหนดด้วยภิกษุมากกว่า ๒๐ รูป สามารถสังฆกรรมได้ทุกอย่างเช่นเดียวกัน

พึงทราบว่า สงฆ์จตุวรรค ที่กำหนดด้วยภิกษุ ๔ รูปนั้น ถ้ามากกว่าไม่เป็นไร มากเท่าไรก็ได้ไม่จำกัด แต่น้อยกว่าไม่ได้ เช่น

ภิกษุ ๕ รูป ๑๐ รูป ๒๐ รูป ๑๐๐ รูป เป็นต้น ก็ใช้ได้ทั้งสิ้น แม้สงฆ์ปัญจวรรค ทสวรรค วีสติวรรค ก็มีนัยเช่นเดียวกัน

กล่าวอีกอย่างหนึ่ง สงฆ์ปัญจวรรค สามารถทำสังฆกรรมที่สงฆ์จตุวรรคและปัญจวรรคพึงทำได้

สงฆ์ทสวรรค สามารถทำสังฆกรรมที่สงฆ์จตุวรรค ปัญจวรรค และทสวรรคพึงทำได้

สงฆ์วีสติวรรค และอติเรกวีสติวรรค สามารถทำสังฆกรรมได้ทุกอย่าง

สรุปว่า สงฆ์ในพระวินัย ต้องเป็นภิกษุหรือภิกษุณีเท่านั้น และต้องมีจำนวน ๔ รูปขึ้นไปจึงจะนับว่าเป็นสงฆ์

สงฆ์ในพระสูตร

สงฆ์ที่กล่าวไว้ในพระสูตร ได้แก่ สงฆ์ในบทสังฆคุณ สงฆ์ในไตรสรณคมน์ สงฆ์ในสังฆทาน เป็นต้น ซึ่งไม่เกี่ยวกับสังฆกรรม เพราะฉะนั้น จึงไม่มีข้อกำหนดเหมือนในพระวินัย อย่างไรก็ตาม สงฆ์ในที่กล่าวไว้ในพระสูตรนี้อาจจะเหมือนกันบ้าง ต่างกันบ้าง ดังนั้น ควรทำความเข้าใจในเรื่องนี้ให้ดีด้วย

สงฆ์ในบทสังฆคุณ

สงฆ์ในบทสังฆคุณ หมายเอา พระอริยบุคคลทั้งหมด คือทั้งที่เป็นภิกษุ ภิกษุณี และคฤหัสถ์ชายหญิง เมื่อนับโดยมรรคผลแล้วมี ๔ คู่

๘ บุคคล คือ โสดาปัตติมรรคบุคคล โสดาปัตติผลบุคคล, สกทา-คามิมรรคบุคคล สกทาคามิผลบุคคล, อนาคามิมรรคบุคคล อนาคามิผลบุคคล, อรหัตตมรรคบุคคล อรหัตตผลบุคคล ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า

สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, อุชุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, ญายปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, สามีจิปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, ยทิทํ จตฺตาริ ปุริสยุคานิ อฏฺฐ ปุริสปุคฺคลา, เอส ภควโต สาวกสงฺโฆ, อาหุเนยฺโย ปาหุเนยฺโย ทกฺขิเณยฺโย อญฺชลีกรณีโย อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺส.

สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดี, เป็นผู้ปฏิบัติตรง, เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อรู้ธรรมที่นำออกจากทุกข์, เป็นผู้ปฏิบัติที่น่าเคารพ, สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคนี้จัดเป็น ๔ คู่ นับเป็น ๘ บุคคล, เป็นผู้ควรรับของที่เขานำมาถวาย, เป็นผู้ควรรับของที่เขาจัดไว้ต้อนรับผู้มาเยือน, เป็นผู้ควรรับทักษิณาทาน, เป็นผู้ควรกราบไหว้, เป็นนาบุญของโลกอันยอดเยี่ยม

สงฆ์ในไตรสรณคมน์

เนื่องจากพระอริยบุคคลทั้งหลายมีคุณ ๘ ประการ ดังกล่าว ฉะนั้น จึงจัดเป็นรัตนะอย่างหนึ่งในพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และเป็นสรณะอย่างหนึ่งในไตรสรณคมน์ ที่ชาวพุทธยอมรับนับถือว่าเป็นที่พึ่งที่ระลึกที่กำจัดภัย ด้วยการกล่าวว่า

พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ.

ข้าพเจ้าถึงพระพุทธเจ้าว่าเป็นสรณะ

ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ.

ข้าพเจ้าถึงพระธรรมว่าเป็นสรณะ

สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ.

ข้าพเจ้าถึงพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะ

สรุปว่า สงฆ์ในบทสังฆคุณและไตรสรณคมน์ต้องเป็นพระอริยบุคคลเท่านั้น แต่ไม่มีข้อกำหนดว่าต้องมีจำนวน ๔ รูปขึ้นไปจึงจะเรียกว่า สงฆ์ ฉะนั้น รูปเดียวก็เรียกว่าสงฆ์ได้

การให้ข้าว น้ำ เป็นต้น แก่พระอริยบุคคลเหล่านั้นย่อมได้บุญมาก เพราะท่านมีคุณ ๘ ประการดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ถ้าให้แก่พระอริยบุคคลที่เป็นคฤหัสถ์ก็เป็นเพียงปาฏิปุคคลิกทาน (ทานที่ให้เฉพาะเจาะจงบุคคล) เท่านั้น ไม่จัดเป็นสังฆทาน เพราะไม่ได้อยู่ในสังฆทาน ๗ ประเภท ที่กล่าวไว้ในทักขิณาวิภังคสูตร และไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีการถวายสังฆทานแก่พระอริยบุคคลที่เป็นคฤหัสถ์

สงฆ์ในคำว่า สังฆทาน

สงฆ์ในคำว่า สังฆทาน หมายเอาเฉพาะภิกษุและภิกษุณีเท่านั้น ไม่รวมคฤหัสถ์ และไม่จำกัดว่าต้องเป็นพระอริยบุคคล คือจะเป็นพระอริยบุคคลก็ได้ หรือเป็นปุถุชนก็ได้ อีกอย่างหนึ่ง ไม่มีข้อ

กำหนดว่าต้องมีจำนวนเท่านั้นเท่านี้เหมือนในพระวินัย เพราะไม่เกี่ยวกับสังฆกรรม แม้ภิกษุรูปเดียวก็เรียกว่า สงฆ์ ได้ เช่น ในที่ที่มีภิกษุอยู่รูปเดียว ฉะนั้น คำพูดที่ว่า “การถวายสังฆทานต้องมีภิกษุ ๔ รูป มิฉะนั้นไม่เป็นสังฆทาน” จึงไม่ถูกต้อง

เมื่อทราบความหมายของคำว่า “สงฆ์” ในที่ต่างๆ แล้ว ควรทราบเรื่องสังฆทานให้ชัดเจนต่อไป

สังฆทาน ๗ ประเภท

ในทักขิณาวิภังคสูตรแสดงสังฆทานไว้ ๗ ประเภท ดังนี้

๑. ทานที่ถวายแก่สงฆ์ ๒ ฝ่าย (คือ ภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์) โดยมีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข

๒. ทานที่ถวายแก่สงฆ์ ๒ ฝ่าย ในกาลที่พระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว

๓. ทานที่ถวายแก่ภิกษุสงฆ์

๔. ทานที่ถวายแก่ภิกษุณีสงฆ์

๕. ทานที่ถวายแก่ภิกษุ ภิกษุณี ที่เป็นตัวแทนของสงฆ์ ๒ ฝ่าย

๖. ทานที่ถวายแก่ภิกษุที่เป็นตัวแทนของภิกษุสงฆ์

๗. ทานที่ถวายแก่ภิกษุณีที่เป็นตัวแทนของภิกษุณีสงฆ์

ข้อ ๕ - ข้อ ๗ นั้น หมายถึง การขอให้สงฆ์นั้นๆ จัดภิกษุหรือภิกษุณีจำนวนเท่านั้นเท่านี้เช่น ๑ รูป ๒ รูป เป็นต้น ขึ้นเป็นสงฆ์แล้วถวายทาน

ในอรรถกถาทักขิณาวิภังคสูตรกล่าวว่า ถึงแม้พระพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้ว ก็ยังสามารถถวายสังฆทานที่มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขได้ โดยการตั้งพระพุทธรูปไว้ในฐานะประมุขในที่นั้น

สำหรับการถวายสังฆทานในปัจจุบันนี้อาจย่อลงเหลือ ๒ ประเภท ดังนี้ คือ

คนที่มีกำลังทรัพย์มาก เมื่อไปที่วัดแล้วตั้งใจถวายทานแก่ภิกษุสงฆ์ในวัดนั้นทั้งหมด โดยไม่คิดเจาะจงภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง อย่างนี้จัดเป็นสังฆทานประเภทหนึ่ง

ส่วนคนที่มีกำลังทรัพย์น้อย ไม่สามารถถวายทานแก่ภิกษุสงฆ์ทั้งหมดได้ จึงไปขอต่อสงฆ์ในวัดนั้นว่า ข้าพเจ้าต้องการถวายสังฆทานแก่ภิกษุ ๑ รูป หรือ ๒ รูป เป็นต้น เมื่อภิกษุผู้มีหน้าที่แจกของสงฆ์ (พระภัตตุทเทสก์) จัดภิกษุจำนวนดังกล่าวมาให้แล้วก็ถวายทานไป อย่างนี้ก็จัดเป็นสังฆทานประเภทหนึ่ง

ในการถวายสังฆทานนั้นสำคัญที่เจตนาหรือการทำใจ คือต้องตั้งใจถวายแก่สงฆ์ส่วนรวมจริงๆ โดยไม่เจาะจงภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ส่วนคำถวายก็ดี ภิกษุผู้รับทานก็ดี สิ่งของที่ถวายก็ดีไม่สำคัญเท่าการทำใจ หมายความว่า ถึงแม้ไม่กล่าวคำถวายก็เป็นสังฆทานได้ แต่ถึงแม้จะกล่าวคำถวาย ถ้าจิตใจยังคิดเจาะจงภิกษุรูปใดรูปหนึ่งก็ไม่เป็นสังฆทาน เช่น เมื่อเห็นภิกษุที่มีชื่อเสียง หรือพระเถระผู้ใหญ่มารับทานของตนก็รู้สึกดีใจ เมื่อเห็นภิกษุบวชใหม่ หรือภิกษุที่ประพฤติไม่ดีมารับทานของตนก็รู้สึกเสียใจ อย่างนี้สังฆทานนั้น

ก็ตกไป กลายเป็นทานธรรมดา สำหรับสิ่งของที่ถวายนั้นก็ไม่จำกัดว่าต้องเป็นสิ่งนั้นสิ่งนี้ จำนวนเท่านั้นเท่านี้ เช่น บางคนเข้าใจว่าถังเหลืองๆ ที่เขาบรรจุสิ่งของจัดไว้นั้นเป็นสังฆทาน เพราะเห็นเขาถวายกันแบบนั้นแล้วก็ทำตามๆ กัน ความจริง ไม่ใช่เฉพาะถังเหลืองๆ ที่เขาจัดไว้แบบนั้น เราสามารถจัดเตรียมไปเองได้ ขอให้เป็นปัจจัยสี่หรือเครื่องใช้ที่สมควรแก่สมณะก็ใช้ได้ทั้งนั้น แม้แต่ของอย่างเดียว เช่น อาหารหรือผ้าอย่างเดียว ก็เป็นสังฆทานได้ ส่วนบุคคลผู้รับทานที่เป็นตัวแทนของพระสงฆ์ จะเป็นพระเถระผู้ใหญ่ก็ตาม เป็นภิกษุบวชใหม่ก็ตาม เป็นภิกษุที่ประพฤติไม่ดีก็ตาม หรือเป็นสามเณรน้อยก็ตาม มีค่าเท่ากัน คือสามารถทำให้สำเร็จเป็นสังฆทานได้ และผู้ถวายก็ได้ผลานิสงส์มากเหมือนกัน

ถ้าจะให้ดีในการถวายสังฆทานควรน้อมใจนึกถึงพระอริยสงฆ์ทั้งหลายแล้วตั้งใจถวายทานโดยเคารพ เมื่อเป็นเช่นนี้ถึงแม้ผู้มารับทานนั้นจะเป็นภิกษุที่ประพฤติไม่ดีก็ยังได้อานิสงส์มาก เช่น อุบาสกคนหนึ่งได้ไปที่วัดเพื่อถวายสังฆทาน ครั้นไปถึงแล้วก็ขอภิกษุรูปหนึ่งต่อสงฆ์ ปรากฏว่าได้ภิกษุผู้ทุศีลมา คือ ภิกษุรูปนี้มักทำผิดวินัยเป็นอาจิณ แต่อุบาสกก็ปฏิบัติต่อภิกษุนั้นด้วยดี และถวายทานโดยเคารพ มีความยำเกรงในสงฆ์ ต่อมาในตอนบ่ายภิกษุรูปนี้ได้ไปขอยืมจอบอุบาสก ขณะนั้นอุบาสกกำลังทำงานอยู่ จึงใช้เท้าเขี่ยจอบให้ คนที่เห็นเหตุการณ์นั้นจึงถามเขาว่า “ตอนเช้าท่านได้ทำสักการะภิกษุนี้เป็นอย่างดี ไฉนตอนนี้จึงทำโดยไม่เคารพ”

อุบาสกตอบว่า "ข้าพเจ้ามีความเคารพยำเกรงต่อสงฆ์ แต่หามีแก่ภิกษุนั้นไม่"[๑]

อนึ่ง ในทักขิณาวิภังคสูตร พระพุทธเจ้าตรัสว่า ในอนาคตกาล แม้จะมีเพียงภิกษุโคตรภู (ผู้มีลักษณะเหมือนภิกษุ แต่ไม่ได้รักษาศีล) ที่มีผ้ากาสาวะ (ผ้าเหลือง) พันคอเป็นสัญลักษณ์เท่านั้น ถ้าคนทั้งหลายถวายทานแก่ภิกษุเหล่านั้น โดยมุ่งถึงสงฆ์ก็ยังมีผลมาก

พึงทราบว่า ในการใส่บาตรตอนเช้าก็สามารถทำเป็นสังฆทานได้ โดยระลึกถึงพระอริยสงฆ์แล้วตั้งใจว่า "ข้าพเจ้าขอถวายภัตตาหารนี้แด่พระสงฆ์ในบวรพระพุทธศาสนา" เท่านี้ก็เป็นสังฆทานแล้ว

คำถวายสังฆทาน

อิมานิ มะยัง ภันเต ภัตตานิ สะปะริวารานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ อิมานิ ภัตตานิ สะปะริวารานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ.

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอน้อมถวายภัตตาหารกับทั้งของบริวารทั้งหลาย เหล่านี้แก่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับภัตตาหารกับทั้งของบริวารทั้งหลายเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลายสิ้นกาลนานเทอญ

---

[๑] ม. อุ. อ. ๓/๘๖๓

คำถวายสังฆทาน (ย่อ)

สังฆัสสะ ทานัง เทมิ.

ข้าพเจ้าขอถวายทานแก่พระสงฆ์

หลายคนเปลี่ยน **เทมิ** เป็น **เทมะ** (ข้าพเจ้าทั้งหลายขอถวาย)

ปาฏิปุคคลิกทาน

เมื่อทราบเรื่องสังฆทานแล้ว ควรทราบเรื่องปาฏิปุคคลิกทานด้วย เพราะบางครั้งอาจไม่มีโอกาสถวายสังฆทาน หรือบางครั้งต้องการเพียงแค่ให้ทานแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเท่านั้น

ปาฏิปุคคลิกทาน (หรือเรียกสั้นๆ ว่า ปุคคลิกทาน) หมายถึงทานที่ให้โดยเจาะจงบุคคล คือ ทานให้แก่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง ในทักขิณาวิภังคสูตรแสดงปาฏิปุคคลิกทานไว้ ๑๔ อย่าง ดังนี้

๑. ทานที่ถวายแก่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

๒. ทานที่ถวายแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า

๓. ทานที่ถวายแก่พระอรหันต์

๔. ทานที่ถวายแก่ผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุอรหัตผล

๕. ทานที่ถวายแก่พระอนาคามี

๖. ทานที่ถวายแก่ผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุอนาคามิผล

๗. ทานที่ถวายแก่พระสกทาคามี

๘. ทานที่ถวายแก่ผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุสกทาคามิผล

๙. ทานที่ถวายแก่พระโสดาบัน

๑๐. ทานที่ถวายแก่ผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุโสดาปัตติผล

๑๑. ทานที่ให้แก่บุคคลผู้ได้ฌานอภิญญาอันเป็นโลกิยะ

๑๒. ทานที่ให้แก่ปุถุชนผู้มีศีล

ปุถุชนผู้มีศีลยังจำแนกได้หลายจำพวก คือ ภิกษุมีศีล ๒๒๗ สามเณรมีศีล ๑๐ อุบาสก อุบาสิกา ผู้มีศีล ๘ บุคคลทั่วไปผู้มีศีล ๕ ในบรรดาปุถุชนผู้มีศีลเหล่านี้ ทานที่ให้แก่ภิกษุย่อมมีผลมาก เพราะมีศีลมาก ที่เหลือก็ลดหลั่นกันลงมา

๑๓. ทานที่ให้แก่ปุถุชนผู้ทุศีล

๑๔. ทานที่ให้แก่สัตว์ดิรัจฉาน

ในบรรดาปาฏิปุคคลิกทานเหล่านี้ ทานที่มีผลานิสงส์สูงสุด คือทานที่ถวายแก่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่เหลือก็ลดหลั่นลงมาตามลำดับ

อีกอย่างหนึ่ง ท่านแสดงไว้ว่า ทานที่ให้แก่สัตว์ดิรัจฉานมีผลร้อยอัตภาพ (หรือร้อยชาติ), ทานที่ให้แก่ปุถุชนผู้ทุศีลมีผลพันอัตภาพ, ทานที่ให้แก่ปุถุชนผู้มีศีลมีผลแสนอัตภาพ, ทานที่ให้แก่บุคคลผู้ได้ฌานอภิญญาอันเป็นโลกิยะมีผลแสนโกฏิอัตภาพ, ทานที่ให้แก่บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุโสดาปัตติผล มีผลนับไม่ได้, ทานที่แก่บุคคลตั้งแต่พระโสดาบันขึ้นไปไม่จำต้องกล่าวเลย

ทานที่มีผลมากและบุญที่สูงกว่าทาน

นอกจากนั้น ในเวลามสูตรได้กล่าวถึงทานที่มีผลมาก และบุญกุศลที่สูงกว่าทานไว้ ดังนี้

- การถวายอาหารแก่ผู้ถึงพร้อมด้วยทิฏฐิ (พระโสดาบัน) องค์เดียว มีผลมากกว่าทานที่ให้แก่โลกิยมหาชนจำนวนมาก
- อาหารที่ถวายแก่พระสกทาคามีองค์เดียว มีผลมากกว่าอาหารที่ถวายแก่พระโสดาบัน ๑๐๐ องค์
- อาหารที่ถวายแก่พระอนาคามีองค์เดียว มีผลมากกว่าอาหารที่ถวายแก่พระสกทาคามี ๑๐๐ องค์
- อาหารที่ถวายแก่พระอรหันต์องค์เดียว มีผลมากกว่าอาหารที่ถวายแก่พระอนาคามี ๑๐๐ องค์
- อาหารที่ถวายแก่พระปัจเจกพุทธเจ้าองค์เดียว มีผลมากกว่าอาหารที่ถวายแก่พระอรหันต์ ๑๐๐ องค์
- อาหารที่ถวายแก่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์เดียว มีผลมากกว่าอาหารที่ถวายแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า ๑๐๐ องค์
- อาหารที่ถวายแก่ภิกษุสงฆ์อันมีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข มีผลมากกว่าอาหารที่ถวายแก่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์เดียว
- วิหารทานที่บุคคลสร้างถวายแก่สงฆ์ผู้มาจากจตุรทิศ มีผลมากกว่าอาหารทานที่ถวายแก่ภิกษุสงฆ์อันมีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข
- การถึงไตรสรณะ (พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์) มีผลมากกว่าวิหารทานที่บุคคลสร้างถวายแก่สงฆ์ผู้มาจากจตุรทิศ

- การสมาทานศีล ๕ มีผลมากกว่าการถึงไตรสรณะ

- การเจริญเมตตาจิต (สมถภาวนา) มีผลมากกว่าการสมาทานศีล ๕

- การเจริญอนิจจสัญญา (วิปัสสนาภาวนา) มีผลมากกว่าการเจริญเมตตาจิต

ข้อวินิจฉัยบางอย่าง

ถาม : ทานที่ถวายแก่พระพุทธเจ้ากับทานที่ถวายแก่สงฆ์ อย่างไหนมีผลมากกว่ากัน ?

ตอบ : ทานที่ถวายแก่พระพุทธเจ้าย่อมมีผลมากกว่า เพราะทักขิไณยบุคคลที่ยอดเยี่ยมกว่าพระศาสดาไม่มี

ถาม : ถ้าอย่างนั้น เพราะเหตุไร เมื่อคราวที่พระนางปชาบดีนำผ้าใหม่คู่หนึ่งไปถวายพระองค์ พระองค์จึงบอกให้นำไปถวายแก่สงฆ์เล่า ?

ตอบ : เพราะว่า พระองค์ประสงค์จะอนุเคราะห์พระนางให้ได้กุศลมาก ด้วยทรงพระดำริว่า "เจตนา ๓ คือ บุพเจตนา มุญจนเจตนา อปราปรเจตนา ของพระนางปชาบดีนี้เกิดขึ้นปรารภเราแล้ว จงเกิดขึ้นปรารภภิกษุสงฆ์บ้าง เมื่อเป็นเช่นนี้ เจตนาทั้ง ๖ ก็จะรวมเป็นอันเดียวกัน จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขตลอดกาลนานแก่พระนาง"

อีกอย่างหนึ่ง การที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำให้กระทำเช่นนั้น

ก็ด้วยมีพระพุทธประสงค์จะเชิดชูพระสงฆ์ เพราะทรงเห็นว่า เมื่อพระองค์ปรินิพพานไปแล้ว พระสงฆ์นี้แหละจะเป็นผู้ดำรงศาสนาประกาศคำสอนของพระองค์สืบต่อไปถึงคนรุ่นหลังได้ และพระสงฆ์ก็เป็นทักขิไณยบุคคล สมควรแก่เครื่องสักการบูชาเช่นนี้เหมือนกัน ทั้งจะเป็นตัวอย่างแก่ผู้ถวายทานในภายหลังได้เห็นความสำคัญของพระสงฆ์ ในเมื่อมาคำนึงถึงเรื่องนี้ด้วย

สรุปว่า ทานที่ถวายแก่พระพุทธเจ้าย่อมมีผลมากกว่าทานที่ถวายแก่สงฆ์ แต่ทานที่ถวายแก่สงฆ์อันมีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขมีผลมากกว่าทานที่ถวายแก่พระพุทธเจ้าพระองค์เดียว โดยมีหลักฐานที่แสดงไว้ในเวลามสูตรนั้น

ทาน ๒ ประเภท

เมื่อกล่าวโดยย่อ ทานมี ๒ ประเภท คือ

๑. อามิสทาน ได้แก่ การให้ปัจจัย ๔ หรือวัตถุสิ่งของต่างๆ

๒. ธรรมทาน ได้แก่ การให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบาปบุญ คุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ ซึ่งการให้ธรรมนี้ชนะการให้ทั้งปวง ดังมีพระบาลีว่า **“สพฺพทานํ ธมฺมทานํ ชินาติ** = การให้ธรรมย่อมชนะการให้ทั้งปวง”

อีกนัยหนึ่ง ทานมี ๓ ประเภท คือ

๑. อามิสทาน ได้แก่ การให้ปัจจัย ๔ หรือวัตถุสิ่งของต่างๆ แก่ผู้อื่น

๒. อภัยทาน ได้แก่ การให้ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินแก่ผู้อื่นด้วยการไม่เบียดเบียน หมายถึง การรักษาศีลนั่นเอง ดังที่ท่านกล่าวไว้ว่าศีลเป็นมหาทาน คืออภัยทาน ฉะนั้น ข้อนี้จึงเป็นทานโดยอ้อม

๓. ธรรมทาน ได้แก่ การให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบาปบุญ คุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ ตลอดจนการให้วิชาความรู้ทางโลกที่ไม่มีโทษ ข้อนี้ก็เป็นทานโดยอ้อม เพราะการให้ธรรมนั้นเรียกว่า ธัมมเทสนามัย โดยมากสงเคราะห์เข้าในภาวนา

สลากภัต[๑]

สลากภัต หมายถึง การถวายภัตตาหารแก่ภิกษุสามเณรด้วยวิธีแจกสลากให้แก่ท่านเหล่านั้น กล่าวคือ มีการทำสลากด้วยติ้วไม้ไผ่หรือใบตาล เป็นต้น (ปัจจุบันนี้อาจใช้กระดาษหรือผ้าทำสลากก็ได้) โดยเขียนชื่อทายกที่ต้องการถวายสลากภัตลงในสลากนั้นแล้วแจกแก่ภิกษุสามเณรทั้งหลาย เมื่อรูปใดได้สลากที่มีชื่อของทายกคนใด ก็ให้ไปรับภัตตาหารที่บ้านของทายกคนนั้น ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้เขียนชื่อทายกในสลากหรือในแผ่นป้าย รวมกันเข้าแล้วแจกกัน”[๒]

ในเรื่องสลากภัตนี้มีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ ๓ อย่าง คือ

---

[๑] วิ. จุ. อ. ๓/๔๕๗ [๒] วิ. จุ. ๗/๑๔๗

๑. สลากที่มีชื่อทายกผู้ต้องการถวายสลากภัต

๒. พระภัตตุทเทสก์ผู้แจกสลาก

๓. ภิกษุผู้ได้รับสลาก

พระภัตตุทเทสก์ หมายถึง ภิกษุผู้แจกภัตตาหาร เป็นต้น ผู้ที่จะเป็นพระภัตตุทเทสก์ได้นั้นต้องได้รับแต่งตั้งจากสงฆ์โดยวิธีสมมุติ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้สมมุติภิกษุที่ประกอบด้วยองค์ ๕ เป็นภัตตุทเทสก์ คือ

๑. ไม่มีฉันทาคติ คือ ไม่มีความลำเอียงเพราะชอบพอกัน

๒. ไม่มีโทสาคติ คือ ไม่มีความลำเอียงเพราะไม่ชอบกัน

๓. ไม่มีโมหาคติ คือ ไม่มีความลำเอียงเพราะโง่เขลา ไม่เข้าใจเหตุผล

๔. ไม่มีภยาคติ คือ ไม่มีความลำเอียงเพราะกลัว

๕. รู้จักภัตตาหารที่แจกแล้วและยังมิได้แจก

วิธีแจกสลาก

เมื่อจะแจกสลากต้องนำสลากทั้งหมดใส่ลงในกระเช้า หรือตะกร้า เป็นต้น แล้วคนกลับไปกลับมาให้ทั่ว ถ้ามีการจัดลำดับไว้ก็แจกไปตามลำดับนั้น ถ้าไม่ได้จัดลำดับไว้ก็ให้แจกตามลำดับพรรษาตั้งแต่พระเถระผู้แก่ที่สุดลงมา

เมื่อแจกสลากเสร็จสิ้นแล้ว ยังมีสลากภัตอื่นอีก ๒-๓ ที่ในบ้านใกล้เคียง พระภัตตุทเทสก์ก็ควรไปรับเสียเอง เพราะไม่สามารถจะส่งภิกษุอื่นไป

วัตรของภิกษุผู้แจกสลาก

ภิกษุผู้แจกสลากต้องรู้จักวัตร ดังนี้ พึงลุกขึ้นแต่เช้า ถือบาตรและจีวรไปยังหอฉัน ปัดกวาดสถานที่แล้วจัดตั้งน้ำฉันน้ำใช้ไว้ กะเวลาว่า "บัดนี้ ภิกษุทั้งหลายทำกิจวัตรส่วนตัวเสร็จแล้ว" จึงตีระฆัง เมื่อภิกษุทั้งหลายมาประชุมกันแล้วพึงแจกสลากที่บ้านเวร (รอบผลัดตามวาระ) ก่อน โดยกล่าวว่า "สลากที่บ้านเวรนี้ถึงแก่ท่าน ท่านจงไปที่บ้านนั้น"

ภิกษุใดถูกส่งไปบ้านเวร แล้วไม่ยอมไป จะเลือกเอาสลากอื่นที่ดีกว่า อย่าให้แก่ภิกษุนั้น เพราะว่าจะทำให้คนที่มีศรัทธาเสื่อมจากบุญและสงฆ์ก็จะขาดลาภ แม้ในวันที่ ๒ ที่ ๓ ก็อย่าให้สลากอื่น พึงบอกว่า "ท่านจงไปยังสถานที่ที่ท่านได้รับสลากนั้นเถิด" แต่ถ้าภิกษุนั้นไม่ยอมไปถึง ๓ วันแล้วจึงให้สลากอื่นในบ้านที่ใกล้ถัดเข้ามา

ครั้นให้รับสลากที่บ้านเวร (รอบผลัดตามวาระ) แล้วพึงให้รับวาระเฝ้าสำนักว่า "วาระเฝ้าสำนักถึงแก่ท่าน" โดยให้สลากยาคู (ข้าวต้ม) ๒-๓ ที่ และสลากภัต ๓-๔ ที่แก่ภิกษุผู้เฝ้าสำนักนั้น แต่อย่าให้เป็นประจำ เพราะว่าทายกผู้ถวายยาคู (ข้าวต้ม) และภัต (ข้าวสวย) จะเสียใจว่า"พวกภิกษุผู้เฝ้าสำนักเท่านั้นฉันยาคูและภัตของพวกเรา" เพราะฉะนั้น จึงควรให้สลากในตระกูลอื่นบ้าง

ถ้าภิกษุใดได้สลากแล้วแต่ไม่ได้ภัต (ข้าวสวย) ในวันนั้น พึงให้รับใหม่ในวันรุ่งขึ้น ภิกษุใดได้แต่ภัต ไม่ได้กับข้าวก็พึงให้รับใหม่ในวันรุ่งขึ้นเช่นเดียวกัน

หลักการแจกสลาก

สลากภัตนั้นถ้ามีมากพึงให้แก่ภิกษุรูปละ ๒-๓ ที่ ถ้ามีไม่มาก พึงให้รูปละที่เท่านั้น เมื่อให้ตามลำดับจนครบแล้วก็เริ่มต้นใหม่ไป เรื่อยๆ โดยทำนองนี้

ถ้าภิกษุทั้งหลายทำกติกากันว่าใครไม่มาก็ไม่ให้สลาก กติกา อย่างนี้ไม่เป็นธรรมเพราะว่าภิกษุที่อยู่ในเขตวัดมีสิทธิ์ได้รับการแจก สิ่งของด้วยกันทุกรูป หากผู้แจกสลากทราบว่าภิกษุรูปไหนยังไม่มา จะเก็บสลากไว้ให้ก็ได้ หรือจะให้ภิกษุอื่นรับแทนเพื่อนำไปให้ก็ได้

ในคราวทุพภิกขภัย (ข้าวปลาอาหารฝืดเคือง) คนทั้งหลายงด สลากภัตเสีย เมื่อถึงคราวอุดมสมบูรณ์ พบภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง แล้วเริ่มตั้งไว้อีกว่า "ท่านทั้งหลายจงรับสลากภัตของพวกข้าพเจ้า ตั้งแต่วันนี้ไป" ภิกษุนั้นอย่าแจกกันภายในบ้าน ต้องนำกลับมาสำนัก ก่อนแล้วจึงแจก เพราะว่าสลากภัตนี้ไม่เหมือนอุทเทสภัต (ภัตตา หารที่ถวายเจาะจง) ทายกย่อมถวายแก่สำนัก เพราะฉะนั้นจึงไม่ควร แจกกันนอกวัด

ภิกษุที่ประสงค์จะเดินทางไปที่อื่น (คมิกภิกษุ) จะแลกเปลี่ยน สลากกับภิกษุอื่น โดยถือเอาสลากในบ้านซึ่งอยู่ในหนทางที่ตน จะไปก็ได้

คนทั้งหลายที่อยู่ใกล้สำนักร้างจัดตั้งสลากภัตไว้สำหรับ ภิกษุที่ปรนนิบัติต้นโพธิ์และเจดีย์ เป็นต้น ภิกษุรูปใดไปแต่เช้ามืด กระทำวัตรในสำนักร้างนั้นแล้วย่อมได้สลากภัตนั้น

สลากต้องให้จับทุกวัน โดยเกลี่ยสลากในกระเช้าหรือตะกร้าแล้วคนไปมาให้ทั่ว เวลาทำอย่างนี้อย่าจับที่ขอบปาก เพราะถ้าในกระเช้าหรือตะกร้ามีงูหรือแมงป่อง เป็นต้น มันจะก่อทุกข์ให้ เพราะฉะนั้นต้องจับข้างใต้ หันปากกระเช้าหรือตะกร้าออกข้างนอก หากมีงูหรือแมงป่องมันก็จะหนีออกไปทางนั้น

สลากอื่นๆ

นอกจากสลากภัตแล้ว ยังมีสลากอื่นๆ อีกหลายอย่าง เช่น สลากน้ำอ้อย สลากผลไม้ สลากขนม สลากเภสัช เป็นต้น ซึ่งสลากเหล่านี้ก็มีนัยเช่นเดียวกับสลากภัตนั่นแล

การถวายทานด้วยสลากในปัจจุบัน

ในปัจจุบันนี้ การถวายสลากภัตและสลากอื่นๆ มีการประยุกต์เปลี่ยนแปลงแตกต่างไปจากเดิมบ้าง นอกจากนี้ในแต่ละท้องถิ่นก็ไม่ค่อยเหมือนกัน ซึ่งจะประมวลมาให้เห็นพอสังเขป ดังนี้

ภาคกลาง

ในภาคกลาง เมื่อชาวบ้านทั้งหลายนำภัตตาหารหรือเครื่องไทยทานมาที่วัดแล้ว ทางวัดก็จะให้เขียนชื่อทายกติดไว้ที่สำรับอาหารหรือเครื่องไทยทาน แล้วนำสลากที่มีชื่อทายกนั้นๆ ไปให้ภิกษุสามเณรจับ หากภิกษุสามเณรรูปใดจับได้สลากของทายกคนใด

ก็ให้ทายกคนนั้นนำสำรับอาหาร หรือเครื่องไทยทานไปถวายภิกษุหรือสามเณรรูปนั้น โดยมีพิธีกรช่วยประกาศ

บางแห่งแทนที่ภิกษุสามเณรจะเป็นผู้จับสลาก ชาวบ้านก็จับเสียเอง กล่าวคือ เมื่อภิกษุสามเณรนั่งประจำที่ตามลำดับพรรษาเรียบร้อยแล้ว ก็ให้ชาวบ้านจับสลากที่เขียนเป็นหมายเลขไว้ เช่น ๑ ๒ ๓ เป็นต้น ถ้าจับได้หมายเลข ๑ ก็นำภัตตาหารหรือเครื่องไทยทานไปถวายภิกษุลำดับที่ ๑ ถ้าจับได้หมายเลข ๒ ก็นำไปถวายภิกษุลำดับที่ ๒ ถ้าจับได้หมายเลข ๓ ก็นำไปถวายภิกษุลำดับที่ ๓ อย่างนี้เป็นต้น โดยมากทำกันในวันเข้าพรรษา ที่มีการถวายผ้าอาบน้ำฝนพร้อมด้วยเครื่องไทยทานอื่นๆ แต่บางท้องถิ่นอาจจะแตกต่างไปจากนี้บ้างก็ได้

ภาคเหนือ

ในภาคเหนือมีประเพณีตานก๋วยสลาก (ตาน = ทาน, ก๋วย = ตะกร้า) คือการถวายตะกร้าเครื่องไทยทานแก่ภิกษุสามเณรด้วยสลาก ในประเพณีนี้ชาวบ้านทั้งหลายจะนำก๋วย (ตะกร้า) ที่บรรจุเครื่องไทยทานต่างๆ หลายอย่าง เช่น ข้าวปลาอาหารทั้งของสดของแห้ง ผลไม้ สบู่ ยาสีฟัน ฝงซักฟอก เป็นต้น มาที่วัดโดยเขียนชื่อตนเองติดไว้ที่ก๋วย (ตะกร้า) แล้วนำมารวมกันในที่แห่งหนึ่ง หลังจากนั้น ทางวัดก็จัดทำสลากเขียนชื่อทายกเหล่านั้น เรียกว่า "เส้น" เพราะใช้กระดาษหรือผ้าชิ้นยาวๆ มาทำสลาก แล้วนำไป

ให้ภิกษุสามเณรจับ ถ้าก๋วยสลากมีมากภิกษุสามเณรก็อาจจะได้รูปละหลายเส้น (คือเส้นใหญ่ เส้นกลาง เส้นเล็ก) เมื่อภิกษุหรือสามเณรได้สลากหรือเส้นที่มีชื่อของทายกคนใด ก็จะไปรับก๋วยสลากของทายกคนนั้นพร้อมทั้งให้พร ส่วนใหญ่พิธีกรรมจะจัดในตอนบ่าย

เส้นสลากแบ่งเป็น ๓ ระดับตามมูลค่า ดังนี้

- เส้นใหญ่ มีมูลค่ามาก คือมีสิ่งของและเงินเสียบยอดมาก
- เส้นกลาง มีมูลค่าปานกลาง คือมีสิ่งของและเงินเสียบยอดรองลงมา
- เส้นเล็ก มีมูลค่าน้อย คือมีสิ่งของและเงินเสียบยอดน้อย

วัตถุประสงค์ของการจัดงานตานก๋วยสลาก (ถวายตะกร้าเครื่องไทยทานด้วยสลาก) คือ

๑. เพื่อประโยชน์แก่ตนเองในภพหน้า (ตานไปหน้า)
๒. เพื่ออุทิศให้แก่ญาติมิตรที่ล่วงลับไปแล้ว
๓. เพื่ออุทิศให้แก่เทวดาทั้งหลาย

นอกจากนี้ บางแห่งก็จัดเพื่อหาทุนในการพัฒนาวัดด้วย โดยจะกันก๋วยสลากส่วนหนึ่งที่ทายกถวายแล้วมาเป็นของวัด

ภาคอีสาน

ในภาคอีสาน มีประเพณีบุญข้าวสาก (ข้าวสารท) เป็นการทำบุญถวายสลากภัตแด่พระสงฆ์ ซึ่งนิยมทำกันในวันเพ็ญเดือนสิบ โดยชาวบ้านจะจัดของทานเป็น ๒ ส่วน คือ

ส่วนที่ ๑ จัดทำอาหารคาวหวานใส่ถาดพร้อมกล่องข้าว แล้วนำไปรวมกันที่ศาลาโรงธรรม (ศาลาการเปรียญ) ตั้งแต่ ๔ โมงเช้า ส่วนชื่อสำรับกับข้าวนั้น ทุกคนจะเขียนใส่กระดาษและม้วนเป็นหลอดใส่ลงในบาตรตั้งไว้ พอได้เวลา ๕ โมงเช้า พระสงฆ์มารวมกันแล้ว หัวหน้าทายกจะนำในการกล่าวคำถวายสลากภัต เมื่อจบแล้วก็นำบาตรรายชื่อเจ้าของสำรับกับข้าวนั้นไปให้พระภิกษุสามเณรจับสลาก เริ่มจากเจ้าอาวาสไปจนถึงสามเณรรูปสุดท้าย ภิกษุหรือสามเณรรูปใดจับถูกชื่อเจ้าของสำรับใด พิธีกรก็จะประกาศให้ผู้นั้นนำสำรับของตนไปถวายแด่ภิกษุหรือสามเณรรูปนั้น

ส่วนที่ ๒ จัดทำเป็นข้าวที่ผสมกับข้าวไว้เสร็จ ห่อใบตองเตรียมไว้สำหรับให้แก่ญาติพี่น้องผู้ล่วงลับไปแล้ว ชาวบ้านจะเอาอาหารนี้ลงไปเปิดวางไว้ตามข้างทางเข้าวัด ตามข้างศาลาการเปรียญ ตามข้างโบสถ์ ตามโคนต้นไม้ในวัด (แต่ไม่แจกนอกวัดเหมือนข้าวประดับดิน) ด้วยคิดว่าญาติของตนที่ตายไปแล้วจะมารอรับเอาห่อข้าวน้อยนี้ตามสถานที่ดังกล่าว ห่อข้าวน้อยในบุญข้าวสาก (ข้าวสารท) นิยมแจกกันตอนเที่ยงเท่านั้น[๑]

ภาคใต้

ในภาคใต้นิยมถวายสลากภัตกันในช่วงออกพรรษา ทายกที่ต้องการจะถวายสลากภัต ต้องไปแจ้งความประสงค์ของตนที่วัด

---

[๑] สวิง บุญเจิม. มรดกอีสาน หน้า ๕๘๓-๕๘๔

หลังจากนั้นเจ้าอาวาสหรือภิกษุผู้มีหน้าที่จัดกิจนิมนต์ก็ทำสลากเขียนชื่อทายกนั้นๆ แล้วให้ภิกษุสามเณรในวัดจับสลาก เมื่อภิกษุหรือสามเณรจับได้สลากของทายกคนใด ก็ไปรับทานที่บ้านของทายกคนนั้น ซึ่งทายกจะจัดภัตตาหารและของบริวารไว้หน้าบ้าน บางทีก็นิมนต์ให้ภิกษุหรือสามเณรฉันที่บ้านเลย แต่บางท้องถิ่นอาจจะแตกต่างไปจากนี้บ้าง

มตกภัต

มตกภัต หมายถึง การถวายภัตตาหารเพื่ออุทิศให้แก่ผู้ตาย

ในระหว่างที่ยังมีชีวิตอยู่ คนเราสามารถสงเคราะห์ช่วยเหลือเกื้อกูลกันได้หลายอย่าง เช่น ให้ปัจจัย ๔ เป็นต้น แต่เมื่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งเสียชีวิตแล้ว ถ้าเราจะช่วยเขาก็ทำได้เพียงอย่างเดียวเท่านั้น คือการทำบุญอุทิศไปให้ ดังที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำไว้ในติโรกุฑฑสูตรว่า

> เมื่อบุคคลระลึกถึงสิ่งที่ผู้ตายนั้นเคยทำให้แก่ตน ว่าเขาได้เคยให้สิ่งนี้แก่เรา ได้เคยทำสิ่งนี้แก่เรา เขาเป็นญาติมิตร เป็นเพื่อนของเรา ดังนี้แล้ว ก็ควรถวายทักษิณาทานอุทิศให้แก่เปตชนทั้งหลาย การร้องไห้ก็ดี การเศร้าโศกก็ดี การร่ำไรรำพันอย่างอื่นก็ดี ไม่ควรทำ เพราะการร้องไห้ เป็นต้นนั้น หาเป็นประโยชน์แก่ผู้ล่วงลับไปแล้วไม่ ญาติทั้งหลายก็คงอยู่อย่างนั้น

ถามว่า การทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตายนั้นจะถึงผู้ตายจริงหรือ?

ตอบว่า ถ้าครบองค์ประกอบก็ถึง ถ้าไม่ครบองค์ประกอบก็ไม่ถึง ซึ่งองค์ประกอบดังกล่าวมี ๔ อย่าง ดังนี้

๑. ผู้ตายนั้นอยู่ในฐานะที่สมควรได้รับ คือ เป็นเปรตบางจำพวก เช่น ปรทัตตูปชีวีเปรต ขุปปิปาสิกเปรต วันตาสาเปรต นิชฌามตัณหิกเปรต เป็นต้น[๑] ถ้าผู้ตายนั้นไปเกิดเป็นสัตว์จำพวกอื่น เช่น สัตว์นรก สัตว์ดิรัจฉาน มนุษย์ เทวดา เป็นต้น ก็ไม่ได้รับ เพราะมีอาหารของตนอยู่แล้ว

๒. ญาติได้ถวายทานแก่ผู้มีศีล คือพระภิกษุสามเณร

๓. ญาติอุทิศส่วนบุญให้แก่เปรตนั้น

๔. เปรตนั้นได้อนุโมทนาส่วนบุญ

ถามว่า ถ้าผู้ตายนั้นไม่ได้รับส่วนบุญ เพราะไม่อยู่ในฐานะอันสมควร การทำบุญนี้จะมิไร้ผลหรือ ?

ตอบว่า ไม่ไร้ผล เมื่อญาติคนนั้นไม่ได้รับ ญาติเหล่าอื่นก็ได้รับ และบุญก็ยังตกอยู่กับบุคคลที่ทำบุญ

ความจริง การทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตายย่อมได้ประโยชน์หลายฝ่าย คือ ถ้าผู้ตายนั้นอยู่ในฐานะอันสมควรก็ได้รับส่วนบุญ พระภิกษุสามเณรก็ได้รับทาน และผู้ถวายทานก็ได้บุญ แต่ถึงแม้

---

[๑] ขุ. ขุ. อ. ๑/๒๙๑

ผู้ตายนั้นจะไม่ได้รับส่วนบุญก็ยังได้ประโยชน์เหมือนกัน คือ พระภิกษุสามเณรก็อิ่มหนำสำราญ ซึ่งนับว่าเป็นการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาด้วย และผู้ถวายทานก็ยังได้บุญด้วย

การทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตายนี้ เป็นประเพณีสืบทอดมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล เริ่มจากพระเจ้าพิมพิสารผู้เป็นพระราชาแห่งแคว้นมคธทรงถวายทานแก่ภิกษุสงฆ์อันมีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข แล้วอุทิศส่วนบุญให้แก่ญาติทั้งหลายของพระองค์ที่เป็นเปรต

คำอุทิศส่วนบุญ

(หรือกรวดน้ำ)

อิทัง เม ญาตีนัง โหตุ, สุขิตา โหนตุ ญาตะโย.

ขอบุญที่ข้าพเจ้าได้กระทำแล้วนี้ จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลายของข้าพเจ้า ขอให้ญาติทั้งหลายของข้าพเจ้าจงมีความสุข

หรือ ถ้าต้องการอุทิศส่วนบุญให้แก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งกล่าวอย่างนี้ก็ได้

ขอบุญที่ข้าพเจ้าได้กระทำแล้วนี้ จงสำเร็จแก่... (ใส่ชื่อบุคคลนั้น), ขอให้... (ใส่ชื่อบุคคลนั้น) จงมีความสุข

การรักษาศีล

ศีลเป็นบุญกุศลอย่างหนึ่งที่มีอานิสงส์มาก เป็นประโยชน์ทั้งในปัจจุบันและสัมปรายภพ (ภพหน้า) ฉะนั้น จึงควรรักษาศีลเป็นประจำสม่ำเสมอ แต่ก็ควรศึกษาทำความเข้าใจในเรื่องศีลนี้ให้ดีด้วย จึงจะมีผลมาก

อาจารย์บางท่านกล่าวว่า ศีล แปลว่า ปกติ แล้วอธิบายว่า คนที่มีศีลเป็นคนปกติ ส่วนคนที่ไม่มีศีลเป็นคนไม่ปกติ คำอธิบายแบบนี้ก็พอฟังได้ แต่ไม่ชัดเจนและไม่ตรงตามอรรถกถา

ความจริง คำว่า "ศีล (สีล)" มีความหมายหลายอย่าง ซึ่ง "ปกติ" นั้นก็เป็นความหมายอันหนึ่ง แต่ความหมายนี้ โดยมากใช้เกี่ยวกับการมีอะไรเป็นปกติ หรือทำอะไรเป็นปกติ เช่น ทำบาปเป็นปกติ เป็นต้น ดังมีคำวิเคราะห์ในภาษาบาลีว่า **ปาปํ กโรติ สีเลนาติ ปาปการี** = บุคคลใดทำบาป *โดยปกติ* (คำแปลของ **สีเลน**) เพราะเหตุนั้น บุคคลนั้น ชื่อว่า ปาปการี (ผู้ทำบาปโดยปกติ) หรือ **ปาปํ กาตุํ สีลํ อสฺสาติ ปาปการี** = การทำบาป *เป็นปกติ* (คำแปลของ **สีลํ**) ของบุคคลนั้น มีอยู่ เพราะเหตุนั้น บุคคลนั้น ชื่อว่า ปาปการี (ผู้ทำบาปเป็นปกติ)

ความหมายที่สมควร

ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคและอรรถกถาทั้งหลาย ให้ความหมายของ "ศีล" ไว้ ดังนี้

๑. ศีล หมายถึง การตั้งไว้ด้วยดีแห่งกายกรรม เป็นต้น

อธิบายว่า ผู้มีศีลย่อมไม่ประพฤติชั่วทางกายและวาจา เพราะงดเว้นจากกายทุจริตและวจีทุจริต หรือจะกล่าวว่า ศีล คือ สิ่งที่รักษากายวาจาให้เรียบร้อย สิ่งที่ควบคุมกายวาจาให้เรียบร้อย ดังนี้ ก็ได้

๒. ศีล หมายถึง สิ่งที่รองรับกุศลธรรมทั้งหลาย

ในความหมายนี้ อธิบายว่า เมื่อบุคคลมีศีลแล้วกุศลธรรมอื่นๆ ย่อมเกิดขึ้นอีกมากมาย เช่น สมาธิ ปัญญา เป็นต้น เปรียบเหมือนแผ่นดินเป็นรองรับสิ่งทั้งหลาย เช่น ต้นไม้ บ้านเรือน เป็นต้น

ประเภทของศีล

ศีลมีหลายประเภท แต่ในที่นี้จะกล่าวโดยสังเขปเท่านั้น คือ

๑. ศีล ๕ ที่คฤหัสถ์ทั่วไปควรรักษา

๒. ศีล ๘ ที่คฤหัสถ์ผู้มุ่งหวังบุญกุศลที่สูงขึ้น ควรรักษา

๓. ศีล ๑๐ ที่สามเณรต้องรักษา

๔. ศีล ๒๒๗ ที่ภิกษุต้องรักษา

ใน ๔ ประเภทนี้ ศีล ๕ และศีล ๘ ต้องสมาทาน ส่วนศีล ๑๐ และศีล ๒๒๗ ไม่ต้องสมาทาน เพราะศีล ๑๐ นั้นมาพร้อมกับการบรรพชาเป็นสามเณร และศีล ๒๒๗ ก็มาพร้อมกับการอุปสมบทเป็นภิกษุ

การสมาทานศีล

คำว่า "สมาทาน" หมายความว่า การรับเอามาปฏิบัติด้วยดี ด้วยความเต็มใจ โดยไม่มีใครบังคับ

บางคนอยู่บ้านเฉยๆ ไม่ได้ทำผิดศีลข้อไหนก็คิดว่าตนเองเป็นผู้มีศีล อย่างนี้ยังไม่ถูกต้องนัก เพราะไม่ได้สมาทานศีล คือ ไม่ได้ตั้งใจและเปล่งวาจาว่าจะรักษาศีล ถ้าการอยู่เฉยๆ ไม่ได้ทำผิดศีลก็นับว่าเป็นผู้มีศีลแล้วไซร้ สัตว์บางชนิด เช่น ช้าง ม้า วัว ควาย เป็นต้น ก็คงจะเป็นผู้มีศีลและได้บุญมาก เพราะมันไม่ได้ทำผิดศีลข้อไหน แต่ความจริงไม่นับว่าเป็นผู้มีศีล เพราะไม่ได้ตั้งใจหรือมีเจตนาที่จะรักษาศีล ต้องมีเจตนารักษาศีลด้วยจึงนับว่าเป็นผู้มีศีลและได้บุญ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า **"เจตนาหํ ภิกฺขเว กมฺมํ วทามิ** = ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม"

การสมาทานศีลมี ๒ แบบ ดังนี้

๑. สมาทานกับพระภิกษุสงฆ์ คือ การรับศีลกันในงานพิธีต่างๆ นั่นเอง หรืออาจจะไปขอศีลกับท่านเป็นการส่วนตัวก็ได้ การสมาทานแบบนี้เราต้องอาราธนาศีลก่อน เมื่ออาราธนาศีลแล้ว พระภิกษุสงฆ์ก็จะกล่าวนำเป็นตอนๆ ไป เริ่มตั้งแต่ นโม... ๓ จบ เราก็ว่าตาม, ถัดมาเป็นไตรสรณคมน์ พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ เป็นต้น เราก็ว่าตาม, จากนั้นก็มาถึงศีล ๕ ข้อ คือ ปาณาติปาตา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาทิยามิ เป็นต้น เราก็ว่าตาม ในตอนท้ายท่านจะบอกอานิสงส์ของศีลโดยย่อว่า

สีเลน สุคตึ ยนฺติ สีเลน โภคสมฺปทา
สีเลน นิพฺพุตึ ยนฺติ ตสฺมา สีลํ วิโสธเย.

บุคคลจะไปสุคติได้เพราะศีล จะถึงพร้อมด้วยโภคทรัพย์ได้เพราะศีล จะถึงนิพพานได้เพราะศีล เพราะฉะนั้น พึงชำระศีล (รักษาศีล) ให้หมดจด

(รับว่า สาธุ)

มีข้อที่น่าสังเกตอย่างหนึ่ง คือ คำอาราธนาศีลที่นิยมใช้กันในปัจจุบันนี้มี ๒ แบบ คือ

(๑) **มยํ ภนฺเต ติสรเณน สห ปญฺจสีลานิ ยาจาม.**

(๒) **มยํ ภนฺเต วิสุํ วิสุํ รกฺขณตฺถาย ติสรเณน สห ปญฺจสีลานิ ยาจาม.**

จะเห็นว่า แบบที่ ๒ มีคำว่า “**วิสุํ วิสุํ รกฺขณตฺถาย** = เพื่อแยกรักษาเป็นข้อๆ” ด้วย อันนี้เป็นกฎกติกาที่โบราณาจารย์ของไทยตั้งไว้ว่า ถ้ากล่าวคำอาราธนาแบบที่ ๑ เป็นการรักษาศีลรวมกันทั้ง ๕ ข้อ เมื่อข้อใดข้อหนึ่งขาดก็ถือว่าขาดทั้งหมด ถ้ากล่าวคำอาราธนาแบบที่ ๒ เป็นการรักษาศีลโดยแยกรักษาเป็นข้อๆ เมื่อข้อใดขาดก็ถือว่าขาดเฉพาะข้อนั้น

แต่ในอรรถกถาอธิบายไว้อย่างนี้ว่า ถ้าสมาทานรวมกันโดยกล่าวว่า “**ปญฺจ สิกฺขาปทานิ สมาทิยามิ** = ข้าพเจ้าสมาทานสิกขาบท ๕ ข้อ” ดังนี้ เมื่อข้อใดข้อหนึ่งขาดก็ถือว่าขาดทั้งหมด เพราะมีเจตนาครั้งเดียว แต่ถ้าแยกสมาทานทีละข้อว่า

- ปาณาติปาตา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาทิยามิ.

- อทินฺนาทานา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาทิยามิ.

- กาเมสุมิจฺฉาจารา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาทิยามิ.

- มุสาวาทา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาทิยามิ.

- สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาทิยามิ.

อย่างนี้ เมื่อข้อใดขาดก็ถือว่าขาดเฉพาะข้อนั้น เพราะมีเจตนาหลายครั้ง

๒. สมาทานด้วยตนเอง การสมาทานแบบนี้ไม่ต้องกล่าวคำอาราธนาศีล เพราะไม่มีผู้ให้ศีลแก่ตน เริ่มต้นว่า นโม... ๓ จบก่อน ถัดมาว่าไตรสรณคมน์ พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ เป็นต้น แล้วจึงกล่าวคำสมาทานศีล ถ้าต้องการสมาทานรวมกันก็กล่าวว่า **"ปญฺจ สิกฺขาปทานิ สมาทิยามิ"** (๓ ครั้ง) ถ้าต้องการสมาทานแบบแยกกันก็กล่าวทีละข้อว่า

- ปาณาติปาตา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาทิยามิ.

- อทินฺนาทานา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาทิยามิ.

- กาเมสุมิจฺฉาจารา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาทิยามิ.

- มุสาวาทา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาทิยามิ.

- สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาทิยามิ.

การสมาทานศีลด้วยตนเองนี้ จะสมาทานครั้งเดียวให้อยู่ได้ ๗ วัน ๓ เดือน เป็นต้นก็ได้ หรือสมาทานตลอดชีวิตก็ได้ โดยตั้งใจ

ว่าจะรักษาศีลเป็นเวลาเท่านั้นเท่านี้ แล้วใส่คำที่กำหนดเวลาไว้ด้วย เช่น

ปญฺจ สิกฺขาปทานิ สตฺตาหํ สมาทิยามิ.

ข้าพเจ้าขอสมาทานศีล ๕ เป็นเวลา ๗ วัน

ปญฺจ สิกฺขาปทานิ เตมาสํ สมาทิยามิ.

ข้าพเจ้าขอสมาทานศีล ๕ เป็นเวลา ๓ เดือน

ปญฺจ สิกฺขาปทานิ ยาวชีวํ สมาทิยามิ.

ข้าพเจ้าขอสมาทานศีล ๕ ตลอดชีวิต

วิรัติ ๓ อย่าง

คำว่า "วิรัติ (วิรติ)" หมายถึง การงดเว้น เราจะตัดสินว่าบุคคลนั้นมีศีลหรือไม่ นอกจากดูที่เจตนาแล้วต้องดูที่วิรัติด้วย วิรัติมี ๓ อย่าง ดังนี้

๑. สมาทานวิรัติ คือ การงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ เป็นต้น ตั้งแต่ที่ได้สมาทานศีล

๒. สัมปัตตวิรัติ คือ การงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ เป็นต้น เมื่อประสบกับเหตุการณ์เฉพาะหน้า แม้ไม่ได้สมาทานศีลมาก่อน

๓. สมุจเฉทวิรัติ คือ การงดเว้นการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ เป็นต้น โดยเด็ดขาด ของพระอริยบุคคลทั้งหลาย ตั้งแต่ที่ได้บรรลุมรรคผล พึงทราบว่าวิรัติที่ประกอบด้วยอริยมรรคนั่นแหละชื่อว่าสมุจเฉทวิรัติ

สำหรับปุถุชนนั้นมีวิรัติได้เพียง ๒ อย่างเท่านั้น คือ สมาทานวิรัติ และสัมปัตตวิรัติ เมื่อมีวิรัติอย่างหนึ่งก็ชื่อว่าเป็นผู้มีศีล

ศีลสามัญและอธิศีล

เมื่อว่าโดยคุณภาพแล้ว อาจจำแนกศีลได้เป็น ๒ อย่าง ดังนี้

๑. ศีลสามัญ คือ ศีล ๕ ศีล ๘ เป็นต้น ที่มีการปฏิบัติกันนอกพระพุทธศาสนา หรือในพระพุทธศาสนา แต่มีเป้าหมายเพียงต้องการให้มีความสงบสุข ไม่เดือดเนื้อร้อนใจ และช่วยให้ไปเกิดในสุคติ

๒. อธิศีล คือ ศีลอันยิ่ง ได้แก่ ศีลของบุคคลผู้ถึงไตรสรณะ (พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์) และเป็นไปเพื่อมรรค ผล นิพพาน

อนึ่ง อธิศีลที่เป็นฐานของอธิจิตหรือสมาธิ และเป็นไปเพื่อมรรค ผล นิพพานนั้น หมายเอาปาริสุทธิศีล ๔ ดังนี้ คือ

(๑) ปาฏิโมกขสังวรศีล ได้แก่ ศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ ศีล ๒๒๗ เป็นต้น อันเป็นศีลหลักของบุคคลนั้นๆ

(๒) อินทรียสังวรศีล ได้แก่ การสำรวมอินทรีย์ ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ให้ยินดียินร้าย ในเวลาที่เห็นรูป ได้ยินเสียง ได้กลิ่น รู้รส รู้สิ่งสัมผัสทางกาย และรู้ธรรมารมณ์ทางใจ

(๓) อาชีวปาริสุทธิศีล ได้แก่ การเลี้ยงชีพที่บริสุทธิ์ โดยเว้นจากมิจฉาอาชีวะทั้งหลาย

(๔) ปัจจยสันนิสสิตศีล ได้แก่ การพิจารณาปัจจัย ๔ ก่อนที่จะบริโภคใช้สอย

การเจริญภาวนา

คำว่า "ภาวนา" มีความหมายเป็น ๒ นัย คือ

๑. ภาวนา ที่มีความหมายอย่างกว้าง หมายถึงการเจริญกุศลต่างๆ ที่นอกจากทานและศีล เช่น การฟังธรรม การแสดงธรรม การสวดมนต์ เป็นต้น เหล่านี้ก็เรียกว่า ภาวนา ได้

๒. ภาวนา ที่มีความหมายอย่างแคบ หมายถึง สมถภาวนา และวิปัสสนาภาวนา

สมถภาวนา

ในการเจริญภาวนานั้น มีหลักใหญ่ๆ อยู่ ๒ อย่าง คือ

๑. สมถภาวนา คือ ภาวนาที่ทำให้เกิดสมาธิ จนกระทั่งบรรลุฌาน อภิญญา

๒. วิปัสสนาภาวนา คือ ภาวนาที่ทำให้เกิดปัญญาเห็นไตรลักษณ์ จนกระทั่งบรรลุมรรค ผล นิพพาน

ความจริง การเจริญภาวนาก็คือการฝึกจิตนั่นเอง การฝึกจิตนี้ต้องมีอารมณ์กรรมฐาน และมีสติไปกำหนดอารมณ์กรรมฐานนั้น เปรียบเหมือนการฝึกลูกวัวเพื่อใช้งาน ต้องใช้เชือกผูกลูกวัวไว้กับหลักแล้วจึงค่อยๆ ฝึกไป ในข้ออุปมานี้ อารมณ์กรรมฐานเปรียบเหมือนหลัก, สติเปรียบเหมือนเชือก, จิตเปรียบเหมือนลูกวัว

กรรมฐานที่ใช้เจริญสมถภาวนา เรียกว่า สมถกรรมฐาน มี ๔๐ อย่าง คือ กสิณ ๑๐ อสุภะ ๑๐ อนุสสติ ๑๐ พรหมวิหาร ๔ อาหาเรปฏิกูลสัญญา ๑ จตุธาตุววัตถาน ๑ และอรูปกรรมฐาน ๔ เหตุที่มีมากถึง ๔๐ นั้น เนื่องจากคนเรามีจริตและอัธยาศัยต่างกัน ในการเจริญภาวนาต้องเลือกกรรมฐานให้เหมาะกับจริตและอัธยาศัย หรือความถนัดของตนจึงจะได้ผล

จริต คือ ความประพฤติที่โดดเด่น เป็นไปโดยมากของบุคคล มี ๖ อย่าง และควรทราบกรรมฐานที่เหมาะกับจริตนั้นๆ ดังนี้

๑. ผู้มีราคจริต ควรเจริญอสุภะ ๑๐ และกายคตาสติ

๒. ผู้มีโทสจริต ควรเจริญพรหมวิหาร ๔ และวัณณกสิณ ๔

๓. ผู้มีโมหจริต ควรเจริญอานาปานสติ

๔. ผู้มีสัทธาจริต ควรเจริญอนุสสติ ๖ ข้างต้น (ข้อ ๑-๖)

๕. ผู้มีพุทธิจริต ควรเจริญมรณานุสสติ อุปสมานุสสติ อาหาเรปฏิกูลสัญญา และจตุธาตุววัตถาน

๖. ผู้มีวิตกจริต ควรเจริญอานาปานสติ

สำหรับกรรมฐานที่เหลือเหมาะแก่ทุกจริต อย่างไรก็ตาม ควรเลือกกรรมฐานไว้สักอย่างหนึ่งเป็นกรรมฐานคู่ตัวเหมือนมีอาวุธคู่กาย สามารถใช้ได้ทุกที่ทุกเวลา เช่น ในคราวที่มีจิตใจฟุ้งซ่าน ในคราวที่มีความทุกข์ ในยามเจ็บป่วย ในคราวคับขันอันตราย หรือแม้กระทั่งในเวลาใกล้ตาย ก็สามารถเจริญกรรมฐานนั้นได้

คนที่เคยฝึกจิตไว้แล้วย่อมช่วยตัวเองได้ในสถานการณ์เหล่านั้น เปรียบเหมือนคนที่หัดว่ายน้ำไว้แล้ว เมื่อตกน้ำก็ช่วยตัวเองได้ ไม่จมน้ำ

วิธีเจริญสมถภาวนา

กรรมฐานอย่างหนึ่งที่มีประโยชน์มาก และปฏิบัติได้ทุกที่ทุกเวลา คือ อานาปานสติ หรือการกำหนดลมหายใจเข้าออก ฉะนั้นจะแสดงวิธีเจริญอานาปานสตินี้เป็นตัวอย่าง โดยสังเขป

แบบที่ ๑

ในการกำหนดลมหายใจเข้าออกนี้ ให้ตั้งสติไว้ที่ปลายจมูกตรงที่ลมหายใจกระทบ (ลองหายใจแรงๆ ดูก็จะรู้ว่าลมกระทบตรงไหน) แล้วคอยสังเกตลมหายใจเข้าออกเท่านั้น อย่าไปสนใจสิ่งอื่น เมื่อหายใจเข้าก็รู้ว่าเข้า หายใจออกก็รู้ว่าออก เปรียบเหมือนคนเฝ้าประตูที่คอยดูแต่คนเข้าออกโดยไม่สนใจสิ่งอื่น ทำไปเรื่อยๆ จนกว่าใจจะสงบเป็นสมาธิ

แบบที่ ๒

แต่สำหรับคนที่มีจิตใจว้าวุ่นฟุ้งซ่าน คิดถึงเรื่องนั้นเรื่องนี้อยู่เรื่อย ควรใช้วิธีนับลมหายใจเข้ามาช่วย โดยตอนแรกให้นับเป็นคู่ๆ ดังนี้ เมื่อหายใจเข้าให้นับ ๑ หายใจออกก็นับ ๑, หายใจเข้านับ ๒ หายใจออกนับ ๒, หายใจเข้านับ ๓ หายใจออกนับ ๓, หายใจเข้านับ ๔ หายใจออกนับ ๔, หายใจเข้านับ ๕ หายใจออกนับ ๕

จากนั้นกลับมาเริ่มต้นใหม่และเพิ่มขึ้นไปเป็น ๖ - ๖, เริ่มต้นใหม่และเพิ่มขึ้นไปเป็น ๗ - ๗, เริ่มต้นใหม่และเพิ่มขึ้นไปเป็น ๘ - ๘, เริ่มต้นใหม่และเพิ่มขึ้นไปเป็น ๙ - ๙, เริ่มต้นใหม่และเพิ่มขึ้นไปเป็น ๑๐ - ๑๐ โปรดดูรูปข้างล่างนี้

๑-๑, ๒-๒, ๓-๓, ๔-๔, ๕-๕

๑-๑, ๒-๒, ๓-๓, ๔-๔, ๕-๕, ๖-๖

๑-๑, ๒-๒, ๓-๓, ๔-๔, ๕-๕, ๖-๖, ๗-๗

๑-๑, ๒-๒, ๓-๓, ๔-๔, ๕-๕, ๖-๖, ๗-๗, ๘-๘

๑-๑, ๒-๒, ๓-๓, ๔-๔, ๕-๕, ๖-๖, ๗-๗, ๘-๘, ๙-๙

๑-๑, ๒-๒, ๓-๓, ๔-๔, ๕-๕, ๖-๖, ๗-๗, ๘-๘, ๙-๙, ๑๐-๑๐

เมื่อจบแล้วก็ขึ้นต้นใหม่ (พึงทราบว่าในการนับนั้นไม่ควรนับต่ำกว่า ๕ เพราะจิตใจไม่ค่อยตั้งมั่นเป็นสมาธิได้ยาก และไม่ควรนับเกิน ๑๐ เพราะอาจทำให้สับสน จิตใจพะวงกับการนับเกินไปเป็นสมาธิได้ยากเช่นเดียวกัน) ทำอย่างนี้ไปเรื่อยๆ จนกระทั่งใจเริ่มสงบ ลมหายใจแผ่วเบาลง ให้เปลี่ยนมานับเดี่ยว ดังนี้คือ เมื่อหายใจเข้า-ออกนับ ๑, หายใจเข้า-ออกนับ ๒, หายใจเข้า-ออกนับ ๓, หายใจเข้า-ออกนับ ๔, หายใจเข้า-ออกนับ ๕ จากนั้นกลับมาเริ่มต้นใหม่แล้วค่อยๆ เพิ่มขึ้นไปทีละหลักเป็น ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ตามนัยก่อน ดังนี้

๑ ๒ ๓ ๔ ๕

๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖

๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗

๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘

๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙

๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐

เมื่อจบแล้วก็ขึ้นต้นใหม่ ทำอย่างนี้ไปเรื่อยๆ จนกระทั่งใจสงบ ลมหายใจแผ่วเบามาก ให้ทิ้งการนับ เพียงแต่สังเกตที่ลมหายใจเข้าออกเท่านั้น คือเมื่อหายใจเข้าก็รู้ว่าเข้า หายใจออกก็รู้ว่าออก ทำต่อไปเรื่อยๆ จนกระทั่งใจสงบเป็นสมาธิ

แบบที่ ๓

อีกนัยหนึ่ง นับ ๑ - ๑๐ ดังนี้ เข้า ๑ ออก ๒, เข้า ๓ ออก ๔, เข้า ๕ ออก ๖, เข้า ๗ ออก ๘, เข้า ๙ ออก ๑๐ เมื่อจบแล้วก็ขึ้นต้นใหม่ ทำอย่างนี้ไปเรื่อยๆ จนกระทั่งใจสงบเป็นสมาธิ

แบบที่ ๔

ใช้คำว่า "พุทโธ" มาประกอบกับลมหายใจเข้าออก ดังนี้ หายใจเข้า ว่า "พุท" หายใจออก ว่า "โธ" (ใช้คำว่า "พุท" แทนคำว่า "เข้า" และใช้คำว่า "โธ" แทนคำว่า "ออก")

วิธีต่างๆ เหล่านี้เป็นเพียงเทคนิคเท่านั้นเอง ที่มีหลายแบบก็เพื่อให้ผู้ปฏิบัติเลือกใช้วิธีใดวิธีหนึ่งได้ตามอัธยาศัยหรือความถนัดแต่ทั้งหมดนี้ล้วนมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ เพื่อให้มีสติอยู่กับลมหายใจเข้าออกเท่านั้น ไม่ไปคิดถึงเรื่องอื่น ถ้าจิตตั้งมั่นอยู่กับกรรมฐานอย่างเดียวโดยไม่ไปคิดถึงเรื่องอื่นก็เรียกว่ามีสมาธิแล้ว

สมาธิ ๓ ระดับ

สมาธิที่เกิดจากการเจริญสมถภาวนา มี ๓ ระดับ ดังนี้

๑. ขณิกสมาธิ คือ สมาธิชั่วขณะ ตอนที่เริ่มเป็นสมาธิใหม่ๆ

๒. อุปจารสมาธิ คือ สมาธิใกล้ฌาน เป็นสมาธิที่ดิ่งลึกต่อเนื่องยาวนาน มีความสุขความเพลิดเพลิน

๓. อัปปนาสมาธิ คือ สมาธิที่แนบแน่นกับอารมณ์ เป็นสมาธิที่ถึงฌาน สามารถข่มนิวรณ์ (กิเลส) ได้อย่างราบคาบ มีความสุขความเพลิดเพลินยิ่งกว่าอุปจารสมาธิ ผู้ที่มีความชำนาญในฌานสามารถเข้าฌานได้ตลอดวันหรืออาจเข้าฌาน ๓ วัน ๕ วัน ๗ วัน ก็ได้

ฌานสมาบัติ มี ๘ คือ รูปฌาน ๔ และอรูปฌาน ๔

วิปัสสนาภาวนา

วิปัสสนา คือ ปัญญาที่เห็นโดยพิเศษหรือเห็นโดยอาการต่างๆ คือ เห็นรูปนามโดยความเป็นอนิจจัง (ไม่เที่ยง), ทุกขัง (เป็นทุกข์), อนัตตา (ไม่ใช่ตัวตน) การเจริญวิปัสสนาเป็นการปฏิบัติธรรมเพื่อมรรค ผล นิพพาน เพื่อความพ้นทุกข์

กรรมฐานที่ใช้เจริญวิปัสสนา เรียกว่า วิปัสสนากรรมฐาน มีหลายอย่าง เช่น ขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘ เป็นต้น แต่เมื่อย่อลงแล้วเหลือ ๔ อย่าง คือ กาย เวทนา จิต ธรรม เมื่อย่อลงอีกเหลือเพียง ๒ อย่างเท่านั้น คือ รูป และ นาม

รูป-นาม คืออะไร

รูป คือ สิ่งที่แตกสลายไป เพราะถูกปัจจัยที่ขัดแย้งกันเบียดเบียนทำลาย ได้แก่ รูป ๒๘ หรือรูปขันธ์

นาม คือ สิ่งที่น้อมไปหาอารมณ์ เพื่อรู้อารมณ์นั้นๆ ได้แก่ จิตและเจตสิก หรือนามขันธ์ ๔ คือ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ

วิธีสังเกต รูป-นาม อย่างง่ายๆ

รูป = สิ่งที่ไม่สามารถรู้อะไรได้ มีแต่ถูกรู้อย่างเดียว (คือถูกนามรู้)

นาม = สิ่งที่สามารถรู้สิ่งต่างๆ ได้ คือ รู้รูปและรู้ตัวเองได้ นอกจากนี้ยังรู้นิพพานและบัญญัติได้ด้วย แต่นิพพานและบัญญัติไม่ใช่อารมณ์ของวิปัสสนา

วิธีเจริญวิปัสสนาภาวนา

บุคคลที่เจริญอานาปานสติจนได้ฌานแล้ว หากต้องการเจริญวิปัสสนาต่อไป ให้เข้าฌานก่อนแล้วออกจากฌาน หลังจากนั้นพิจารณาองค์ฌานโดยความเป็นไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง (ไม่เที่ยง) ทุกขัง (เป็นทุกข์) อนัตตา (เป็นอนัตตา)

อีกอย่างหนึ่ง อานาปานสตินี้เจริญเป็นวิปัสสนาโดยตรงก็ได้ คือ พิจารณาว่าลมหายใจเข้าออกนี้เป็นรูปอย่างหนึ่ง ซึ่งเกิดจากจิต มีจิตเป็นปัจจัย มีการเกิดขึ้นและดับไป ไม่มีแก่นสาร เช่น ขณะที่หายใจออก ลมหายใจเข้าก็ดับไปแล้ว ขณะที่หายใจเข้า ลมหายใจ

ออกก็ดับไปแล้ว เป็นดังนี้เรื่อยไป แสดงว่าลมหายใจเข้าออกนี้ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เมื่อพิจารณาอย่างนี้เนืองๆ ในขณะที่มีความพร้อม คือสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ อินทรีย์แก่กล้า วิปัสสนาญาณก็เกิดขึ้นเห็นไตรลักษณ์อย่างชัดเจนและละกิเลสได้เด็ดขาด ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า "เมื่อจิตตั้งมั่นย่อมรู้เห็นตามความเป็นจริง เมื่อรู้เห็นตามความเป็นจริงย่อมเบื่อหน่าย เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัดจิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นย่อมมีญาณรู้ว่าหลุดพ้นแล้ว"

เพราะฉะนั้นวิปัสสนาจึงชื่อว่าเป็นเหตุดับกิเลสและดับทุกข์ได้หมดสิ้น หรือจะพูดว่าวิปัสสนาเป็นเหตุให้ถึงนิพพานก็ได้ เพราะนิพพานก็คือที่ดับกิเลสและดับทุกข์ทั้งปวง

เทศน์มหาชาติ

การเทศน์มหาชาติ คือ การเทศน์เรื่องเวสสันดรชาดก อันเป็นอดีตชาติของพระพุทธเจ้าพระชาติหนึ่ง เมื่อครั้งเป็นพระโพธิ-สัตว์บำเพ็ญบารมีอยู่ ซึ่งในพระชาตินี้พระองค์ยิ่งด้วยทานบารมี เวสสันดรชาดกนี้ ในพระไตรปิฎกมีเพียงคำฉันท์หรือคาถาที่เป็นใจความสำคัญ ๑,๐๐๐ คาถา ส่วนเนื้อเรื่องที่เป็นรายละเอียดมีอยู่ในอรรถกถา (คัมภีร์ที่อธิบายพระไตรปิฎก) ต่อมาโบราณาจารย์ของไทยได้เก็บความจากพระไตรปิฎก และอรรถกถามาเรียบเรียงใหม่เป็นเทศนาโวหาร เพื่อใช้เทศน์ในโอกาสต่างๆ เรียกว่า เทศน์มหาชาติ แบ่งเนื้อหาออกเป็น ๑๓ กัณฑ์ มีเนื้อความโดยสังเขป ดังนี้

๑. **กัณฑ์ทศพร** กล่าวถึงพระนางผุสดีเทพกัญญามเหสีของท้าวสักกเทวราชหรือพระอินทร์ได้หมดอายุขัยลง จำต้องจุติจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ท้าวสักกเทวราชได้ให้พรแก่พระนาง พระนางจึงขอพร ๑๐ ประการ คือ ๑. ขอให้ไปเกิดในกรุงมัททราช แคว้นสีพี ๒. มีตาดำสนิท ๓. มีขนคิ้วดำสนิท ๔. มีชื่อว่าผุสดี ๕. ได้พระโอรส ๖. ครรภ์ไม่นูน ๗. ถันไม่คล้อย ๘. ผมไม่หงอก ๙. มีผิวละเอียด ๑๐. สามารถปล่อยนักโทษประหารได้

ครั้นจุติลงมาเกิดในโลกมนุษย์แล้ว พระนางได้รับพร ๙ ประการก่อน ยังขาดแต่พระโอรส ท้าวสักกะจึงไปเชิญพระโพธิ-สัตว์ให้จุติลงไปเกิดในครรภ์ของพระนาง

๒. **กัณฑ์หิมพานต์** มีเนื้อความย่อว่า พระนางผุสดีอัครมเหสีของพระเจ้าสญชัยแห่งกรุงเชตุดร ได้ประสูติพระโอรสที่ตรอกของเหล่าพ่อค้าขณะเสด็จประพาสพระนคร ด้วยเหตุนี้จึงตั้งชื่อพระโอรสว่า "เวสสันดร" ซึ่งแปลว่า ตรอกพ่อค้า เมื่อพระเวสสันดรมีพระชนมายุ ๑๖ พรรษาได้อภิเษกสมรสกับพระนางมัทรี และมีพระโอรสพระนามว่า ชาลี กับพระธิดาพระนามว่า กัณหา

พระเวสสันดรนั้น โปรดในการบริจาคทานตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ จึงทรงบริจาคทานอยู่เสมอ ครั้งหนึ่งได้พระราชทานช้างมงคลคู่บ้านคู่เมืองชื่อว่า ปัจจัยนาค หรือปัจจัยนาเคนทร์ ให้แก่พราหมณ์ ๘ คนที่มาจากแคว้นกลิงคะ ซึ่งตั้งใจมาขอช้างมงคลนั้นเพื่อให้ไปช่วยดับทุกข์เข็ญที่เกิดจากฝนแล้ง และข้าวยากหมากแพงในบ้านเมืองของตน เป็นเหตุให้ชาวเมืองสีพีทั้งหลายไม่พอใจพระเวสสันดร พากันไปประท้วงต่อพระราชาและขอให้เนรเทศพระเวสสันดรออกจากพระนคร เมื่อพระนางมัทรีทราบเรื่องราวก็ทรงปลอบโยนพระเวสสันดรให้เบาพระทัย ด้วยการพรรณนาถึงป่าหิมพานต์ว่ามีความน่ารื่นรมย์อย่างยิ่ง เหมือนกับพระองค์เคยเสด็จไปประทับที่นั่นมาแล้ว ฉะนั้น

๓. **ทานกัณฑ์** มีเนื้อความย่อว่า พระเจ้าสญชัยจำต้องเนรเทศพระเวสสันดรตามคำกล่าวโทษของชาวเมือง ซึ่งพระเวสสันดรก็ยอมรับโทษในครั้งนี้แต่โดยดี แต่ขอเวลาอยู่ในเมืองอีก ๑-๒ วัน เพื่อบริจาคมหาทานที่เรียกว่า สัตตสดกมหาทาน ก่อน

หลังจากนั้นจึงจะออกจากเมืองไป สัตตสดกมหาทาน คือการบริจาคทาน ๗ อย่างๆ ละ ๗๐๐ ได้แก่ ช้าง ๗๐๐ เชือก ม้า ๗๐๐ ตัว รถ ๗๐๐ คัน สตรี ๗๐๐ คน โคนม ๗๐๐ ตัว ทาสชาย ๗๐๐ คน ทาสหญิง ๗๐๐ คน เมื่อพระเวสสันดรบริจาคมหาทานเสร็จแล้ว ก็เสด็จออกจากพระนครไปด้วยรถม้า โดยมีพระนางมัทรี พระโอรส และพระธิดาตามเสด็จไปด้วย ในระหว่างทางก็มีพราหมณ์ทั้งหลาย วิ่งมาขอม้าบ้าง รถบ้าง พระองค์ก็พระราชทานไปจนหมด ในที่สุด พระองค์และพระนางมัทรีก็ต้องทรงอุ้มพระโอรส และพระธิดา เสด็จต่อไปด้วยพระบาท

๔. **กัณฑ์วนประเวศน์** (การเข้าป่า) มีเนื้อความย่อว่า พระเวสสันดร พระนางมัทรี พระโอรส และพระธิดา ได้ทรงดำเนินไปตามทางที่มุ่งไปสู่ป่าเขาวงกต เมื่อเสด็จมาถึงเมืองเจตรัฐซึ่งอยู่ระหว่างทางนั้น พระเจ้าเจตราชกษัตริย์ของเมืองนี้ได้เสด็จมาต้อนรับและทูลเชิญให้ครองเมืองร่วมกัน แต่พระเวสสันดรทรงปฏิเสธและบอกความประสงค์ว่าพระองค์จะไปบำเพ็ญพรตในป่าเขาวงกต พระเจ้าเจตราชจึงทรงแต่งตั้งพรานเจตบุตรให้เป็นผู้เฝ้าดูแลที่ปากทางเข้าป่า เพื่อป้องกันไม่ให้ใครไปรบกวน ๔ กษัตริย์ เมื่อทั้ง ๔ พระองค์เดินทางมาถึงเขาวงกตก็ทรงถอดเครื่องทรงออก เปลี่ยนเป็นเครื่องนุ่งห่มอย่างนักบวชดาบส ดาบสินี บำเพ็ญเพียรอยู่ในอาศรมที่พระอินทร์สร้างถวาย โดยพระนางมัทรีรับหน้าที่ออกไปหาผลไม้และเผือกมันมาเป็นอาหาร

๕. **กัณฑ์ชูชก** กล่าวถึงพราหมณ์เฒ่าชื่อว่า ชูชก ผู้มีรูปร่างอัปลักษณ์ มีอาชีพขอทาน ได้เที่ยวขอทานไปตามหมู่บ้านและเมืองต่างๆ หลายเมืองจนได้เงินมาเป็นจำนวนมากถึง ๑๐๐ กหาปณะ จึงนำเงินไปฝากพราหมณ์คนหนึ่งซึ่งเป็นสหายของตน จากนั้นก็ตระเวนขอทานต่อไปอีก และหายไปนาน ฝ่ายพราหมณ์ที่รับฝากเงินไว้ได้มีฐานะยากจนลง และคิดว่าชูชกคงจะตายไปแล้วจึงนำเงินนั้นออกมาใช้จ่ายจนหมด ต่อมาไม่นานชูชกก็กลับมาขอเงินคืน เมื่อไม่มีให้จึงได้ปรึกษากับนางพราหมณีผู้เป็นภรรยา แล้วตกลงกันยกลูกสาวชื่อว่า อมิตตดา ซึ่งมีรูปงามและอยู่ในวัยแรกรุ่นให้แก่ชูชกแทนเงินที่ใช้หมดไป ชูชกพานางอมิตตดาไปอยู่กินด้วยกันที่หมู่บ้านทุนนวิฐ แคว้นกลิงคะ นางอมิตตดานั้นได้ปฏิบัติต่อชูชกสามีแก่เป็นอย่างดี จนพวกพราหมณ์ในหมู่บ้านนั้นต่างชื่นชมนางแล้วหันมาด่าว่าภรรยาของตนว่าไม่ปฏิบัติต่อสามี เหมือนอย่างนางอมิตตดา ภรรยาของพราหมณ์เหล่านั้นก็พากันโกรธเคืองนางอมิตตดา และด่าว่าตบตีในที่ต่างๆ เวลานางออกไปทำงานนอกบ้าน เมื่อเป็นเช่นนี้นางจึงคับแค้นใจไม่ยอมออกไปทำงานนอกบ้าน และบอกให้ชูชกไปขอสองกุมาร คือ ชาลีและกัณหา มาเป็นคนรับใช้ มิฉะนั้นจะไม่อยู่ด้วย ชูชกจึงจำใจต้องเดินทางไปขอสองกุมาร

๖. **กัณฑ์จุลพน** (ป่าเล็ก) มีเนื้อความย่อว่า ชูชกได้เสบียงที่นางอมิตตดาจัดเตรียมไว้ให้แล้วก็ออกเดินทางลัดเลาะไปในป่าเล็กจนถึงปากทางเข้าเขาวงกต เมื่อพบพรานเจตบุตรที่เฝ้าปากทางอยู่

จึงใช้กลอุบายชูกลักพริกขึ้นและบอกว่าเป็นพระราชสาส์น ตนเป็นราชทูตของพระเจ้าสญชัยมาทูลเชิญพระเวสสันดรเสด็จกลับเมือง เพราะได้รับพระราชทานอภัยโทษแล้ว พรานเจตบุตรหลงเชื่อจึงชี้ทางให้ โดยบอกให้ไปยังอาศรมของอัจจุตฤาษีที่อยู่ถัดไปก่อนแล้วจึงค่อยเดินทางต่อไปยังเขาวงกต

๗. **กัณฑ์มหาพน** (ป่าใหญ่) มีเนื้อความย่อว่า ชูชกเดินทางเข้าป่าใหญ่ผ่านป่าไม้นานาชนิดไปจนพบอัจจุตฤาษี ก็หลอกพระฤาษีอีกว่าจะมาสนทนาธรรมกับพระเวสสันดร พระฤาษีหลงเชื่อจึงชวนให้พักค้างคืนก่อนเพราะเป็นเวลาเย็นแล้ว รุ่งเช้าพระฤาษีได้ให้ผลไม้และพาเดินชมป่าเขาลำเนาไพร พร้อมทั้งบอกระยะทาง สภาพป่าแล้วชี้ทางไปเขาวงกตให้แก่ชูชก

๘. **กัณฑ์กุมาร** มีเนื้อความย่อว่า ชูชกเดินทางมาถึงอาศรมของเวสสันดรที่เขาวงกตแล้วคิดว่า ถ้าเข้าไปขอสองกุมารตอนที่พระนางมัทรียังอยู่ก็จะไม่สำเร็จ เพราะธรรมดาแม่ย่อมรักลูกเท่าชีวิต พระนางคงไม่ยอมยกสองกุมารให้เป็นแน่ จึงพักหลับนอนบนค่าคบไม้ในที่ไม่ไกลก่อน พอรุ่งขึ้นเช้าวันใหม่ เมื่อพระนางมัทรีเข้าป่าหาผลไม้แล้ว ชูชกจึงเข้าไปทูลขอสองกุมารกับพระเวสสันดร พระองค์ก็ประทานให้แก่ชูชก ฝ่ายสองกุมารได้ยินเข้าก็ตกใจกลัวหนีลงไปซ่อนตัวในสระบัว พระเวสสันดรตามไปพบจึงทรงเรียกให้ขึ้นมาแล้วตรัสว่า“มิใช่พระองค์ไม่ทรงรักสองกุมาร แต่พระองค์ทรงรักพระโพธิญาณยิ่งกว่า ขอให้พระกุมารทั้งสองเป็นดังนาวา

ให้พระองค์บำเพ็ญบารมีได้สำเร็จด้วยเถิด” พระชาลีและพระกัณหาเข้าพระทัยที่พระราชบิดาตรัสจึงยอมขึ้นมา

เมื่อทรงมอบสองกุมารให้แก่ชูชกแล้ว พระเวสสันดรทรงตั้งค่าตัวสองกุมารไว้ว่า ผู้ใดจะไถ่ตัวชาลีกุมารต้องให้ทองคำพันลิ่มแก่ชูชก และผู้ใดจะไถ่ตัวกัณหากุมารีต้องให้ทาส ทาสี ช้าง ม้า โค ทองคำ อย่างละ ๑๐๐ แก่ชูชก ด้วยทรงหวังว่ากษัตริย์มหาศาลเช่นพระอัยยกา (ปู่) ของสองกุมารเท่านั้นจึงจะสามารถไถ่ตัวได้

๙. **กัณฑ์มัทรี** มีเนื้อความย่อว่า รุ่งเช้าพระนางมัทรีเสด็จออกไปหาผลไม้เผือกมันในป่าเช่นทุกวัน แต่วันนี้เกิดเหตุประหลาดหลายอย่าง คือ เสียมตกจากพระหัตถ์ กระเช้าตกจากพระอังสา (บ่า) พระเนตรเบื้องขวาเขม่น ทิศทั้งปวงก็มืดมัว ผลไม้เผือกมันก็ช่างหายาก ไม่มีให้เก็บเหมือนวันก่อนๆ แต่ก็ยังพอหาได้บ้าง พระนางจึงรีบเสด็จกลับด้วยเกรงว่าจะมีภัยอันตรายแก่พระเวสสันดร ชาลีและกัณหา พอเดินทางมาถึงช่องเขาก็พบกับราชสีห์ เสือโคร่ง และเสือเหลือง นอนขวางทางอยู่อีก พระนางจึงก้มกราบวิงวอนขอทางความจริง สัตว์เหล่านั้นเป็นเทวดาที่แปลงกายมา เพื่อช่วยให้พระเวสสันดรบริจาคปุตตทานได้สำเร็จเมื่อสัตว์เหล่านั้นหลีกทางให้แล้ว พระนางจึงรีบเสด็จกลับอาศรม

ครั้นมาถึงอาศรมไม่พบชาลีและกัณหา พระนางก็เที่ยวตามหาสองกุมารจนทั่วแต่ก็ไม่พบ เมื่อทราบว่าพระเวสสันดรทรงยกสองกุมารให้แก่พราหมณ์เฒ่าชูชกไปแล้ว พระนางก็ทรงโทมนัส

โศกาดูรจนถึงกับสลบไป หลังจากฟื้นคืนสติกลับมา และทราบความประสงค์ของพระเวสสันดรแล้ว พระนางก็ทรงอนุโมทนาต่อทานนั้น

๑๐. **กัณฑ์สักกบรรพ** กล่าวถึงท้าวสักกเทวราช หรือพระอินทร์เกรงว่าจะมีคนมาขอพระนางมัทรีไปอีก แล้วจะไม่มีใครปรนนิบัติพระเวสสันดร ทำให้พระองค์ทรงลำบากยิ่งขึ้น จึงได้แปลงกายเป็นพราหมณ์ชรามาทูลขอพระนางมัทรี ซึ่งพระเวสสันดรก็ทรงยินดียกให้ เมื่อได้รับแล้วก็มิได้พาไป แต่กลับถวายคืนแก่พระเวสสันดร โดยห้ามมิให้พระองค์ประทานพระนางมัทรีแก่ผู้ใดอีก จากนั้นก็แสดงให้รู้ว่าพระองค์คือท้าวสักกเทวราช พร้อมทั้งประทานพร ๘ ประการแก่พระเวสสันดร ดังนี้ คือ ๑. ให้ได้รับอภัยโทษ ๒. ให้ได้ปล่อยนักโทษประหาร ๓. ให้เป็นที่พึ่งของชาวแว่นแคว้น ๔. ให้มั่นคงในพระเทวี ไม่ลุ่มหลงสตรีอื่น ๕. ให้ได้พบกับพระโอรสและพระธิดา ๖. ให้มีทรัพย์บริจาคทานไม่หมดสิ้น ๗.ให้มีฝนรัตนะ ๗ ประการตกในกรุงสีพี ขณะเสด็จถึงพระนคร ๘. ให้ได้สำเร็จพระโพธิญาณสมความปรารถนา ในอนาคตกาล

๑๑. **กัณฑ์มหาราช** มีเนื้อความย่อว่า ฝ่ายชูชกได้พาสองกุมารเดินทางมุ่งหน้าไปยังเมืองกลิงคราษฎร์บ้านเดิมของตน แต่กลับหลงทางไปจนถึงเมืองสีพี ขณะจูงสองกุมารเดินผ่านหน้าพระลานนั้น พระเจ้าสญชัยทอดพระเนตรเห็นก็ทรงเฉลียวพระทัย จึงรับสั่งให้เรียกตัวมาสอบถาม ครั้นทรงทราบว่าสองกุมารนั้น คือชาลีและกัณหา

พระราชนัดดาของพระองค์เอง จึงขอไถ่ตัวสองกุมาร และพระราชทานรางวัลแก่ชูชกมากมาย ทั้งยังให้จัดเลี้ยงอาหารชั้นเลิศแก่ชูชกอีกด้วย ฝ่ายชูชกอดอยากมานานรับประทานไม่ยับยั้ง เป็นเหตุให้ไฟธาตุพิการ อาหารไม่ย่อย ถึงแก่ความตายในที่นั้นเอง

พระเจ้าสญชัยได้ทราบถึงความลำบากของพระเวสสันดรและพระนางมัทรี ประกอบกับชาวเมืองทั้งหลายก็หายโกรธพระเวสสันดรแล้ว เพราะแคว้นกลิงคะได้นำช้างปัจจัยนาเคนทร์มาคืนแล้ว หลังจากฝนตกต้องตามฤดูกาลพ้นจากความแห้งแล้ง ดังนั้นพระเจ้าสญชัยจึงทรงยกทัพไปเชิญพระเวสสันดรกลับพระนคร

๑๒. **กัณฑ์ฉกษัตริย์** มีเนื้อความย่อว่า พระเจ้าสญชัยพร้อมด้วยจตุรงคเสนาได้เดินทางมาถึงเขาวงกต จากนั้นพระองค์ก็เสด็จไปยังอาศรมของพระเวสสันดรก่อน แล้วพระนางผุสดี ชาลีและกัณหาจึงเสด็จตามเข้าไป เมื่อกษัตริย์ทั้ง ๖ ได้พบกันในกลางป่าโดยไม่คาดฝัน จึงเข้าสวมกอดกันแล้วก็ถึงวิสัญญีภาพล้มลง เพราะเกิดปีติตื้นตันอย่างยิ่ง ในขณะนั้นฝนโบกขรพรรษได้ตกลงมาทำให้ทุกพระองค์กลับฟื้นคืนสติ หลังจากนั้นพระเจ้าสญชัยได้ขอให้พระเวสสันดรลาผนวชและเสด็จกลับพระนคร

๑๓. **นครกัณฑ์** มีเนื้อความย่อว่า เมื่อพระเวสสันดรทรงลาผนวชเปลี่ยนเป็นเครื่องทรงกษัตริย์แล้ว ก็เสด็จกลับกรุงสีพีพร้อมด้วยกองทัพที่ยกไปรับพระองค์ ชาวเมืองได้มารอต้อนรับกันอย่างเนืองแน่น หลังจากนั้นพระองค์ก็ได้ขึ้นครองราชย์ทำให้ไพร่ฟ้า

ชาวประชาทั้งปวงมีความสุข ชาวเมืองต่างก็หมั่นให้ทานรักษาศีลตามพระเวสสันดร พระองค์ทรงตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม และทรงบริจาคทานอย่างสม่ำเสมอ จนพระชนมายุได้ ๑๒๐ พรรษา จึงสวรรคต แล้วไปบังเกิดเป็นท้าวสันดุสิตบนสวรรค์ชั้นดุสิต

รวมเวลาที่พระเวสสันดรพร้อมด้วยพระนางมัทรี พระโอรสและพระธิดา เสด็จออกไปอยู่ป่า ณ เขาวงกตเป็นเวลา ๑ ปี ๑๕ วัน

ในตอนท้ายของเวสสันดรชาดก พระพุทธเจ้าทรงประชุมชาดก คือยกบุคคลในอดีตนั้นมาเชื่อมโยงกับบุคคลในปัจจุบัน (สมัยพุทธกาล) ว่า

- พราหมณ์ชูชกในกาลนั้น เป็นภิกษุชื่อว่าเทวทัตในกาลนี้
- นางอมิตตดาในกาลนั้น เป็นนางจิญจมาณวิกาในกาลนี้
- พรานเจตบุตรในกาลนั้น เป็นภิกษุชื่อว่าฉันนะในกาลนี้
- อัจจุตดาบสในกาลนั้น เป็นภิกษุชื่อว่าสารีบุตรในกาลนี้
- ท้าวสักกะในกาลนั้น เป็นภิกษุชื่อว่าอนุรุทธะในกาลนี้
- พระเจ้าสญชัยในกาลนั้น เป็นพระเจ้าสุทโธทนะในกาลนี้
- พระนางผุสสดีในกาลนั้นเป็นพระนางสิริมหามายาในกาลนี้
- พระนางมัททรีในกาลนั้น เป็นพระนางพิมพาในกาลนี้
- พระชาลีกุมารในกาลนั้น เป็นพระราหุลกุมารในกาลนี้
- พระกัณหาชินาในกาลนั้น เป็นภิกษุณีชื่อว่าอุบลวัณณาในกาลนี้
- ราชบริษัทในกาลนั้น เป็นพุทธบริษัทในกาลนี้
- พระเวสสันดรในกาลนั้น คือเราเอง ผู้เป็นสัมมาสัมพุทธเจ้าในกาลนี้

การฟังเทศน์มหาชาตินี้ควรจับสาระสำคัญและเกร็ดความรู้ต่างๆ ในเวสสันดรชาดก นอกจากนี้ ก็ยังมีตัวอย่างทั้งที่ดีและไม่ดีซึ่งเราจะต้องรู้จักแยกแยะแล้วเลือกนำมาประพฤติปฏิบัติ

สาระสำคัญในเวสสันดรชาดก คือ การบำเพ็ญทานบารมีของพระโพธิสัตว์เพื่อการบรรลุโพธิญาณ ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ซึ่งจะต้องบำเพ็ญบารมี ๑๐ อย่าง คือ ทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมมบารมี ปัญญาบารมี วิริยบารมี ขันติบารมี สัจจบารมี อธิษฐานบารมี เมตตาบารมี อุเบกขาบารมี และต้องบำเพ็ญบารมีให้ครบถ้วน ๓๐ ทัศ คือ บารมี ๑๐ อุปบารมี ๑๐ ปรมัตถบารมี ๑๐

นอกจากนั้น การฟังเทศน์มหาชาติต้องมีโยนิโสมนสิการ คือ การทำใจโดยแยบคายหรือคิดอย่างฉลาดด้วย จึงจะได้บุญมาก ถ้ามิฉะนั้นอาจเป็นบาปก็ได้ เช่น ไปติเตียนพระเวสสันดรในกรณีที่ท่านบริจาคบุตรและภรรยา เพราะผู้ฟังบางคนใช้ความรู้สึกของตนมาตัดสินและวิพากษ์วิจารณ์ โดยไม่เข้าใจเหตุผลอย่างถ่องแท้

การที่พระเวสสันดรทรงบริจาคบุตรและภรรยานั้น เพราะท่านพิจารณาตรวจดูแล้วว่า พระโพธิสัตว์ผู้จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้านั้นต้องบำเพ็ญมหาบริจาค ๕ อย่าง คือ บริจาคทรัพย์ บริจาคอวัยวะ บริจาคบุตร บริจาคภรรยา และบริจาคชีวิต

หรือบางคนไปสรรเสริญชูชกก็มี ซึ่งการติเตียนผู้ที่ควรสรรเสริญก็ดี การสรรเสริญผู้ที่ควรติเตียนก็ดี ท่านว่าเป็นการสั่งสมโทษด้วยปาก

เรื่องผ้าป่า

ผ้าป่า หมายถึง ผ้าที่เขานำไปวางทอดไว้ เสมือนว่าเป็นผ้าที่ทิ้งอยู่ในป่า เพื่อให้ภิกษุชักเอาไปใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม ซึ่งอันนี้เป็นผ้าป่าแท้ที่มีมาแต่เดิม

ความจริง ผ้าป่าก็คือผ้าบังสุกุลอย่างหนึ่งนั่นเอง แต่ในภาษาไทยนิยมเรียกว่า"ผ้าป่า"

คำว่า บังสุกุล (ปังสุกูล) แปลว่า ผ้าที่เปรอะเปื้อน หมายถึงผ้าที่เขาทิ้งแล้ว ซึ่งอาจทิ้งไว้ในป่า ป่าช้า กองขยะหรือถนนหนทางเป็นต้น ผ้าบังสุกุลเป็นปัจจัยเครื่องอาศัยของภิกษุอย่างหนึ่ง ในบรรดาปัจจัยเครื่องอาศัย ๔ อย่าง ที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตไว้ คือ

๑. การเที่ยวบิณฑบาต

๒. การใช้ผ้าบังสุกุล

๓. การอาศัยอยู่โคนไม้

๔. การฉันยาดองด้วยน้ำมูตร

เหตุที่พระองค์ทรงอนุญาตเป็นปัจจัย ๔ เหล่านี้ เพราะเป็นของหาได้ง่ายด้วยตนเอง ถึงแม้ไม่มีลาภสักการะอื่นที่มีคนนำมาถวายก็ยังสามารถดำรงชีพและปฏิบัติธรรมให้พ้นทุกข์ได้ แต่ถ้ามีคนถวายอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย หรือยารักษาโรคที่ดีกว่านี้ก็ทรงอนุญาตให้รับได้

ในช่วงต้นพุทธกาล นับตั้งแต่พระพุทธเจ้าตรัสรู้เป็นต้นมา

ประมาณ ๒๐ ปี ภิกษุทุกรูปใช้ผ้าบังสุกุลเป็นเครื่องนุ่งห่มกันทั้งสิ้น ดังนั้นแต่ละรูปจึงต้องเที่ยวแสวงหาผ้ากันตามสถานที่ต่างๆ เช่น ป่าช้า กองขยะ ถนนหนทาง เป็นต้น โดยมากผ้าที่ได้มานั้นเปรอะเปื้อนสิ่งปฏิกูล บางทีก็เป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย จึงต้องนำมาซักให้สะอาด แล้วเก็บรวบรวมไว้จนกระทั่งมีจำนวนเพียงพอที่จะทำจีวรผืนใดผืนหนึ่งในบรรดาไตรจีวร แล้วจึงทำ ถ้าต้องการผ้านุ่งก็นำมาเย็บต่อๆ กันเป็นผ้านุ่ง ถ้าต้องการผ้าห่มก็นำมาเย็บต่อๆ กันเป็นผ้าห่ม อย่างนี้เป็นต้น ฉะนั้น จีวรของภิกษุจึงเป็นผ้าหลายชิ้นต่อกัน ซึ่งแต่ละชิ้นนั้นเรียกว่า “ขัณฑ์”

แม้แต่พระพุทธเจ้าเองบางคราวก็ทรงใช้บังสุกุลจีวรเหมือนกัน ดังมีเรื่องปรากฏมาว่า ครั้งหนึ่ง พระองค์ทรงนำผ้าที่คลุมศพนางปุณณทาสีมาจากป่าช้า ผ้านั้นเปรอะเปื้อนน้ำเหลืองน้ำหนอง และมีหนอนติดอยู่เป็นจำนวนมาก พระองค์ทรงสลัดหนอนเหล่านั้นออกแล้วนำมาซักด้วยพระองค์เอง เมื่อสะอาดดีแล้วก็ทรงใช้สอยผ้านั้น

ต่อมา ชาวบ้านเห็นว่าเป็นความลำบากของภิกษุทั้งหลายที่ต้องเที่ยวหาผ้าบังสุกุลกัน ประกอบกับพวกตนต้องการบุญด้วย จึงนำผ้าดีๆ ไปทอดไว้ในป่าบ้าง กองขยะบ้าง เพื่อให้ภิกษุมาชักเอาไปใช้ ซึ่งการที่ชาวบ้านนำผ้าไปวางทอดไว้ตามสถานที่ต่างๆ นี่เองจึงเป็นที่มาของผ้าป่า

พระพุทธานุญาตคหบดีจีวร

ต่อมาวันหนึ่ง หมอชีวกโกมารภัจได้นำผ้าสิไวยกะคู่หนึ่งมาถวายพระพุทธเจ้า และขอให้พระองค์ทรงอนุญาตคหบดีจีวรแก่ภิกษุทั้งหลาย พระองค์ก็ทรงอนุญาตด้วยพระดำรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตคหบดีจีวรแก่ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุรูปใดต้องการใช้บังสุกุลจีวรก็จงใช้บังสุกุลจีวร ภิกษุรูปใดต้องการใช้คหบดีจีวรก็จงใช้คหบดีจีวร แต่เราสรรเสริญการยินดีด้วยปัจจัยตามมีตามได้"

เมื่อคนทั้งหลายในเมืองราชคฤห์ได้ทราบข่าวว่าพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตคหบดีจีวรแก่ภิกษุทั้งหลาย ต่างพากันดีใจ ร่าเริงยินดีว่า "พวกเราได้โอกาสถวายทานบำเพ็ญบุญ" ดังนี้แล้ว จึงนำจีวรไปถวายแก่ภิกษุทั้งหลายกันเป็นจำนวนมาก

จีวร ๒ ประเภท

ตั้งแต่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตคหบดีจีวรเป็นต้นมา จีวรจึงมี ๒ ประเภท คือ

๑. บังสุกุลจีวร จีวรที่ภิกษุเที่ยวแสวงหาจากที่ต่างๆ มีป่าช้า กองขยะ เป็นต้น ด้วยตนเอง

๒. คหบดีจีวร จีวรที่มีคนถวาย และภิกษุรับจากมือของผู้ถวาย

ในจีวร ๒ ประเภทนี้ ภิกษุสามารถเลือกใช้จีวรอย่างใดอย่างหนึ่งได้ตามความประสงค์ แต่สำหรับภิกษุที่มีความมักน้อยสันโดษยังคงใช้บังสุกุลจีวรอย่างเดียว นอกจากนี้ ภิกษุที่สมาทานธุดงค์

ข้อถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร (ปังสุกูลิกะ) ก็ต้องใช้บังสุกุลจีวรเท่านั้น

ปัจจุบันนี้ มีผ้าบังสุกุลพิเศษอย่างหนึ่งที่ทำกันตามประเพณี คือ ผ้าบังสุกุลที่มีการทอดในงานศพ เพื่อให้ภิกษุมาพิจารณาแล้วชักเอาไปใช้ ซึ่งก็จัดเป็นบังสุกุลจีวรโดยอนุโลม

ผ้าป่าแท้-ผ้าป่าเทียม

ในเมืองไทยก็มีการนำผ้าไปทอดไว้ในป่า เพื่อให้ภิกษุมาชักเอาไปใช้เช่นเดียวกัน จึงเรียกว่า "ผ้าป่า" ต่อมาก็มีคนคิดวิธีทอดผ้าป่าแบบใหม่ขึ้นมาด้วยการจำลองป่า คือ ไปตัดต้นไม้เล็กๆ มาทำเป็นต้นผ้าป่าแล้วนำผ้าไปพาดไว้ พร้อมทั้งแขวนสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ด้วย นอกจากนี้ ก็ยังมีพวกข้าวสารอาหารแห้ง เป็นต้น เป็นบริวารผ้าป่า แล้วนำไปถวาย ณ วัดใดวัดหนึ่ง เรียกว่า "ทอดผ้าป่า" ฝ่ายภิกษุก็มาทำพิธีชักผ้าป่าพร้อมทั้งรับของบริวารไป

สมัยต่อมา การทอดผ้าป่านอกจากมีผ้าและสิ่งของต่างๆ แล้ว ก็นิยมถวายปัจจัย (เงิน) ด้วย

ภายหลัง มีการใช้ชื่อผ้าป่าไปทำอย่างอื่นอีก เช่น ทอดผ้าป่าหาเงินทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ทอดผ้าป่าหนังสือ ทอดผ้าป่าขยะรีไซเคิล เป็นต้น

ปัจจุบันนี้ การทอดผ้าป่ามีความหลากหลายมาก จึงมีทั้งผ้าป่าแท้และผ้าป่าเทียม ผ้าป่าแท้เป็นไฉน ? การนำผ้าไปทอดไว้ในป่าเพื่อให้ภิกษุมาชักเอาไปใช้นั่นแหละเป็นผ้าป่าแท้ เพราะจัดเป็นบังสุกุลจีวรอย่างหนึ่ง สำหรับการนำผ้าพร้อมทั้งของบริวารไป

ถวายภิกษุที่เรียกว่า "ทอดผ้าป่า" จัดเป็นผ้าป่าโดยอนุโลม เพราะไม่ได้ถวายผ้าด้วยมือตนเอง แต่ใช้วิธีกล่าวคำถวาย และภิกษุก็ไม่ได้รับกับมือผู้ถวาย แต่ใช้วิธีชักเอาไป อย่างไรก็ตาม ผ้าป่าแท้นั้นความสำคัญอยู่ที่ตัวผ้า ไม่ได้อยู่ที่ปัจจัย (เงิน) และของบริวาร แต่เดี๋ยวนี้กลับให้ความสำคัญที่ปัจจัย (เงิน) และของบริวารมากกว่า

ผ้าป่าเทียมเป็นไฉน ? คือ การใช้ชื่อผ้าป่าไปทำอย่างอื่น เช่น ทอดผ้าป่าหาเงินทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ เป็นต้น ซึ่งไม่เกี่ยวกับผ้าเลย หรือบางทีก็ไม่เกี่ยวกับพระภิกษุเลย

คำถวายผ้าป่า

(ที่นิยมใช้ในปัจจุบัน)

อิมานิ มะยัง ภันเต ปังสุกูละจีวะรานิ สะปะริวารานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ อิมานิ ปังสุกูละจีวะรานิ สะปะริวารานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ.

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอน้อมถวายผ้าบังสุกุลจีวร กับทั้งของบริวารทั้งหลายเหล่านี้แก่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับผ้าบังสุกุลจีวร กับทั้งของบริวารทั้งหลายเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนานเทอญ

ข้อควรทราบ

ความจริง ผ้าป่าหรือบังสุกุลจีวรไม่ใช่สังฆทาน จึงไม่ต้องกล่าวว่า “ขอถวายแก่สงฆ์” ถ้ากล่าวอย่างนี้ก็เป็นสังฆทานไป ไม่ใช่ผ้าป่าหรือบังสุกุลจีวร

คำถวายผ้าป่า

(อีกอย่างหนึ่ง)

อิมัง ภันเต ปังสุกูละจีวะรัง สะปะริวารัง ตุมหากัง เทมะ. ตุมเห อิมัง ปังสุกูละจีวะรัง สะปะริวารัง ปะฏิคคัณหาถ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ. อิทัง ปุญญัง นิพพานัสสะ ปัจจะโย โหตุ.

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอน้อมถวายผ้าบังสุกุลจีวรกับทั้งของบริวารนี้แก่ท่าน ขอท่านจงรับผ้าบังสุกุลจีวรกับทั้งของบริวารนี้ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์ และความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลายตลอดกาลนาน และขอบุญกุศลนี้จงเป็นปัจจัยแก่พระนิพพาน ในอนาคตกาลเทอญ

เรื่องกฐิน

กฐิน คือ ผ้าพิเศษที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายเฉพาะกาล

แต่โดยความหมายของศัพท์ คำว่า "กฐิน" มีอรรถว่า มั่นคง เพราะทำอานิสงส์ ๕ ประการให้มั่นคงภายในระยะเวลาที่กำหนด คือประมาณ ๕ เดือน อีกอย่างหนึ่ง มีความหมายว่า บัณฑิตทั้งหลาย มีพระพุทธเจ้า เป็นต้น สรรเสริญ

อาจารย์บางพวกกล่าวว่า กฐิน แปลว่า ไม้สะดึง คือไม้แบบสำหรับตัดจีวร

ความเป็นมาของกฐิน

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวันวิหาร เมืองสาวัตถี ภิกษุชาวเมืองปาฐา ๓๐ รูปปรารถนาจะไปเฝ้าพระองค์ในที่นั้น จึงพากันเดินทางไปยังเมืองสาวัตถีในเวลาใกล้เข้าพรรษา โดยมุ่งหวังจะให้ทันเข้าพรรษาที่เมืองสาวัตถีนั้น แต่เมื่อเดินทางมาถึงเมืองสาเกตซึ่งอยู่ระหว่างทาง ห่างจากเมืองสาวัตถีประมาณ ๖ โยชน์ วันเข้าพรรษาก็มาถึงเสียก่อน จึงเข้าจำพรรษาที่เมืองสาเกตนั่นเอง ครั้นออกพรรษาปวารณาแล้วก็รีบเดินทางต่อไปทันที ในขณะที่ฝนยังตกชุกอยู่ ภิกษุเหล่านั้นต้องบุกน้ำย่ำโคลน ฝ่าสายฝนไปด้วยความลำบากยิ่ง ร่างกายเปรอะเปื้อนโคลนตม ผ้านุ่งและผ้าห่ม

ก็เปียกน้ำเปื้อนโคลนจนหมองคล้ำคร่ำคร่า แต่ก็พยายามเดินทางไปจนถึงเมืองสาวัตถี

เมื่อไปถึงพระเชตวันวิหารได้เข้าเฝ้าแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงมีปฏิสันถารกับภิกษุเหล่านั้น ทรงไต่ถามถึงความเป็นอยู่ตลอดจนการเดินทาง ภิกษุเหล่านั้นก็กราบทูลเรื่องราวทั้งหมดให้ทรงทราบ ครั้นทรงทราบเรื่องราวดังกล่าว จึงทรงแสดงธรรมีกถาโดยปรารภเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ แล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุผู้อยู่จำพรรษาแล้วกรานกฐินได้ ภิกษุผู้ได้กรานกฐินย่อมได้อานิสงส์ ๕ ประการ คือ เที่ยวไปไม่ต้องบอกลา, ไม่ต้องถือไตรจีวรไปครบสำรับ, ฉันคณโภชนะได้, เก็บอติเรกจีวรไว้ได้ตามต้องการ และมีสิทธิ์ได้จีวรที่เขาถวายแก่สงฆ์ในวัดนั้น”

เพราะฉะนั้น กฐิน จึงเป็นวินัยบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องผ้าอย่างหนึ่ง ที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายจัดทำ หรือรับจากทายกผู้มีศรัทธาได้ มูลเหตุของการบัญญัติเรื่องกฐินนี้เกิดจากพระมหากรุณาของพระองค์เอง ไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดไปทูลขอ เนื่องจากพระองค์ประสงค์จะให้ภิกษุที่มีจีวรเก่าคร่ำคร่าได้มีจีวรผลัดเปลี่ยน และให้ภิกษุทั้งหลายที่ร่วมกันทำกิจกรรมนี้ได้รับอานิสงส์๕ประการ ซึ่งเป็นสิทธิพิเศษที่ลดหย่อนในทางวินัยบางข้อ

ในตอนแรก เรื่องกฐินนี้พระภิกษุสงฆ์จัดทำกันเอง ยังไม่มีชาวบ้านเข้ามาเกี่ยวข้อง ต่อมาชาวบ้านเห็นว่าเป็นการลำบากแก่พระภิกษุสงฆ์ ประกอบกับพวกตนมีศรัทธาปรารถนาจะสั่งสม

บุญกุศลด้วยจึงได้นำผ้าที่ทำสำเร็จแล้วไปถวาย ซึ่งพระองค์ก็ทรงอนุญาต แต่ต้องทำให้ถูกต้องตามวินัยบัญญัติ ถ้าทำไม่ถูกต้องก็ไม่เป็นกฐิน ดังนั้น ทั้งสองฝ่าย คือ ฝ่ายทายกผู้ถวายและฝ่ายพระภิกษุสงฆ์ ควรทราบข้อบัญญัติในเรื่องกฐินนี้ไว้ เพื่อจะได้ทำให้ถูกต้องตามพระวินัยและบรรลุวัตถุประสงค์

วินัยบัญญัติในเรื่องกฐิน

ช่วงเวลาที่ภิกษุทั้งหลายทำกฐินกรรมได้ และชาวบ้านทอดกฐินหรือถวายผ้ากฐินได้มีเพียง ๑ เดือนเท่านั้น คือ ตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ หรือพูดให้เข้าใจง่ายก็คือ ตั้งแต่ออกพรรษาไปจนถึงกลางเดือน ๑๒

ในปีหนึ่ง วัดหนึ่งรับกฐินได้เพียงครั้งเดียวเท่านั้น เกินกว่านี้ไม่ได้ และพระภิกษุในวัดนั้นจะไปบอกหรือขอให้คนมาทอดกฐินไม่ได้ แม้บุคคลนั้นจะเป็นบิดามารดา ญาติ หรือคนปวารณาของตนก็ตาม ถึงแม้ไม่ได้ขอโดยตรงแต่พูดเลียบเคียงก็ไม่ได้เช่นกัน ถ้าทำอย่างนี้แล้วมีคนมาทอดกฐินก็ไม่นับเป็นกฐิน เป็นเพียงการถวายทานธรรมดาเท่านั้นเอง

ผ้าที่จะทำเป็นผ้ากฐินได้ต้องเป็นผ้าผืนใดผืนหนึ่ง ในบรรดาไตรจีวร คือ สบง (อันตรวาสก), จีวรห่ม (อุตตราสงค์) และผ้าสังฆาฏิ นอกจากนี้ ก็ต้องเป็นผ้าที่มีขัณฑ์ คือเป็นท่อนๆ ต่อกันตั้งแต่ ๕ ขัณฑ์ (ท่อน) ขึ้นไป และย้อมสีอย่างถูกต้องตามพระวินัย

ในที่มีภิกษุจำพรรษาแล้ว จะกี่รูปก็ตามสามารถทอดกฐิน หรือถวายผ้ากฐินได้ โดยตั้งใจถวายแก่สงฆ์ เมื่อชาวบ้านถวายเสร็จแล้วก็หมดหน้าที่ ต่อไปเป็นเรื่องของสงฆ์ คือการทำสังฆกรรมให้ผ้ากฐินแก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งที่เห็นสมควร ในการทำสังฆกรรมที่เกี่ยวกับกฐินนี้ต้องมีภิกษุ ๕ รูปขึ้นไปจึงจะทำได้ ถ้าในวัดนั้นมีไม่ถึง ๕ รูป ต้องนิมนต์จากที่อื่นมาเพิ่มให้ครบ

แต่ในเมืองไทยถือตามๆ กันมาว่าต้องมีภิกษุจำพรรษาในวัดเดียวกัน ๕ รูปขึ้นไปจึงรับกฐินได้ อันนี้ไม่ตรงกับพระวินัย เพราะในพระวินัยไม่ได้กล่าวอย่างนี้ แต่มีพระพุทธดำรัสในที่แห่งหนึ่งว่า "ภิกษุจำพรรษารูปเดียว ถ้าคนทั้งหลายในถิ่นนั้นถวายจีวร โดยกล่าวว่า *ข้าพเจ้าทั้งหลายถวายแก่สงฆ์* ดังนี้ ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตจีวรเหล่านั้นแก่เธอรูปเดียว จนถึงเวลาเดาะกฐิน" ในข้อนี้พระอรรถกถาจารย์อธิบายว่า ถ้าภิกษุนั้นได้ภิกษุอื่นมาเป็นคณปูรกะ (เพิ่มให้ครบจำนวน ๕ รูป) ก็ทำสังฆกรรมที่เกี่ยวกับกฐินได้และได้อานิสงส์ ๕ เดือน ถ้าไม่ได้กรานกฐิน ก็ได้อานิสงส์จีวรกาลเพียงเดือนเดียวเท่านั้น

แม้ในที่มีภิกษุจำพรรษา ๒-๔ รูปก็มีนัยเช่นเดียวกัน คือต้องนิมนต์จากที่อื่นมาเพิ่มให้ครบ ๕ รูป

สงฆ์ทำสังฆกรรมมอบกฐินจีวรให้แก่ภิกษุรูปใด ภิกษุรูปนั้นต้องทำพิธีกรานกฐิน ส่วนภิกษุสงฆ์ที่เหลือก็อนุโมทนา เป็นอันว่าสำเร็จเรียบร้อย ภิกษุทุกรูปชื่อว่า ได้กรานกฐิน และได้อานิสงส์ ๕ ประการ (ยกเว้นภิกษุที่นิมนต์มาจากวัดอื่น)

ภิกษุผู้ได้กรานกฐินย่อมได้อานิสงส์ ๕ ประการ ดังนี้

๑. เที่ยวไปโดยไม่ต้องบอกลา หมายความว่า ภิกษุที่ได้กรานกฐินรับนิมนต์ไว้ในที่แห่งหนึ่งแล้ว สามารถไปสู่เรือนอื่นได้ในเวลาก่อนฉันก็ดี หลังฉันก็ดี โดยไม่ต้องบอกลาภิกษุที่มีอยู่ และไม่เป็นอาบัติ

๒. เที่ยวไปโดยไม่ต้องนำไตรจีวรไปครบสำรับ หมายความว่า ภิกษุผู้ได้กรานกฐินสามารถอยู่ปราศจากผ้าผืนใดผืนหนึ่งที่อธิษฐานเป็นไตรจีวรได้ โดยไม่เป็นอาบัติ

๓. ฉันคณโภชนะได้ หมายความว่า ถึงแม้ทายกจะนิมนต์ภิกษุรับภัตตาหารโดยออกชื่ออาหาร เช่น ปลาย่าง แกงไก่ เป็นต้น ภิกษุตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไปก็สามารถไปรับด้วยกันและฉันด้วยกันได้โดยไม่เป็นอาบัติ

๔. เก็บอติเรกจีวรไว้ได้ตามต้องการ หมายความว่า ภิกษุผู้ได้กรานกฐินสามารถเก็บอติเรกจีวรไว้เกิน ๑๐ วันได้ โดยไม่ต้องอธิษฐานหรือทำวิกัป และไม่เป็นอาบัติ

๕. มีสิทธิ์ได้รับส่วนแบ่งจีวรที่เขาถวายแก่สงฆ์ในวัดนั้นซึ่งอยู่ในเขตกฐิน คือ ตั้งแต่ได้กรานกฐินไปจนถึงกลางเดือน ๔

แม้ชาวบ้านที่ทอดกฐินหรือถวายผ้ากฐินก็ได้บุญมาก เพราะกฐินนี้จัดเป็นสังฆทานและกาลทาน นอกจากนี้ ยังทำให้ภิกษุทั้งหลายได้อานิสงส์ ๕ ประการดังกล่าว ฉะนั้น ชาวบ้านที่ทอดกฐินก็ย่อมได้อานิสงส์ ๕ ประการ ทำนองเดียวกับพระภิกษุสงฆ์ ดังนี้

๑. จะไปไหนมาไหนก็สะดวกสบาย ไม่ต้องห่วงกังวล

๒. เบากายเบาใจ ไม่มีภาระให้ลำบากกาย และหนักอกหนักใจ

๓. บริโภคอาหารและสิ่งต่างๆ ได้อย่างปลอดภัย ไม่มีอันตราย

๔. สิ่งของที่เก็บไว้ในที่ใดที่หนึ่งก็อยู่เป็นปกติ ไม่เสียหาย ไม่ถูกโจรกรรม

๕. เป็นผู้มีโชคลาภ และได้รับสิ่งที่ตนปรารถนา

ความจริง ความสำคัญของกฐินอยู่ที่ผ้ากฐินเพียงผืนเดียว ไม่ได้อยู่ที่ปัจจัย (เงิน) และของบริวาร แต่ปัจจุบันนี้กลับให้ความสำคัญที่ปัจจัย (เงิน) และของบริวารมากกว่า

มีข้อที่น่าสังเกตอีกอย่างหนึ่งคือในงานกฐินบางแห่งปรากฏว่ามีธงจระเข้และธงนางเงือกอยู่ด้วย ซึ่งมักปักไว้ที่ท่าน้ำหน้าวัด แสดงว่าทอดกฐินแล้ว ธงจระเข้และธงนางเงือกนี้ถือว่าเป็นปริศนาธรรม ที่เป็นเครื่องเตือนใจภิกษุทั้งหลายให้ระวังภัย เพราะพระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า ภัยของภิกษุอันเป็นเหตุให้ต้องลาสิกขา (สึก) มี ๔ อย่าง คือ

๑. ทนต่อคำสั่งสอนไม่ได้ เปรียบเหมือนภัยที่เกิดจากคลื่น

๒. ทนต่อความอยากกินตามใจชอบไม่ได้ เปรียบเหมือนภัยที่เกิดจากจระเข้

๓. ถูกกามคุณ ๕ ครอบงำรุมเร้าจนทนไม่ไหว เปรียบเหมือนภัยที่เกิดจากน้ำวน

๔. มีความกำหนัดในสตรี สู้กิเลสไม่ไหว เปรียบเหมือนภัยที่เกิดจากปลาร้าย

ในเรื่องนี้ท่านอุปมาเปรียบเทียบว่า ภัยของบุคคลที่ลงไปในทะเลมี ๔ อย่าง คือ ภัยจากคลื่น ภัยจากจระเข้ ภัยจากน้ำวน และภัยจากปลาร้าย ฉันใด ภัยของภิกษุก็มี ๔ อย่าง ฉันนั้น

คำศัพท์เกี่ยวกับกฐินที่ควรทราบ

ผ้ากฐิน ผ้าที่ภิกษุสงฆ์ช่วยกันจัดทำขึ้นเพื่อกรานกฐิน หรือผ้าที่ทายกถวายแก่ภิกษุสงฆ์ในพิธีนี้

กฐินทาน การทอดกฐิน หรือการถวายผ้ากฐิน

องค์กฐิน ผ้ากฐินที่จะนำไปทอด ณ วัดใดวัดหนึ่ง

บริวารกฐิน สิ่งของอื่นสำหรับถวายภิกษุสงฆ์ที่ประกอบกับองค์กฐิน เรียกว่า เครื่องกฐิน ก็มี

ทอดกฐิน การทำพิธีถวายผ้ากฐินแก่ภิกษุสงฆ์ ความจริงคำว่าทอดกฐิน นี้มีความหมายเหมือนกับคำว่า กรานกฐิน ซึ่งภิกษุผู้ได้รับมอบผ้ากฐินจากสงฆ์เป็นผู้กระทำพิธีโดยตรง แต่เพราะเหตุที่ชาวบ้านถวายผ้ากฐินให้ท่านทำพิธีนั้น จึงได้ชื่อว่าเป็นผู้ทอดกฐินโดยอ้อม

จองกฐิน การแจ้งความจำนงว่าจะนำผ้ากฐินไปถวายแก่ภิกษุสงฆ์ ที่วัดใดวัดหนึ่งเป็นการล่วงหน้า ก่อนจะถึงกฐินกาล

กฐินกาล ระยะเวลาที่ภิกษุทั้งหลายทำกฐินกรรมได้ และชาวบ้านทอดกฐินหรือถวายผ้ากฐินได้ คือ ตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ เรียกว่าเทศกาลกฐิน ฤดูกฐิน หรือหน้ากฐิน ก็มี

กรานกฐิน พิธีกรรมอย่างหนึ่งที่ภิกษุผู้ได้รับมอบผ้ากฐินจากสงฆ์เป็นผู้กระทำ และภิกษุสงฆ์ที่อยู่ร่วมในพิธีนั้นอนุโมทนา คำว่า"กราน"แปลว่า ทอด หรือ ปูลาด แต่ในพระวินัย ให้ทำพิธีกรานด้วยการเปล่งวาจาว่า **"อิมินา อนฺตรวาสเกน กฐินํ อตฺถรามิ** = ข้าพเจ้ากรานกฐินด้วยผ้าอันตรวาสกนี้" หรือ **"อิมินา อุตฺตราสงฺเคน กฐินํ อตฺถรามิ** = ข้าพเจ้ากรานกฐินด้วยผ้าอุตตราสงค์นี้" หรือ **"อิมาย สงฺฆาฏิยา กฐินํ อตฺถรามิ** = ข้าพเจ้ากรานกฐินด้วยผ้าสังฆาฏินี้"

กฐินัตถารกรรม การกรานกฐิน

กฐินัตถารกิจ กิจที่จะต้องทำในการกรานกฐิน

ผู้ครองกฐิน, องค์ครองกฐิน ภิกษุผู้ได้รับมอบผ้ากฐินจากสงฆ์ทำพิธีกรานกฐินเสร็จแล้ว ได้ผ้านั้นไปครอง

เดาะกฐิน การถอนหรือยกเลิกกฐินหลังจากได้อานิสงส์กฐินแล้ว

กฐินเดาะ หมดสิทธิ์ได้อานิสงส์กฐินอีกต่อไปในปีนั้น

อนุโมทนากฐิน การที่ภิกษุสงฆ์ผู้อยู่ร่วมในพิธีกรานกฐินอนุโมทนาต่อภิกษุผู้กรานกฐินตามพระวินัย หรือการที่บุคคลแสดงความยินดีในการที่เขาทอดกฐิน

อานิสงส์กฐิน ประโยชน์ที่ภิกษุผู้ได้กรานกฐินพึงได้รับเกี่ยวกับสิทธิพิเศษทางพระวินัย ๕ ประการ อีกอย่างหนึ่ง หมายถึงผลบุญที่บุคคลผู้ทอดกฐินพึงได้รับ

กฐินหลวง กฐินที่ใช้ผ้าองค์กฐินของหลวง ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินทรงนำผ้าพระกฐินไปถวายเอง หรือทรงมอบให้ผู้แทนพระองค์นำไปถวาย ณ พระอารามหลวงเป็นส่วนมาก

กฐินพระราชทาน คือ กฐินหลวงนั่นเอง ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานให้กระทรวงทบวงกรม องค์กร สมาคม ตลอดจนเอกชนนำไปทอดตามพระอารามหลวง หรือวัดต่างๆ

กฐินราษฎร์ กฐินที่บุคคลทั่วไปนำไปทอดที่วัดต่างๆ

จุลกฐิน พิธีทอดกฐินที่ต้องทำตั้งแต่ปั่นฝ้าย ทอ เย็บ ย้อมผ้ากฐิน และถวายภิกษุสงฆ์ให้เสร็จในวันเดียว โดยปริยาย หมายความว่างานที่ต้องทำอย่างชุลมุนวุ่นวายเพื่อให้เสร็จทันเวลาอันจำกัด

มหากฐิน กฐินที่มีการเตรียมการเป็นเวลานานแรมปี

กฐินสามัคคี กฐินที่ประชาชนร่วมกันเป็นเจ้าภาพทอด ณ วัดใดวัดหนึ่ง

หมายเหตุ : คำว่า จุลกฐิน มหากฐิน และกฐินสามัคคี เป็นภาษาบาลีก็จริง แต่ไม่มีกล่าวไว้ในพระวินัย เข้าใจว่ามาบัญญัติขึ้นในภายหลัง

คำถวายผ้ากฐิน
(ที่นิยมใช้ในปัจจุบัน)

อิมัง ภันเต สะปะริวารัง กะฐินะทุสสัง สังฆัสสะ โอโณ-ชะยาม. สาธุ โน ภันเต, สังโฆ อิมัง สะปะริวารัง กะฐินะทุสสัง ปะฏิคคัณหาตุ. ปะฏิคคะเหต๎วา จะ อิมินา ทุสเสนะ กะฐินัง อัตถะระตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ.

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอน้อมถวายผ้ากฐินกับทั้งบริวารนี้แก่พระสงฆ์ ขอพระสงฆ์จงรับผ้ากฐินกับทั้งบริวารนี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย ครั้นรับแล้วจงกรานกฐินด้วยผ้านี้ เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนานเทอญ

สำหรับผู้ที่ต้องการรายละเอียดและหลักฐาน โปรดดูในกฐินวินิจฉัยต่อไป

กฐินวินิจฉัย

เหตุเกิดกฐิน

ภิกษุชาวเมืองปาฐา ๓๐ รูปได้เดินทางไปเฝ้าพระพุทธเจ้าที่เมืองสาวัตถีหลังจากออกพรรษาใหม่ๆ ในขณะที่ฝนยังตกชุกอยู่ ภิกษุเหล่านั้นเดินบุกน้ำ ย่ำโคลน ฝ่าสายฝนไปด้วยความลำบากยิ่ง ร่างกายเปรอะเปื้อนโคลนตม มีผ้านุ่งและผ้าห่มหมองคล้ำคร่ำคร่า

เมื่อมาถึง พระพุทธเจ้าทรงไต่ถามถึงความเป็นอยู่ และการเดินทาง ครั้นทรงทราบเรื่องราวทั้งหมดแล้ว จึงทรงปรารภเรื่องนี้เป็นเหตุ รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า "ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุผู้อยู่จำพรรษาแล้วกรานกฐินได้ ภิกษุผู้ได้กรานกฐินย่อมได้อานิสงส์ ๕ ประการ คือ เที่ยวไปไม่ต้องบอกลา, ไม่ต้องถือไตรจีวรไปครบสำรับ, ฉันคณโภชนะได้, เก็บอติเรกจีวรไว้ได้ตามต้องการ และมีสิทธิ์ได้จีวรที่เขาถวายแก่สงฆ์ในอาวาสนั้น"

เหตุที่ชื่อว่า กฐิน

คำว่า "กฐิน" มีอรรถว่า มั่นคง ดังมีคำที่ท่านกล่าวไว้ว่า

กถินนฺติ ปญฺจานิสํเส อนฺโตกรณสมตฺถตาย ถิรนฺติ อตฺโถ.[๑]

คำว่า "กถิน" หมายความว่า มั่นคง เพราะสามารถกระทำอานิสงส์ ๕ ประการไว้ภายในเขตของตน (กถิน หรือ กฐิน ใช้ได้ทั้งสอง)

อธิบายว่า ภิกษุจำพรรษาแล้ว เมื่อไม่ได้กรานกฐิน ย่อมได้อานิสงส์สำหรับจีวรกาลเพียง ๔ ประการ (เว้น อสมาทานจาร คือ การเที่ยวไปโดยไม่ต้องนำเอาไตรจีวรไปครบสำรับ) และได้อานิสงส์เพียง ๑ เดือน หลังออกพรรษาไปถึงกลางเดือน ๑๒ เท่านั้น แต่ถ้าได้กรานกฐินย่อมได้อานิสงส์ ๕ ประการ นับตั้งแต่วันที่ได้กรานกฐินไปจนถึงกลางเดือน ๔ อันเป็นเขตกฐิน

---

[๑] สารตฺถ. ฎีกา. ๓/๔๐๔, วิมติ. ฎีกา. ๒/๒๕๒, วชิร. ฎีกา. ๖๒๖

อีกอย่างหนึ่ง ที่ชื่อว่า กฐิน เพราะบัณฑิตทั้งหลาย มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น สรรเสริญ ดังมีวจนัตถะว่า

กถิยเต สิลาฆิยเต ปสํสิยเต พุทฺธาทีหีติ กถินํ.[๑]

ที่ชื่อว่า กฐิน เพราะบัณฑิตทั้งหลาย มีพระพุทธเจ้า เป็นต้น สรรเสริญ

กฐินกาลและผู้ควรได้อานิสงส์กฐิน

ตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงกลางเดือน ๑๒ ชื่อว่า กฐินกาล คือ เวลาที่ทำกฐินกรรมได้ หรือเป็นระยะเวลาที่ทอดกฐินได้

ภิกษุทุกรูปผู้เข้าปุริมพรรษา (พรรษาแรก) แล้วทำปวารณาในวันออกพรรษาเป็นผู้สมควรได้รับอานิสงส์กฐิน แม้สามเณรผู้เข้าปุริมพรรษาแล้วอุปสมบทภายในพรรษานั้น กระทำปวารณาในวันออกพรรษาก็สมควรได้รับอานิสงส์กฐินด้วยเช่นกัน ส่วนภิกษุที่พรรษาขาดและภิกษุที่เข้าปัจฉิมพรรษา(พรรษาหลัง) ไม่มีสิทธิ์ได้รับอานิสงส์กฐิน

เมื่อไม่ได้ทำปวารณา เพราะเหตุจำเป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง ถ้าพรรษาไม่ขาดก็ควรได้รับอานิสงส์กฐินเช่นเดียวกัน

---

[๑] วินยาลงฺการฎีกา.

จำนวนภิกษุที่ทำกฐินกรรมได้

ภิกษุตั้งแต่ ๕ รูปขึ้นไปสามารถทำกฐินกรรมได้

ถ้าภิกษุที่เข้าปุริมพรรษามีไม่ถึง ๕ รูป ให้นิมนต์ภิกษุที่เข้าปัจฉิมพรรษามาเป็นคณปูรกะ(บุคคลที่ช่วยให้ครบจำนวนที่กำหนด) ได้ ถ้าในวัดของตนมีภิกษุไม่ครบจำนวนหรือไม่เข้าใจวิธีกรานกฐิน ให้นิมนต์ภิกษุจากวัดอื่นมาเป็นคณปูรกะหรือมาแนะนำวิธีกรานกฐินได้ แต่ภิกษุที่เข้าปัจฉิมพรรษาและภิกษุที่มาจากวัดอื่นไม่ได้อานิสงส์กฐิน ดังมีคำที่ท่านกล่าวไว้ว่า

ปจฺฉิมโกฏิยา ปญฺจ ชนา ลภนฺติ, อุทฺธํ สตสหสฺสมฺปิ, ปญฺจนฺนํ เหฏฺฐา น ลภนฺติ.[๑]

ภิกษุอย่างต่ำ ๕ รูปจึงกรานกฐินได้ อย่างสูงแม้ตั้งแสนก็ได้ ต่ำกว่า ๕ รูปไม่ได้

วุตฺถวสฺสวเสน ปุริมิกาย วสฺสํ อุปคนฺตฺวา ปฐมปวารณาย ปวาริตา ลภนฺติ, ฉินฺนวสฺสา วา ปจฺฉิมิกาย อุปคตา วา น ลภนฺติ. อญฺญสฺมึ วิหาเร วุตฺถวสฺสาปิ น ลภนฺตีติ มหาปจฺจริยํ วุตฺตํ.[๒]

ว่าด้วยภิกษุผู้จำพรรษา ภิกษุทั้งหลายผู้เข้าพรรษาแรกแล้วปวารณาในวันปวารณาแรก กรานกฐินได้ ส่วนภิกษุที่พรรษาขาดหรือเข้าพรรษาหลังกรานกฐินไม่ได้ ในอรรถกถามหาปัจจรีย์กล่าวว่าแม้ภิกษุที่จำพรรษาในวัดอื่นก็กรานกฐินไม่ได้

---

[๑] วิ. ม. อ. ๓/๑๙๒ [๒] วิ. ม. อ. ๓/๑๙๒

ปุริมิกาย อุปคตานํ ปน สพฺเพ คณปูรกา โหนฺติ. อานิสํสํ น ลภนฺติ.[๑]

แต่ทว่าภิกษุเหล่านั้นทั้งปวง เป็นคณปูรกะของภิกษุผู้เข้าพรรษาแรกได้ แต่ไม่ได้อานิสงส์กฐิน

สเจ ปุริมิกาย อุปคตา กถินตฺถารกุสลา น โหนฺติ. อตฺถารกุสลา ขนฺธกภาณกตฺเถรา ปริเยสิตฺวา อาเนตพฺพา. กมฺมวาจํ สาเวตฺวา กถินํ อตฺถราเปตฺวา ทานญฺจ ภุญฺชิตฺวา คมิสฺสนฺติ อานิสํโส ปน อิตเรสํเยว โหติ.[๒]

ถ้าภิกษุที่เข้าพรรษาแรกไม่เข้าใจวิธีกรานกฐินพึงนิมนต์พระขันธกภาณกเถระ (พระเถระผู้เชี่ยวชาญขันธกะ) ทั้งหลาย ผู้เข้าใจวิธีกรานมา ท่านสวดกรรมวาจา ให้กรานกฐินและรับทานแล้วก็กลับไป ส่วนอานิสงส์ย่อมสำเร็จแก่ภิกษุนอกนี้เท่านั้น

พึงทราบว่า การกำหนดจำนวนภิกษุอย่างต่ำ ๕ รูปให้กรานกฐินได้นั้น ท่านมุ่งหมายในการทำสังฆกรรมตอนให้กฐินจีวรแก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเท่านั้น มิได้หมายความว่าภิกษุเหล่านั้นต้องจำพรรษาในวัดเดียวกันทั้ง ๕ รูปจึงจะทำกฐินกรรมได้ เพราะฉะนั้น แม้ในวัดที่มีภิกษุจำพรรษาเพียงรูปเดียวก็สามารถรับกฐินแล้วนิมนต์

---

[๑] วิ. ม. อ. ๓/๑๙๒ [๒] วิ. ม. อ. ๓/๑๙๓

ภิกษุจากวัดอื่นมาเป็นคณปูรกะได้ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในพระวินัย มหาวรรค จีวรขันธกะว่า

ภิกฺขุ เอโก วสฺสํ วสติ. ตตฺถ มนุสฺสา สงฺฆสฺส เทมาติ จีวรานิ เทนฺติ. อนุชานามิ ภิกฺขเว ตสฺเสว ตานิ จีวรานิ ยาว กฐินสฺส อุพฺภาราย.[๑]

ภิกษุจำพรรษารูปเดียว ถ้าคนทั้งหลายในถิ่นนั้นถวายจีวรโดยกล่าวว่า "ข้าพเจ้าทั้งหลายถวายแก่สงฆ์" ดังนี้ ภิกษุทั้งหลายเราอนุญาตจีวรเหล่านั้นแก่เธอรูปเดียวจนถึงเวลาเดาะกฐิน

ในข้อนี้อรรถกถาอธิบายว่า

ตสฺเสว ตานิ จีวรานิ ยาว กฐินสฺส อุพฺภารายาติ สเจ คณปูรเก ภิกฺขู ลภิตฺวา กฐินํ อตฺถตํ โหติ, ปญฺจ มาเส โน เจ อตฺถตํ โหติ, เอกํ จีวรมาสเมว.[๒]

คำว่า "ตสฺเสว ตานิ จีวรานิ ยาว กฐินสฺส อุพฺภาราย" หมายความว่า ถ้าได้ภิกษุอื่นมาเป็นคณปูรกะกรานกฐินก็ได้อานิสงส์ ๕ เดือน ถ้าไม่ได้กรานกฐิน ได้อานิสงส์จีวรกาลเพียงเดือนเดียวเท่านั้น

ผู้ถวายและวิธีถวายกฐินจีวร

เทวดาก็ดี มนุษย์ก็ดี สหธรรมิกทั้ง ๕ คือ ภิกษุ ภิกษุณี สิกขมานา สามเณร สามเณรี ก็ดี บุคคลใดบุคคลหนึ่งถวายก็ใช้ได้

---

[๑] วิ. ม. ๕/๒๒๒ [๒] วิ. ม. อ. ๓/๒๒๐

ทายกผู้ต้องการถวายกฐินจีวร ควรนำผ้าซึ่งมีขนาดพอที่จะทำสบง จีวร หรือสังฆาฏิ ผืนใดผืนหนึ่งได้ เข้าไปหาพระสงฆ์ในเวลาที่อรุณขึ้นแล้ว พึงกล่าวคำถวายด้วยคำว่า

อิมํ จีวรํ กฐินตฺถาย สงฺฆสฺส เทมิ. (หลายคนใช้ **เทม**)

ข้าพเจ้า (ทั้งหลาย) ขอน้อมถวายผ้าจีวรนี้แด่พระสงฆ์ เพื่อประโยชน์แก่การกรานกฐิน

หรือ **อิมํ กฐินจีวรํ สงฺฆสฺส เทมิ.** (หลายคนใช้ **เทม**)

ข้าพเจ้า (ทั้งหลาย) ขอน้อมถวายซึ่งผ้ากฐินจีวรนี้แด่พระสงฆ์

อนึ่ง ผู้ถวายควรสอบถามพระสงฆ์ว่า ต้องการด้ายเท่าไร เข็มเท่าไร สำหรับเย็บผ้าผืนนั้น และภิกษุผู้ทำการเย็บย้อมจีวรมีจำนวนเท่าไร เพื่อจัดอุปกรณ์ในการทำกฐินจีวร และภัตตาหารถวายภิกษุที่ทำกิจกรรมเหล่านั้น

แต่ถ้าถวายจีวรที่เย็บย้อมเสร็จแล้ว เช่นในสมัยนี้ก็ไม่จำเป็นต้องถามอย่างนั้น ควรถวายผ้าผืนใดผืนหนึ่ง ในบรรดาไตรจีวร ๓ ผืน ที่ตัดเป็น ๕ ขัณฑ์ หรือ ๗ ขัณฑ์ เป็นต้นเรียบร้อยแล้ว พร้อมทั้งย้อมด้วยน้ำย้อมอันสมควรแล้ว โดยกล่าวคำถวายตามนัยก่อน

ผ้าที่ใช้กรานกฐินได้

ผ้าใหม่, ผ้าเทียมใหม่ (ผ้าที่เคยซักมาแล้ว ๒-๓ ครั้ง), ผ้าเก่าที่ซักฟอกสะอาดแล้ว, ผ้าบังสุกุล (ผ้าที่เขาทิ้งแล้วภิกษุเก็บมา), ผ้าที่ได้มาจากร้าน ผ้าเหล่านี้ใช้กรานกฐินได้

ผ้าที่ใช้กรานกฐินไม่ได้

ผ้าที่ยืมเขามา, ผ้าที่ได้มาโดยอาการมิชอบ เช่น ทำนิมิต หรือพูดเลียบเคียง,ผ้ากฐินที่เก็บไว้ค้างคืน,ผ้าที่เป็นนิสสัคคีย์(ผ้าที่ผิดวินัยจำต้องสละ), ผ้าที่ไม่มีขัณฑ์ (ผ้าที่ไม่ได้ตัดเป็นท่อน) หรือมีไม่ถึง ๕ ขัณฑ์ (ท่อน) ผ้าเหล่านี้ห้ามใช้กรานกฐิน ถึงแม้จะกรานแล้วก็ไม่เป็นอันกราน

ผู้ที่สงฆ์ควรให้กฐินจีวร

สงฆ์ให้กฐินจีวรแก่ผู้ใดผู้นั้นต้องเป็นผู้กรานกฐิน

สงฆ์ควรให้กฐินจีวรแก่ใคร ? ควรให้แก่ภิกษุที่มีจีวรเก่าคร่ำคร่า และสมบูรณ์ด้วยองค์ ๘ ประการ มีการรู้บุพพกรณ์ เป็นต้น (องค์ ๘ ประการนี้จะแสดงในภายหลัง)

ถ้าภิกษุที่มีจีวรเก่าคร่ำคร่าไม่รู้บุพพกรณ์ เป็นต้น หากต้องการจะให้แก่ภิกษุนั้น พระเถระผู้รู้ควรแนะนำวิธีต่างๆ แก่ภิกษุนั้นก่อนแล้วจึงให้

เมื่อไม่มีภิกษุที่มีจีวรเก่าคร่ำคร่า ควรให้แก่พระเถระผู้ใหญ่ แม้ในบรรดาพระเถระผู้ใหญ่ทั้งหลาย ถ้าผู้ใดมีหมู่คณะมากสามารถทำกฐินัตถารกิจให้สำเร็จได้ภายในวันนั้น ก็ควรให้แก่ผู้นั้น

ถ้าพระเถระผู้ใหญ่ไม่สามารถทำกฐินัตถารกิจนั้น แต่พระผู้น้อยสามารถก็ควรให้แก่พระผู้น้อย

เมื่อจะให้แก่ผู้ใดควรให้ด้วยญัตติทุติยกรรมวาจาภายในสีมา ถ้าในวัดของตนไม่มีสีมาต้องนำไปสู่สถานที่มีสีมาแล้วจึงให้ แต่ว่าเวลากรานกฐินควรกรานในวัดของตน

ถ้าภายในสีมาเดียวกันมีกุฎิอยู่หลายหลัง ควรรวมกันกรานในที่แห่งหนึ่ง ไม่ควรแยกกันกราน ดังมีคำที่ท่านกล่าวไว้ว่า

สเจ ปน เอกสีมาย พหู วิหารา โหนฺติ. สพฺเพ ภิกฺขู สนฺนิปาเตตฺวา เอกตฺถ กฐินํ อตฺถริตพฺพํ. วิสุํ วิสุํ อตฺถริตุํ น วฏฺฏติ.[๑]

ถ้าในสีมาเดียวกันมีวิหาร (กุฎิ) มาก ภิกษุทั้งปวงควรประชุมกันกรานกฐินในที่หนึ่ง ไม่ควรแยกกันกราน

เอกสีมายาติ เอกอุปจารสีมายาติ อตฺโถ ยุชฺชติ.[๒]

คำว่า "เอกสีมาย" หมายความว่า อุปจารสีมา (บริเวณวัด) เดียวกันจึงควร

กฐินจีวรนั้น ถ้าเป็นผ้าที่เย็บย้อมมาสำเร็จแล้วก็ไม่ต้องช่วยกันทำ แต่ถ้ายังไม่ได้เย็บไม่ได้ย้อมก็ควรช่วยกันทำทั้งหมดทุกรูป จะถือตัวว่าเราเป็นพระเถระผู้ใหญ่ เราเป็นพหูสูตร เราเป็นคณวาจกะ เราเป็นธรรมกถึก แล้วไม่ช่วยทำไม่ได้ แท้จริง แม้พระพุทธเจ้าเองก็ยังทรงช่วยทำกฐินจีวร ซึ่งเคยมีเรื่องปรากฏมาว่า พระปทุมุตตรพุทธเจ้าพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ทรงช่วยทำกฐินจีวรของพระสุชาตเถระผู้เป็นอัครสาวก

---

[๑] วิ. ม. อ. ๓/๑๙๕ [๒] วชิร. ฎีกา. ๖๒๙

วิธีกรานกฐิน

ภิกษุผู้ได้รับกฐินจีวรแล้วต้องการจะกรานกฐิน พึงให้ประชุมสงฆ์ก่อน

ถ้าจะกรานด้วยสังฆาฏิ (ผ้าห่มซ้อนกันหนาว) ก็ต้องถอนสังฆาฏิผืนเก่าก่อน โดยกล่าวว่า **“อิมํ สงฺฆาฏึ ปจฺจุทฺธรามิ** = ข้าพเจ้าถอนผ้าสังฆาฏิผืนนี้” ทำกัปปพินทุ (ทำจุดตำหนิ) ที่สังฆาฏิผืนใหม่ พร้อมทั้งกล่าวว่า **“อิมํ กปฺปพินฺทุํ กโรมิ** = ข้าพเจ้าทำกัปปพินทุนี้” แล้วอธิษฐานสังฆาฏิผืนใหม่ว่า **“อิมํ สงฺฆาฏึ อธิฏฺฐามิ** = ข้าพเจ้าอธิษฐานผ้าสังฆาฏิผืนนี้” หลังจากนั้น จึงกรานด้วยคำว่า **“อิมาย สงฺฆาฏิยา กฐินํ อตฺถรามิ** = ข้าพเจ้ากรานกฐินด้วยผ้าสังฆาฏินี้”

ถ้าจะกรานด้วยจีวร (ผ้าห่ม) ให้ถอนจีวรผืนเก่าก่อน โดยกล่าวว่า **“อิมํ อุตฺตราสงฺคํ ปจฺจุทฺธรามิ** = ข้าพเจ้าถอนผ้าอุตตราสงค์ผืนนี้” ทำกัปปพินทุ (ทำจุดตำหนิ) ที่จีวรผืนใหม่พร้อมทั้งกล่าวว่า **“อิมํ กปฺปพินฺทุํ กโรมิ** = ข้าพเจ้าทำกัปปพินทุนี้” แล้วอธิษฐานจีวรผืนใหม่ว่า **“อิมํ อุตฺตราสงฺคํ อธิฏฺฐามิ** = ข้าพเจ้าอธิษฐานอุตตราสงค์ผืนนี้” หลังจากนั้นจึงกรานด้วยคำว่า **“อิมินา อุตฺตราสงฺเคน กฐินํ อตฺถรามิ** = ข้าพเจ้ากรานกฐินด้วยผ้าอุตตราสงค์นี้”

ถ้าจะกรานด้วยสบง (ผ้านุ่ง) ให้ถอนสบงผืนเก่าก่อน โดยกล่าวว่า **“อิมํ อนฺตรวาสกํ ปจฺจุทฺธรามิ** = ข้าพเจ้าถอนผ้าอันตรวาสกผืนนี้” ทำกัปปพินทุ (ทำจุดตำหนิ) ที่สบงผืนใหม่พร้อมทั้งกล่าวว่า **“อิมํ กปฺปพินฺทุํ กโรมิ** = ข้าพเจ้าทำกัปปพินทุนี้” แล้วอธิษฐานสบง

ผืนใหม่ว่า**“อิมํ อนฺตรวาสกํ อธิฏฺฐามิ** = ข้าพเจ้าอธิษฐานอันตรวาสกผืนนี้” หลังจากนั้นจึงกรานด้วยคำว่า **“อิมินา อนฺตรวาสเกน กฐินํ อตฺถรามิ** = ข้าพเจ้ากรานกฐินด้วยผ้าอันตรวาสกนี้”

วิธีอนุโมทนากฐิน

ภิกษุผู้กรานกฐินเสร็จแล้ว พึงห่มผ้าเฉวียงบ่าข้างหนึ่งเข้าไปหาพระสงฆ์ นั่งกระโหย่งประณมมือแล้วกล่าวอย่างนี้ว่า

อตฺถตํ ภนฺเต สงฺฆสฺส กฐินํ, ธมฺมิโก กฐินตฺถาโร อนุโมทถ.

ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ข้าพเจ้ากรานกฐินของสงฆ์แล้ว การกรานกฐินเป็นไปโดยชอบธรรม ท่านทั้งหลายจงอนุโมทนาเถิด

เมื่อภิกษุผู้กรานกฐินกล่าวจบแล้ว ภิกษุทั้งหลายที่เหลือพึงอนุโมทนาว่า

อตฺถตํ ภนฺเต สงฺฆสฺส กฐินํ, ธมฺมิโก กฐินตฺถาโร อนุโมทาม.

ท่านผู้เจริญ ท่านกรานกฐินของสงฆ์แล้ว การกรานกฐินเป็นไปโดยชอบธรรม เราทั้งหลายย่อมอนุโมทนา

พึงทราบว่า กฐินนี้สงฆ์หาได้กรานไม่ คณะหาได้กรานไม่ บุคคลเท่านั้นเป็นผู้กราน แต่เพราะสงฆ์อนุโมทนา เพราะคณะอนุโมทนา เพราะบุคคลกราน ฉะนั้น จึงได้ชื่อว่าสงฆ์ได้กรานกฐิน คณะได้กรานกฐิน บุคคลได้กรานกฐิน

วิธีแบ่งสิ่งของ

ถ้าทายกถวายสิ่งของอันเป็นบริวารกฐิน แก่ภิกษุผู้ครองกฐินเพียงรูปเดียว ภิกษุผู้ครองกฐินนั้นย่อมได้สิ่งของทั้งหมด บุคคลอื่นไม่มีสิทธิ์ ถ้าถวายเจาะจงรูปใด รูปนั้นย่อมได้ ถ้าถวายแก่สงฆ์โดยกล่าวว่า **“สงฺฆสฺส เทม = ข้าพเจ้าทั้งหลายถวายแก่สงฆ์”** ภิกษุทั้งหลายผู้ได้กรานกฐินเท่านั้นมีสิทธิ์ได้จีวร สิ่งของที่เหลือควรแจกให้ทั่วๆ กัน เว้นแต่ของที่เป็นครุภัณฑ์ไม่ควรแจก ควรเก็บไว้ใช้เป็นของสงฆ์

เมื่อมีการแลกเปลี่ยนสิ่งของที่ได้มาจากการทอดกฐิน ถ้าเอาข้าวสาร เป็นต้นไปแลกกับจีวร ภิกษุผู้ได้กรานกฐินเท่านั้นมีสิทธิ์ได้จีวร

ถ้าเอาจีวรไปแลกกับสิ่งอื่น เช่น ข้าวสาร เป็นต้น สิ่งของเหล่านั้นเป็นของทั่วไปแก่พระสงฆ์ทั้งหมด คือภิกษุทุกรูปมีสิทธิ์บริโภคใช้สอยได้เสมอกัน

ภิกษุผู้ควรกรานกฐิน

ภิกษุที่สมควรเป็นผู้กรานกฐินนั้น ต้องประกอบด้วยองค์คุณ ๘ ประการ ดังมีคำที่ท่านกล่าวไว้ในพระวินัยปิฎก คัมภีร์ปริวาร ว่า

อฏฺฐหิ องฺเคหิ สมนฺนาคโต ปุคฺคโล ภพฺโพ กฐินํ อตฺถริตุํ.[๑]

บุคคลผู้ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ เป็นผู้ควรกรานกฐิน

---

[๑] วิ. ป. ๘/๔๓๒

องค์คุณ ๘ ประการ

องค์คุณ ๘ ประการ ของผู้ควรกรานกฐินมีดังนี้

๑. รู้จักบุพพกรณ์ คือ กิจที่จะต้องทำเป็นเบื้องแรก (ปุพฺพกรณ)

๒. รู้วิธีถอนจีวรเก่า (ปจฺจุทฺธาร)

๓. รู้วิธีอธิษฐานจีวรใหม่ (อธิฏฺฐาน)

๔. รู้วิธีกรานกฐิน (อตฺถาร)

๕. รู้จักเงื่อนไขในการถอนหรือยกเลิกกฐิน (มาติกา)

๖. รู้จักเหตุที่ทำให้อานิสงส์กฐินคงอยู่ (ปลิโพธ)

๗. รู้จักการถอนหรือยกเลิกกฐิน (อุพฺภาร)

๘. รู้จักอานิสงส์กฐิน (อานิสํส)

เพราะฉะนั้นภิกษุทั้งหลายควรศึกษาให้เข้าใจในเรื่องเหล่านี้ ถ้ายังไม่เข้าใจก็ควรสอบถามท่านผู้รู้

บุพพกรณ์ (ปุพฺพกรณ)

บุพพกรณ์ คือ กิจที่จะต้องทำเป็นเบื้องแรก มี ๗ ประการ คือ

๑. การซักผ้า ได้แก่ การซักผ้าที่ต้องการจะทำเป็นกฐินจีวร

๒. การกะผ้า ได้แก่ การกะผ้าว่าจะเย็บเป็น ๕ ขัณฑ์ ๗ ขัณฑ์ เป็นต้น หรือจะเย็บเป็นสังฆาฏิ จีวร สบง อย่างใดอย่างหนึ่ง

๓. การตัดผ้า ได้แก่ การตัดผ้าตามที่กะไว้

๔. การเนาผ้า ได้แก่ การเย็บห่าง ๆ พอเป็นแนว หลังตัดแล้ว

๕. การเย็บผ้า ได้แก่ การเย็บผ้าที่เนาหรือด้นไว้แล้ว

๖. การย้อมผ้า ได้แก่ การย้อมผ้าที่เย็บเสร็จเรียบร้อยแล้ว

๗. การทำกัปปพินทุ ได้แก่ การทำจุดตำหนิที่จีวร

การถอนจีวรเก่า

การถอนจีวรเก่ามีวิธี ดังนี้

๑. ถอนสังฆาฏิกล่าวว่า **อิมํ สงฺฆาฏึ ปจฺจุทฺธรามิ** = ข้าพเจ้าถอนสังฆาฏิผืนนี้

๒. ถอนจีวรสำหรับห่มกล่าวว่า **อิมํ อุตฺตราสงฺคํ ปจฺจุทฺธรามิ** = ข้าพเจ้าถอนผ้าอุตตราสงค์ผืนนี้

๓. ถอนสบงกล่าวว่า **อิมํ อนฺตรวาสกํ ปจฺจุทฺธรามิ** = ข้าพเจ้าถอนผ้าอันตรวาสกผืนนี้

การอธิษฐานจีวรใหม่

การอธิษฐานจีวรใหม่มีวิธี ดังนี้

๑. อธิษฐานสังฆาฏิกล่าวว่า **อิมํ สงฺฆาฏึ อธิฏฺฐามิ** = ข้าพเจ้าอธิษฐานสังฆาฏิผืนนี้

๒. อธิษฐานจีวรสำหรับห่มกล่าวว่า **อิมํ อุตฺตราสงฺคํ อธิฏฺฐามิ** = ข้าพเจ้าอธิษฐานผ้าอุตตราสงค์ผืนนี้

๓. อธิษฐานสบงกล่าวว่า **อิมํ อนฺตรวาสกํ อธิฏฺฐามิ** = ข้าพเจ้าอธิษฐานผ้าอันตรวาสกผืนนี้

การกรานกฐิน

การกรานกฐินมีวิธี ดังนี้

๑. กรานด้วยสังฆาฏิกล่าวว่า **อิมาย สงฺฆาฏิยา กฐินํ อตฺถรามิ** = ข้าพเจ้ากรานกฐินด้วยสังฆาฏินี้

๒. กรานด้วยจีวรสำหรับห่มกล่าวว่า **อิมินา อุตฺตราสงฺเคน กฐินํ อตฺถรามิ** = ข้าพเจ้ากรานกฐินด้วยผ้าอุตตราสงค์นี้

๓. กรานด้วยสบงกล่าวว่า **อิมินา อนฺตรวาสเกน กฐินํ อตฺถรามิ** = ข้าพเจ้ากรานกฐินด้วยผ้าอันตรวาสกนี้

มาติกา ๘

เงื่อนไขในการยกเลิกกฐิน หรือถอนกฐิน หรือเดาะกฐิน (เฉพาะบุคคล) ชื่อว่า มาติกา มี ๘ ประการ ดังนี้

๑. **ปกฺกมนฺติก** การยกเลิกกฐินอันมีการหลีกไปเป็นที่สุด หมายความว่าภิกษุผู้ได้กรานกฐินแล้ว ถือเอาจีวรที่เย็บย้อมเสร็จแล้ว หลีกไปด้วยคิดว่า"เราจะไม่กลับมาที่วัดนี้อีก" อย่างนี้ชื่อว่าเป็นการยกเลิกกฐินที่มีการหลีกไปเป็นที่สุดแก่ภิกษุนั้น (จีวรปลิโพธขาดก่อน อาวาสปลิโพธขาดทีหลัง)

๒. **นิฏฐานนฺติก** การยกเลิกกฐินอันมีความสำเร็จเป็นที่สุด หมายความว่า ภิกษุผู้ได้กรานกฐินแล้ว ถือเอาผ้าสำหรับทำจีวรที่ยังไม่ได้เย็บไม่ได้ย้อมไปสู่วัดอื่น เมื่อถึงวัดนั้นแล้วคิดว่า"เราจะไม่กลับไปที่วัดเดิมอีก จะเย็บย้อมจีวรในที่นี้แหละ" ดังนี้ แล้วทำการเย็บย้อมจีวรจนสำเร็จในวัดนั้น อย่างนี้ชื่อว่าเป็นการยกเลิกกฐินอันมีความสำเร็จเป็นที่สุดแก่ภิกษุนั้น (อาวาสปลิโพธขาดก่อน จีวรปลิโพธขาดทีหลัง)

๓. **สนฺนิฏฐานนฺติก** การยกเลิกกฐินอันมีการตกลงใจเป็นที่สุด หมายความว่า ภิกษุผู้ได้กรานกฐินแล้ว ถือเอาผ้าสำหรับทำจีวรที่ยังไม่ได้เย็บไม่ได้ย้อมหลีกไป เมื่อถึงภายนอกอารามแล้ว ตกลงใจว่า "เราจะไม่เย็บย้อมจีวรนี้แล้ว และจะไม่กลับมาที่วัดนี้อีก" อย่างนี้ชื่อว่าเป็นการยกเลิกกฐินอันมีการตกลงใจเป็นที่สุดแก่ภิกษุนั้น (ปลิโพธทั้งสองขาดพร้อมกัน)

๔. **นาสนนฺติก** การยกเลิกกฐินอันมีความเสียหายเป็นที่สุด หมายความว่า ภิกษุผู้ได้กรานกฐินแล้ว ถือเอาผ้าสำหรับทำจีวรที่ยังไม่ได้เย็บไม่ได้ย้อมหลีกไป ในเวลาที่ถึงภายนอกอารามแล้วคิดว่า "เราจะไม่กลับไปที่วัดนั้นอีก เราจะเย็บย้อมจีวรในที่นี้แหละ" เมื่อกำลังเย็บย้อมอยู่นั้น จีวรได้เกิดเสียหายไปเพราะโจรภัย อัคคีภัยเป็นต้น อย่างนี้ชื่อว่าเป็นการยกเลิกกฐินที่มีการเสียหายเป็นที่สุดแก่ภิกษุนั้น (อาวาสปลิโพธขาดก่อน จีวรปลิโพธขาดทีหลัง)

๕. **สวนนฺติก** การยกเลิกกฐินอันมีการได้ยินข่าวเป็นที่สุด หมายความว่า ภิกษุผู้ได้กรานกฐินแล้ว ถือเอาผ้าสำหรับทำจีวรที่ยัง

ไม่ได้เย็บไม่ได้ย้อมหลีกไปด้วยคิดว่า "เราจะกลับมาที่วัดนี้อีก" ในเวลาที่ถึงภายนอกอารามคิดว่า "เราจะเย็บย้อมจีวรในที่นี้แหละ" แล้วทำการเย็บย้อมจนเสร็จ เมื่อเย็บย้อมเสร็จแล้วได้ยินข่าวว่า สงฆ์ในวัดนั้นพร้อมใจกันถอนกฐินเสียแล้ว อย่างนี้ชื่อว่าเป็นการยกเลิกกฐินอันมีการได้ยินข่าวเป็นที่สุดแก่ภิกษุนั้น (จีวรปลิโพธขาดก่อน อาวาสปลิโพธขาดทีหลัง)

๖. **อาสาวจฺเฉทิก** การยกเลิกกฐินอันมีความสิ้นหวังเป็นที่สุด หมายความว่า ภิกษุผู้ได้กรานกฐินแล้ว หวังอยู่ว่าจะได้ผ้าสำหรับทำจีวรในที่อื่นจึงหลีกไปด้วยคิดว่า "เราจะไปยังที่หวังไว้ และจะไม่กลับมาที่วัดนี้อีก" เมื่อไปถึงที่นั้นแล้วก็ต้องสิ้นหวัง เพราะไม่ได้ตามที่หวังอย่างนี้ชื่อว่าเป็นการยกเลิกกฐินอันมีการสิ้นหวังเป็นที่สุดแก่ภิกษุนั้น (อาวาสปลิโพธขาดก่อน จีวรปลิโพธขาดทีหลัง)

๗. **สีมาติกฺกมนฺติก** การยกเลิกกฐินอันมีการพ้นกำหนดเป็นที่สุด หมายความว่า ภิกษุผู้ได้กรานกฐินแล้วถือเอาผ้าสำหรับทำจีวรที่ยังไม่ได้เย็บไม่ได้ย้อมหลีกไปด้วยคิดว่า"เราจะไม่กลับมาที่วัดนี้อีก" ในเวลาที่ถึงภายนอกอารามแล้วได้ทำการเย็บย้อมจีวรในที่นั้น เมื่อเย็บย้อมจีวรเสร็จแล้ว คิดอยู่ว่าจะกลับๆ แต่ไม่ได้กลับ จนกระทั่งพ้นกลางเดือน ๔ ไป อย่างนี้ชื่อว่าเป็นการยกเลิกกฐินอันมีการพ้นกำหนดที่ควรได้อานิสงส์กฐินเป็นที่สุดแก่ภิกษุนั้น (จีวรปลิโพธขาดก่อน อาวาสปลิโพธขาดทีหลัง)

๘. **สหุพฺภาร** การยกเลิกกฐินพร้อมกับภิกษุทั้งหลาย หมายความว่า ภิกษุผู้ได้กรานกฐินแล้ว ถือเอาผ้าสำหรับทำจีวรที่ยังไม่ได้เย็บไม่ได้ย้อมหลีกไปด้วยคิดว่า "เราจะไม่กลับมาที่วัดนี้อีก" แต่ได้กลับมาในเวลาที่เย็บย้อมจีวรเสร็จแล้ว เมื่อกลับมาถึง สงฆ์ได้พร้อมใจกันถอนกฐินเสีย อย่างนี้ชื่อว่าเป็นการยกเลิกกฐินพร้อมกับภิกษุทั้งหลาย (ปลิโพธทั้งสองขาดพร้อมกัน)

ปลิโพธ ๒

ปลิโพธ คือ ความอาลัยอันเป็นเหตุให้อานิสงส์กฐินคงอยู่ มี ๒ ประการ ดังนี้

๑. อาวาสปลิโพธ ความอาลัยในอาวาสเดิม

การตั้งใจว่า "เราจะอยู่ที่วัดนี้ต่อไป ถ้ามีกิจธุระอย่างใดอย่างหนึ่ง เราไปทำธุระเสร็จแล้วจะกลับมา" ชื่อว่า อาวาสปลิโพธ

การตัดความเยื่อใยว่า "เราจะไม่อยู่ที่วัดนี้ต่อไปละ" ชื่อว่า อาวาส อปลิโพธ หรืออาวาสปลิโพธขาด

๒. จีวรปลิโพธ ความอาลัยในการทำจีวร

เมื่อยังไม่ได้เย็บไม่ได้ย้อมจีวรก็ดี เย็บย้อมจีวรยังไม่เสร็จก็ดี ยังไม่สิ้นความหวังว่าจะได้ผ้าสำหรับทำจีวรก็ดี ชื่อว่า จีวรปลิโพธ

เมื่อเย็บย้อมจีวรเสร็จแล้วก็ดีจีวรถูกไฟไหม้ก็ดีจีวรเสียหายไปเพราะเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งก็ดี สิ้นความหวังว่าจะได้ผ้าสำหรับทำจีวรแล้วก็ดี ชื่อว่า จีวรอปลิโพธ หรือจีวรปลิโพธขาด

ถ้าปลิโพธทั้ง ๒ อย่างนั้นขาดหมดแล้วก็เป็นอันยกเลิกกฐิน ทำให้อานิสงส์กฐินของภิกษุนั้นสิ้นสุดลง ไม่ได้อานิสงส์กฐินอีกต่อไปสำหรับปีนั้น

การถอนกฐิน (อุพฺภาร) ๒

การถอนกฐินหรือการยกเลิกกฐิน มี ๒ อย่าง ดังนี้

๑. **อฏฺฐมาติกาอุพฺภาร** การถอนกฐินหรือยกเลิกกฐินด้วยอำนาจมาติกา ๘ ดังกล่าวข้างต้น

๒. **อนฺตรุพฺภาร** การถอนกฐินหรือยกเลิกกฐินด้วยญัตติทุติยกรรมวาจาภายในวัด โดยไม่ต้องออกไปนอกวัด

การถอนกฐินด้วยญัตติทุติยกรรมวาจานี้ สงฆ์กระทำเพื่อต้องการให้ภิกษุทั้งหลายผู้ไม่ได้อานิสงส์กฐินมีสิทธิ์ได้จีวรที่เขาถวายเป็นของสงฆ์บ้าง เพื่อต้องการให้จีวรกาลเสียไปแล้วสามารถรับอกาลจีวรของผู้ประสงค์จะถวายอกาลจีวรบ้าง ไม่ใช่ต้องการจะให้ทอดกฐินอีก เพราะทอดกฐินอีกไม่ได้ ดังที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ในภิกขุนีวิภังค์ นัคควรรค สิกขาบทที่ ๑๐ ว่า

เตน โข ปน สมเยน อญฺญตเรน อุปาสเกน สงฺฆํ อุทฺทิสฺส วิหาโร การาปิโต โหติ. โส ตสฺส วิหารสฺส มเห อุภโตสงฺฆสฺส อกาลจีวรํ ทาตุกาโม โหติ. เตน โข ปน สมเยน อุภโตสงฺฆสฺส กฐินํ อตฺถตํ โหติ. อถ โข โส อุปาสโก สงฺฆํ อุปสงฺกมิตฺวา กฐินุทฺธารํ ยาจิ.

ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ. อถ โข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ อนุชานามิ ภิกฺขเว กฐินํ อุทฺธริตุํ.[๑]

สมัยนั้นอุบาสกคนหนึ่งให้ช่างสร้างวิหารหลังหนึ่งถวายสงฆ์ ในงานฉลองวิหารนั้น เขามีความประสงค์จะถวายอกาลจีวรแก่สงฆ์ทั้งสองฝ่าย แต่สมัยนั้นสงฆ์ทั้งสองฝ่ายกรานกฐินแล้ว อุบาสกจึงเข้าไปหาพระสงฆ์แล้วขอให้ถอนกฐิน ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงกระทำธรรมีกถาในเพราะเรื่องนั้นเป็นต้นเหตุ แล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า "ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ถอนกฐินได้"

อานิสงส์ ๕

อานิสงส์ คือประโยชน์ที่ภิกษุผู้ได้กรานกฐินพึงได้รับเกี่ยวกับพระวินัย มี ๕ ประการ ดังนี้

๑. **อนามนฺตจาร** เที่ยวไปโดยไม่ต้องบอกลา หมายความว่าภิกษุที่ได้กรานกฐินรับนิมนต์ไว้ในที่แห่งหนึ่งแล้ว สามารถไปสู่เรือนอื่นได้ในเวลาก่อนฉันก็ดี หลังฉันก็ดี โดยไม่ต้องบอกลาภิกษุที่มีอยู่ และไม่ต้องอาบัติด้วยสิกขาบทที่ ๖ แห่งอเจลกวรรค

---

[๑] วิ. ม. ๓/๑๔๕

๒. **อสมาทานจาร** เที่ยวไปโดยไม่ต้องนำไตรจีวรไปครบสำรับ หมายความว่า ภิกษุผู้ได้กรานกฐินสามารถอยู่ปราศจากผ้าผืนใดผืนหนึ่งที่อธิษฐานเป็นไตรจีวรได้โดยไม่ต้องอาบัติด้วยสิกขาบทที่ ๒ แห่งจีวรวรรค

๓. **คณโภชน** ฉันคณโภชนะได้ หมายความว่า ถึงแม้ทายกจะนิมนต์ภิกษุรับภัตตาหารโดยออกชื่ออาหาร ภิกษุตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไปก็สามารถไปรับด้วยกันและฉันได้ โดยไม่ต้องอาบัติด้วยสิกขาบทที่ ๒ แห่งโภชนวรรค

๔. **ยาวทตฺถจีวร** เก็บอติเรกจีวรไว้ได้ตามต้องการ หมายความว่า ภิกษุผู้ได้กรานกฐินสามารถเก็บอติเรกจีวรไว้เกิน ๑๐ วันได้โดยไม่ต้องอธิษฐานหรือทำวิกัป และไม่ต้องอาบัติด้วยสิกขาบทที่ ๑ แห่งจีวรวรรค

๕. **โย จ ตตฺถ จีวรุปฺปาท** มีสิทธิ์ได้จีวรที่เขาถวายแก่สงฆ์ในวัดนั้น

กรรมวาจาให้กฐินจีวร

สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. อิทํ สงฺฆสฺส กฐินทุสฺสํ อุปฺปนฺนํ. ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ. สงฺโฆ อิมํ กฐินทุสฺสํ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ทเทยฺย กฐินํ อตฺถริตุํ. เอสา ญตฺติ.

สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. อิทํ สงฺฆสฺส กฐินทุสฺสํ อุปฺปนฺนํ. สงฺโฆ อิมํ กฐินทุสฺสํ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน เทติ กฐินํ อตฺถริตุํ.

ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิมสฺส กฐินทุสฺสสฺส อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ทานํ กฐินํ อตฺถริตุํ. โส ตุณฺหสฺส. ยสฺส นกฺขมติ. โส ภาเสยฺย.

ทินฺนํ สงฺเฆน อิมํ กฐินทุสฺสํ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน. ขมติ สงฺฆสฺส. ตสฺมา ตุณฺหี. เอวเมตํ ธารยามิ.

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ผ้ากฐินผืนนี้เกิดแล้วแก่สงฆ์ ถ้าความพรั่งพร้อมของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงให้ผ้ากฐินผืนนี้แก่ภิกษุชื่อนี้ เพื่อกรานกฐิน นี้เป็นญัตติ

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ผ้ากฐินผืนนี้เกิดแล้วแก่สงฆ์ สงฆ์ให้ผ้ากฐินผืนนี้แก่ภิกษุชื่อนี้เพื่อกรานกฐิน การให้ผ้ากฐินผืนนี้แก่ภิกษุชื่อนี้ เพื่อกรานกฐิน ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้นิ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงกล่าว

ผ้ากฐินผืนนี้ สงฆ์ให้แล้วแก่ภิกษุชื่อนี้เพื่อกรานกฐิน ชอบแก่สงฆ์ เหตุนั้นจึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงมตินี้ไว้อย่างนี้

กรรมวาจาถอนกฐิน

สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ. สงฺโฆ กฐินํ อุทฺธเรยฺย. เอสา ญตฺติ.

สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. สงฺโฆ กฐินํ อุทฺธรติ. ยสฺสายสฺมโต ขมติ กฐินสฺส อุทฺธาโร. โส ตุณฺหสฺส. ยสฺส นกฺขมติ. โส ภาเสยฺย.

อุทฺธตํ สงฺเฆน กฐินํ. ขมติ สงฺฆสฺส. ตสฺมา ตุณฺหี. เอวเมตํ ธารยามิ.

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพรั่งพร้อมของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงถอนกฐิน นี่เป็นญัตติ

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์ย่อมถอนกฐิน การถอนกฐินชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้นิ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงกล่าว

กฐินอันสงฆ์ถอนแล้ว ชอบแก่สงฆ์ เหตุนั้นจึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงมตินี้ไว้อย่างนี้

วินโย นาม พุทฺธสาสนสฺส อายุ, วินเย ฐิเต พุทฺธสาสนํ ฐิตํ โหติ.[๑]

พระวินัยชื่อว่าเป็นอายุของพระพุทธศาสนา เมื่อพระวินัยยังอยู่ พระพุทธศาสนาก็ยังดำรงอยู่

ปริยตฺติ ปฏิปฺปตฺติ ปฏิเวโธ จ อุตฺตโม
ยตฺถ ติฏฺฐนฺติ ตตฺเถว สุฐิตํ พุทฺธสาสนํ.[๒]

ปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธอันประเสริฐ ตั้งอยู่ในที่ใด พระพุทธศาสนาก็ตั้งอยู่ด้วยดีในที่นั้น

วินโย เจว สุตฺตนฺโต อภิธมฺโม วโรปิ จ
ยาว กาลํ ปวตฺตนฺติ อาโลโก โหติ ตาวิธ.[๓]

พระวินัย พระสูตร และพระอภิธรรม อันประเสริฐ อยู่ได้นานเพียงใด แสงสว่างก็ยังมีอยู่ในโลกนี้เพียงนั้น

---

[๑] วิ. มหา. อ. ๑/๑๕ [๒-๓] คุณารักษ์

บรรณานุกรม

พระวินัยปิฎก. มหาวิภังค์, มหาวรรค, จุลวรรค, ปริวาร

พระสุตตันตปิฎก. มัชฌิมนิกาย, อังคุตตรนิกาย, ขุททกนิกาย

พระอภิธรรมปิฎก. ธัมมสังคณี

ขุททกนิกาย ปรมัตถโชติกา ขุททกปาฐอรรถกถา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒

พระพุทธโฆสาจารย์. สมันตปาสาทิกา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔

พระอนุรุทธาจารย์. อภิธัมมัตถสังคหะ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘

สารัตถทีปนีฎีกา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘

วิมติวิโนทนีฎีกา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘

วชิรพุทธิฎีกา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘

วินยาลังการฎีกา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘

พระพุทธัปปิยเถระ. ปทรูปสิทธิ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เฉลิมชาญการพิมพ์, ๒๕๒๖

สวิง บุญเจิม. มรดกอีสาน. ขอนแก่น : สำนักพิมพ์มรดกอีสาน, ๒๕๓๙

รายชื่อเจ้าภาพพิมพ์หนังสือ
บุญที่ประกอบด้วยปัญญา

นายแพทย์ จิโรจ - คุณ วรรณินี สินธวานนท์ และครอบครัว	๕๐๐ เล่ม
พล.ต. ลือเดช แสงชาติ	๕๐๐ เล่ม
คุณ ประนอม ศุภวิมลพันธุ์	๔๐๐ เล่ม
คุณ นพดล - คุณ วไลรัตน์ ยุทธศิลป์	๓๐๐ เล่ม
คุณ ศิริวัฒ - คุณ อรพิน เจริญลาภ	๒๐๐ เล่ม
คุณ คคนางค์ ศรีสรรค์	๑๐๐ เล่ม
คุณ ภาวรีย์ ว่องไววิทย์	๑๐๐ เล่ม
คุณ อาลักษณ์ ณ พัทลุง	๙๙ เล่ม
คุณ อภิญญา เก่งถนอมม้า	๘๐ เล่ม
คุณ พรพิศ ตั้งมานะสกุล	๖๐ เล่ม
คุณ อติเทพ - คุณ ดนุดา ไม้หอม	๖๐ เล่ม
คุณ ใกล้อรุณ ศิวะโกเศศ	๕๐ เล่ม
คุณ ชนิดา คชาชีวะ	๕๐ เล่ม
น.ต. ดาบศึก แก้วตา และครอบครัว	๕๐ เล่ม
คุณ ธนานันต์ ธิติศุภเศรษฐ์	๕๐ เล่ม
คุณ วิลาสินี สิมะกรัย	๕๐ เล่ม
คุณ สุนีย์ ภูนะยา	๕๐ เล่ม
คุณ จันทร์เพ็ญ จรุงวัฒน์	๔๐ เล่ม
คุณ จุฑารัตน์ จารุเมตตานนท์และครอบครัว	๔๐ เล่ม
พล.อ.ท. ฉัตรชัย บุญญานุรักษ์	๔๐ เล่ม
คุณ ชนาชาถ เกตวัลห์	๔๐ เล่ม
คุณ ณัฏฐนิตย์ แก้วบัณฑิต	๔๐ เล่ม
คุณ ดมิศา นวลแข	๔๐ เล่ม
พ.อ.(ญ) เต็มดวง นุตทัศน์	๔๐ เล่ม
คุณ ทัดดาว ลิมพะสุต	๔๐ เล่ม

น.อ. ธนะพัฒน์ - อภิรดี - อภิพัชร - พัทธนันท์ ถึงสุข และครอบครัว	๔๐ เล่ม
คุณ ธนิดา วราธิติกุล	๔๐ เล่ม
พล.ท.ธีระเดช ฉัตรเสถียรพงศ์	๔๐ เล่ม
ม.ล.พรรณศรี วรวรรณ ณ อยุธยา	๔๐ เล่ม
คุณ พิมลศรี อำไพ	๔๐ เล่ม
ร.ต.อ.พูลศักดิ์ เยาวสุต	๔๐ เล่ม
ดช. ภูรินทร์ - คุณ วิวิศนา - นพ. พรชัย เมฆอรียะ	๔๐ เล่ม
ม.ล. มิชมาลา จักรพันธุ์	๔๐ เล่ม
คุณ ยุวนาถ ยุทธเกษมสันต์	๔๐ เล่ม
คุณ ระวิวรรณ วิศวะโยธานันท์	๔๐ เล่ม
คุณ รัตนา สุขอนันต์	๔๐เล่ม
คุณ รุจาภา ทองจีน อุทิศให้ พล.อ. ทรงพล ทองจีน	๔๐ เล่ม
คุณ วรรณดี เกษร	๔๐ เล่ม
คุณ วรางคณา ภมรบุตร	๔๐ เล่ม
น.อ. วสันต์ มงคลนัฏ และ ครอบครัว	๔๐ เล่ม
คุณ ศรุดา ยิ้มละมัย	๔๐ เล่ม
คุณ ศิวศิษฏ์ บุญโญรส	๔๐ เล่ม
คุณ สรณา จิรารัตน์สกุล	๔๐ เล่ม
น.อ.สรศักดิ์ จันทร์เฉลียว และครอบครัว	๔๐เล่ม
คุณ สุนัน ชยางกูร	๔๐ เล่ม
คุณ อิศริยา นุตสาระ	๔๐ เล่ม
คุณ อุษา ไหลสกุล	๓๐ เล่ม
คุณ กนกวรรณ ลัดดาแย้ม	๒๐ เล่ม
คุณ กมลา แจ้งสนิท	๒๐ เล่ม
คุณ กันตโชติ โอภาสพงษกร	๒๐ เล่ม
คุณ ขจรศักดิ์ - คุณ พรรณา - คุณ Katherine สาทรกิจ	๒๐ เล่ม
คุณ ไคแสง รักษ์การ	๒๐ เล่ม
คุณ จินตนา อูนากูล	๒๐ เล่ม
คุณ จุลรัตน์ ศิวะศริยานนท์	๒๐ เล่ม

คุณ ณรรธกรณ์ หงสกุล	๒๐ เล่ม
คุณ ดวงกมล บุญคงชื่น	๒๐ เล่ม
คุณ นภสร - การิตา - กริณ วิเศษกุล	๒๐ เล่ม
คุณ เนาวรัตน์ เนียมศิริ	๒๐ เล่ม
คุณ พรทิพย์ เฮมบรี	๒๐ เล่ม
คุณ พลอยประภัส เมธาวัธน์ - Mr. Stephen Jones	๒๐ เล่ม
คุณ พิริยณัฐ - คุณ พรรณี วิริยะวงศ์	๒๐ เล่ม
คุณ เมธาวีร์ มีทรัพย์	๒๐ เล่ม
คุณ รณ เทพอัมพร	๒๐ เล่ม
คุณ วารณี ภู่รจนา	๒๐ เล่ม
คุณ วิทนี เพียรพรเจริญและครอบครัว	๒๐ เล่ม
คุณ วีรนุช ศรวงษ์วิทย์	๒๐ เล่ม
คุณ วุฒิพงศ์ อนุกูลวุฒิพงศ์ - คุณ บงกช วิริยะวงศ์	๒๐ เล่ม
คุณ ศศพินท์ แก้วสุวรรณ	๒๐ เล่ม
คุณ เศกชาย - สุนิสา - ศุภณัฐ - จิรวัฒน์ ตราชู	๒๐ เล่ม
คุณ สุทธิดาวัลย์ วงศ์ทองสรรค์	๒๐ เล่ม
ครอบครัว อภิธนสมบัติ	๒๐ เล่ม
คุณ อลิศรา สว่างวรรณ	๒๐ เล่ม
คุณ แน่งน้อย - คุณ ศรีจันทรา ภูวเศรษฐ	๑๐ เล่ม
คุณ ปรีดิ์ - คุณ ธนัชนันท์ ศรีนวล	๑๐ เล่ม
คุณ วิชัย - คุณ ขนิษฐา - คุณ เศรษฐา ปรึกษากร	๑๐ เล่ม
คุณ เอกพันธ์ - คุณ สุนิสา - คุณ อิสรีย์ วิริยะวงศ์	๑๐ เล่ม
คุณ ศรีภัสรา ระฆังทอง	๘ เล่ม
คุณ สิริมา เปรมอมรกิจ และคณะ	๘ เล่ม
คุณ สุพรรณี ชิตนุชตรานนท์	๘ เล่ม
คุณ สุมนา เมาลานนท์ ฟอร์มฮอลส์	๘ เล่ม
ร.อ. สุรพล - พร้อมศิริ - ปิโยรส - อภิษฐา เยาวสุต	๕๓๙ เล่ม
	รวม ๕๐๐๐ เล่ม

มาวมญฺเญถ ปุญฺญสฺส น มตฺตํ อาคมิสฺสติ
อุทพินฺทุนิปาเตน อุทกุมฺโภปิ ปูรติ
อาปูรติ ธีโร ปุญฺญสฺส โถกํ โถกํปิ อาจินํ

(ขุ. ธ.)

ไม่ควรดูหมิ่นบุญว่าเล็กน้อยจะไม่ให้ผล ผู้มีปัญญาสั่งสมบุญทีละน้อยๆ ย่อมเต็มด้วยบุญได้ เหมือนหม้อน้ำยังเต็มได้ ด้วยหยดน้ำที่ตกลงมาทีละหยดๆ ฉันใดก็ฉันนั้น.